Q. F. F. E. I. D.

EX JURE PUBLICO DISCURSUS,

De

JURE COMMERCIORUM,

Quem,

Conſenſu Magnifici ac Nobiliſſ. JCtorum Ordinis,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM. II

PRÆSIDE

VIRO MAGNIFICO,

Nobiliſſimo, Ampliſſimo, Conſultiſſimo atq;

Excellentiſſimo,

DN. CASPARE ZIEGLERO,

JCto, & Anteceſſore in hâc Academiâ longè celeberrimo, SERENISS. ELECTOR. SAXON. à Conſiliis, Facult. Jurid. Ordinario ac Seniore, Curiæ Electoralis, Conſiſtorii Eccleſiaſtici & Scabinatus Aſſeſſore graviſſimo,

Dn. Patrono ac Promotore ſuo ætatem devenerando,

publicè defendet

M. JOHANNES CRAMERUS, Magdeb.

C 28.

In Auditorio ICtorum ad d. 13. Novemb.

Horis locoq; conſvetis.

VVITTEBERGAE,

In Officina FINCELIANA, Exſcribebat MICHAEL Meyer/
ANNO cIↄ Iↄ cLVI.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO GVILIELMO,

MARCHIONI BRANDEN-
BURGENSI, S.R.I. ARCHI-CAMERA-
RIO ET ELECTORI, SUPREMO BORUSSIAE
DOMINO, MAGDEBURGI, JULIACI, CLIVIÆ,
MONTIUM, STETINI, POMERANIÆ, CASSUBIO-
RUM, VANDALORUM, ET IN SILESIA CROS-
NÆ, CARNOVIÆQVE DUCI, BURGGRA-
VIO NORINBERGENSI, PRINCIPI HALBER-
STADIENSI, MINDENSI, AC CAMINENSI,
COMITI MARCHÆ AC RAVENSBERGÆ,
DOMINO IN RAVENSTEIN, LAUEN-
BURG ET BUTAVV, DOMINO MEO
CLEMENTISSIMO

*SALUTEM AC FELICI-
TATEM!*

VErbis, qvàm fieri paucisſimis poteſt, SERENISSIME PRINCEPS ELECTOR, DOMINE CLEMENTISSIME, Serenitati Tuæ animi mei ſenſa expoſiturus, haut minus erubeſco, qvàm pavore perfundor. Non eqvidem regiam metuo indolem Tuam, quæ virtutibus inſtructa regiis ad ſtuporem, iis clementer annuit, qvibus in votis eſt Principem humiliter venerari. Nec Tuâ confundor potentiâ, DOMINE, Cujus comitas orbi celebrata ſubditos omnes, (& quos non mortalium?) in ſui trahit cultum ac admirationem. Eorum ſaltim judicia timeo, qvi conatus hoſce meos, non audaciæ tantùm, qvin & impudentiæ accuſabunt. Sed enim verò, rem altius perpendenti mihi qvid obeſſe demùm aliorum judicia poſſint, verè non apparet; qvoniam intempeſtivi ejusmodi morſus indemnem experientur eum, cujus, poſt DEUM, fiducia tota ac ſpes, in Principis clementiâ conqvieſcit. Hæc præcipua omninò cauſſa eſt, qvamobrem ſudant in Academiis legum cultores, ut Reipublicæ demùm, cujus anima Princeps eſt, ſuam probent induſtriam, ac operam omnem impendant. Ecqvid igitur alios morabor, POTENTISSIME PRINCEPS, ſi particeps voti hujus mei fuero, ut intelligam, conatum hunc meum TIBI, belli ac pacis moderatori, architectoq; inæſtimabili juxtim ac incomparabili, vel tantillum probari? Tum ſanè Pöetæ illud me eriget & confirmabit:

Hic murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.

Vt igitur, quod mente complector, demum producam in apricum; En, ſiſtit ſe in conſpectum Tui Majeſtatici ſplendoris, præſens de Iure Commerciorum diſſertatio, Tuæ confiſa gratiæ CLEMENTISSIME PRINCEPS, quæ circa promovenda Civitatis Magdeburgicæ, Patriæ meæ dilectisſimæ commercia, in præſens occupatur, jamdiu perſpectum illud habens: ubi commerciorum juſta ratio habetur, ibi & provinciæ florent, & principes audiunt optimè imperantes. Quô nomine ſibi gratutulantur mei concives, quos non vis aut fortuna, ſed prudentia famaq; Tua ac gloria, GLORIOSISSIME PRINCEPS, in amorem ſui ac deſiderium pertraxit, pertractos tenet ac tuetur. Nec mirum proinde eſt, me eodem, quo mei ſympatriotæ, affectu duci. Ductus eôdem nunc depono ad pedes Tuos, HEROS POTENTISSIME, gratulationis vicem, chartaceum præſens munuſculum. Tu ſerenâ illud fronte ſuſcipe clementer, ac me fove Tuum clientem. DEUS TE SERVET!

SERENIT. AUGUSTIQ. NOM. T.

Ex almâ Leucoreâ,
V. Id. Novembr.
anni cIↃ IↃ cLVI.

Subjectiſſ. & obſequentiſſ. admirator

M. JOHANNES CRAMERUS,
Magdeb. J. U. Stud.

DEO BENIGNITER JUVANTE.

I.

CUm terrarum hunc Orbem conderet DEUS ter opt.max. ut habitatio eſſet hominis & perpetuum variarum rerum promptuarium, non omni parti aut provinciæ, imò fortaſſe nulli omne dedit fructuum & proventuum genus, ſed divitias ſuas ſparſim ita diſtribuit, ut nihilominus ex universâ terrâ non neceſſaria tantùm & qvæ alendo atq; tuendo corpori inſerviunt, ſed voluptuoſa etiam, qvæq; gulæ & ornatui faciunt, uberrimè peti poſſint. Non alia verò diſtributionis hujus divinæ videtur eſſe intentio & ſcopus, qvàm ut inter ſe arctiore nexu continerentur habitatores ab eodem communi parente deſcendentes, & univerſum terrarum orbem per multiplicationem ſui inſidentes. Dum enim non ex omni terrâ indigentiæ humanæ ſubveniri poteſt, non vicini tantùm ſed etiam longiùs disſiti rogari debent, ut mutua ſecum haberi velint commercia, utq; de ſuo largiantur, qvod alteri deeſt, recepturi vicisſim, qvod ſibi deficit. Vid. Joh. Marqvard. *de jur mercator. lib.1. cap.11 n.14.* Etſi vero DEUS pleraſq; terras eâ fertilitate donaverit, ut alendis ſuis habitatoribus ſufficere poſſet, atq; hinc, qvod aliunde adfertur, ad delicias magis facere credatur, nec deſint, qvi Germanos melius ſe habituros exiſtiment, ſi ſale tantum ſuo in cibis utantur, omisſis aromatibus Indicis; non tamen propterea negligendum eſt hominum inter ſe commercium, nec intermittenda divinarum divitiarum, qvæ ad miraculum usq; ſeſe exponunt, diligens contemplatio & moderatus uſus, qvin videntur mihi illi, qvi diverſum ſentiunt, nec ſapientiam divinam, nec hominum inter ſe neceſsitudinem & conjunctionem ſatis atten-

tentè conſideraſſe. Creverunt qvidem eluvies, Ammiani Marcellini ſunt verba *ex lib. 22.* & gurgites prærupti conviviorum & epulares triumphi, uſusq; abundantis ſerici, & textiles auctæ ſunt artes, & culinarum ſolicitior cura, & ambitioſa ornatarum domorum ſunt ſpacia; at verò propter abuſum uſus rei tolli non debet, non magis qvàm gladius adimi debet viatori, qvod eo abutatur latro. Non vinum eſſe, dicit Jupiter apud Lucian. *in dial. Junon. & Jov* ſed immoderatum potum, ex qvo veniant mala à Junone recitata & vino adſcripta. Et ſic igitur, ſi moderatè qvis utatur rebus & mercibus exoticis, tantum abeſt, ut reprehendi is qveat, ut potius eximii Viri civilis laudem mereatur, nec à pietate qvidem deviaſſe propterea dici qveat. Nec igitur peccare eos dixerim, qvi merces ejusmodi exoticas, & qvicqvid vel Aſia, vel Africa, vel America deniq; ſingulare habet, advehunt, ſuamq; in commerciis conſervandis operam ponunt. Elegantia ſunt verba Chryſoſtomi, qvæ de utilitate commerciorum latinè verſa ita habent: *Qvomodo autem ſatis dignè qvis explicet facilitatem ad mutua commercia nobis datam? Ne enim itineris longitudo impedimentum aliorum ad alios commeatibus adferret, breviorem viam, mare ſcilicet, ubiq; terrarum diſpoſuit DEus, ut mundum tanqvam unam domum communiter inhabitantes, crebro nos invicem viſeremus, & apud ſe nam qvisq; alteri communicans vicisſim commode acciperet res apud illum habitantes, ac ſic exiguam tenens terræ partem, ita tanqvam ſi teneret univerſam, frueretur ejus qvæ ubivis ſunt bonis. Licet itaq; nunc tanqvam in communi menſâ convivarum unicuiq; ea, qvæ ſibi appoſita, dare alteri longius accumbenti, ac contra, qvæ apud ipſum ſunt accipere manu tantùm extentâ.*

II. De neceſſitate & utilitate commerciorum ut plura hîc præmittam, nihil ad rem facit. Videri eâ de laude poterunt Hermannus Latherus *de cenſ. lib. 3. c. 12. ſeq* Andr. Tiraqvell. *de nobilit. tom. 1. cap. 33. n. 13.* Joh. Marqvard. *de jur. Mercator. lib. 1. c. 1. 2. 3.* Illud magis huc pertinet, ut ante omnia videamus, num deceat virum bonum & pium commercia & mercaturam exercere. Si enim non decet ſimplex hoc officium principis eſt, ut prohibeat, nec ut porrò de prolixiori tractatione ſolliciti ſimus, qvicqvam ſubeſt cauſæ. Et ſunt qvidem qvæ pro ſententiâ negativa tum ex Jure Canonico, tum ex jure civili peti ſolent, ſed qvæ brevi diſcusſione, omni facilè robore

deſtituuntur. Jus Canonicum ad jus divinum ſe refert in *c. ejiciens, cum duob ſeqq. diſt. 88.* qvi canones etſi palearum nomine inſigniantur, notat tamen Antonius Contius *in margin* dixiſſe non neminem, has paleas eſſe meliores granis: & in notis, qvas addi curavit Gregorius XIII. Papa, legitur, paleas iſtas inveniri in vetuſtis exemplaribus, in qvibus paleæ rarò habeantur. Qvæ in *c. ejiciens* referuntur, verba eſſe dicuntur autoris operis imperfecti in Matthæum, qvod aliàs Chryſoſtomo adſcribitur, ſed ea tamen eſſe pauliſper immutata ſententiâ ſalvâ & integrâ. Autor ipſe dubiæ habetur fidei, & ſunt qvi volunt, hæreticum eum fuiſſe, nec uni ſectæ addictum, ſed multa intexuiſſe, qvæ à Montani, Manichæi, Arii, Donati ac Pelagii hæreſibus parum abeunt. Sixt. Senenſ. *biblioth. lib. 4. p. m. 327.* Gerhard. Joh. Voſſ. *hiſtor. Pelag. lib. 6. th. 13.* Chryſoſtomi non eſſe iſtum librum, ſed pro ſuppoſititio habendum conſentiunt Bellarminus *de ſcriptor. Eccleſ.* Antonius Poſſevinus *in apparat.* & alii. Cujus igitur autoritatis eſt Scriptor, ejus etiam eſt ſcriptura, ut neceſſe non ſit, de reſponſione ut multum ſollicitì ſimus, cùm de fide ſcribentis non ſatis conſtet. Qvia tamen & doctiſſimus iſte & benè antiqvus eſt, dum in *homil. 49.* ætatem ſuam ad Theodoſii Junioris tempora refert, Joh. Rainold. *prælect. 29.* Voſſ. *d. l.* patiamur ejus autoritatem nobis obverti, ſed tùm parata eſt reſponſio ex Thoma, qvi *in l 2. c. 2. qv. 77.* ait, intelligendum eſſe iſtum locum non de omni mercatorum genere ſed de his tantùm, qvi ultimum totius negocii finem in lucro conſtituunt, poſſe enim & ipſum qvoqve lucrum licitè à mercatoribus appeti, non tamen ut ultimum, ſed ob alium neceſſarium & honeſtum finem. Exemplum CHRISTI vendentes & ementes templo ejicientis in mercaturæ vituperium inducendum non eſt, cùm negociatio iſta tùm ex loco, tùm ex qvalitate ſuâ vitium contraxerit, uti id prolixè explicat Joh. Seldenus *de jur. nat. gent. & civ. lib. 4. cap. 5.*

III. Seqvens *c. qvoniam d. diſt. 88.* deſumptus eſſe dicitur ex B. Auguſtini *enarrat. in Pſalm.* Sed hic meminiſſe debemus, enarrationes iſtas & tractatus non ab ipſo Auguſtino, ſed ab auditoribus ex ore ejus collectos & in unum corpus congeſtos eſſe. Cumq; Auguſtinus Hebraici ſermonis ignarus fuerit, factum eſt, ut in qvamplurimis verum ſenſum non indipiſceretur; atq; hinc commentarii iſti

obſcuri nimis & in nonnullis etiam à rectâ lineâ deviantes viſi fuerunt Hieronymo. Vid. Sixt. Senenſ. *bibliotb. lib. 4. verb Aurel. Auguſtin.* Attendantur jam verba citati *c. qvoniam*, & nimis obſcura ea eſſe nec de ſententiâ autoris ſatis conſtare, qvisqvis ea leget, fatebitur. Id tamen apparet, commentationem iſtam occaſione Pſalmi LXX, 15. natam eſſe, & qvidem propter duplicem ejus verſionem, qvarum neutram improbat Auguſtinus. In vulgatâ enim dum habetur: qvoniam non cognovi literaturam, aliqvi Codices pro verbo *literaturam* reponunt *negotiationes*, & ex hâc lectione ſuum iſtum Auguſtinus de mercaturâ annectit commentarium. Sed noſtri Theologi oſtendunt, neutram verſionem textui originali convenire, nec vel de literaturâ vel de negociatione pſalmographum hic verba facere, ſed ita vertendum eſſe textum: *Os meum nunciabit juſtitiam tuam, totâ die ſalutem ſeu opem tuam, qvia vel qvamvis non novi numeros*, i. e. qvamvis beneficia tua ſint innumera. Eſt enim uti notant Junius & Tremellius, in his verbis modeſta correctio, qvaſi diceret, narrabo res inenarrabiles, non pro ipſarum amplitudine, ſed pro tenui facultate meâ. Nulla hîc ergò fit mentio negociationis, & hinc adeò fruſtra colligitur, negociari Chriſtianis non licere; nulla etiam fit mentio literaturæ, qvam ex hoc textu damnant Monachi fratres ignorantiæ dicti, notati proinde Hermanno Lignarido *in oblectat. Academ. cap. 18.* Sed hæc ad altiorem cathedram remittimus, freti interim iſto principio, qvod ex vitioſâ verſione nihil inferri poſſit ad rei alicujus vel laudem vel vituperium.

IV. Tertius canon, qvi ex Aurelii Caſſiodori commentariis in Pſalmos deſumptus eſt, planè nihil facit pro ſententiâ negativâ, nec qvicqvam detrahit mercaturæ ingenuæ & rectæ. Illos enim mercatores dicit abominabiles, qvi juſtitiam DEI minimè conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces ſuas plus perjuriis onerando, qvam preciis. At tales nemo eſt noſtrum qvi laudet, niſi illi, qvibus volupe eſt, alterum doloſè circumvenire. Et de his ſcil. exponendum eſt, qvicqvid in Scripturis de negociatoribus acerbè dictum invenitur. Qvò & pertinet dictum *Levit. XIX, 16.* per qvod populum DEI ſanctum mercaturâ prohibitum putat Bodinus *de Rep. lib. 3. cap. 8.* Ut enim litem hanc meam non faciam, utrum vocabulum, qvod in Hebræis fontibus habetur, negociatorem

hic ſignificet, an impoſtorem, cùm non diſſimulet Avenarius *in Lexic.* eo dem vocabulo utrumq; ideò denotari, qvod ferè negotiatores dolis & fraude agant, & proximi jacturâ ſuum negocium conficiant; illud nobis hîc ſufficiat reponere, non aliunde convenientiam illam peti, qvàm ex promptitudine decipiendi utriq; familiari. Deceptio autem talis, tantum abeſt, ut in negotiatione probari qveat, ut ipſa etiam jura civilia, qvæ tamen juxta *l.13. §. pen. ff. de minor.* circumventionem ἐμπορικὴν admittunt, illam neqvaqvam tolerent, ſed decepto etiam propter minimam læſionem ſubveniant. *l.13. §.4.5. ff. de act. empt.* Sigiſm. Scaccia *de commerc.* §.1. *qv.7. part. 2. ampl.10 n.7.* Franzk. *tit. de contr. empt. n.228. ſeq.*

V. Ex jure civili multa adduci poſſunt, qvæ non illicitam qvidem prorſus, ſed tamen minus honeſtam & Viro gravi indignam faciunt negotiationem. Statuerunt enim Diocletianus & Maximianus Impp. ne qvis ex ultimis negociatoribus vel monetariis, abjectisq; officiis vel deformibus miniſteriis vel ſtationariis, omniqve officiorum fæce, diverſisq; paſtis turpibusq; lucris aliqvâ frui dignitate pertentet, ſed & ſi qvis meruerit, repellatur *l.6. C. de dignitat. lib. XII.* Parum honorificè de mercaturâ ſentiunt Imperatores, ſed advertendum tamen, de ultimis negociatoribus eos loqvi, talibus ſc. qvos viles ſubcociones vel ὑποκαπήλους vocare ſolent, non de magnariis, qvi magnam & copioſam mercaturam exercent, hos enim à dignitatibus ætate Diocletiani non fuiſſe prohibitos credibile eſt. Poſtea autem Zeno Imperator ampliaſſe videtur prohibitionem, dum jubet cunctos, qvi diverſarum rerum negociationibus detinentur, trapezitas ſcil. vel gemmarum, argentiq;, veſtiumve venditores, apothecarios etiam, cæterosq; aliarum mercium qvibuscunq; ergaſteriis adhærentes, à provincialibus officiis removeri, ut omnis honor atq; militia à contagione hujusmodi ſegregetur *l.12. C. de cohortal. lib. XII.* Idem ſuo ſeculo ſtatuit Juſtinianus, prohibens illos, qvi ergaſterio præſunt, militare, exceptis argenti diſtractoribus in Urbe Conſtantinopolitanâ negociantibus, qvos ab armatâ tantùm militiâ arcet, aliam qvamcunq; permittens *l. un. C. negociatores ne milit. lib. XII.* Qvòd ſi verum eſt, uti notat Antonius Perez *ad iſt. tit.* inter negociatores & mercatores hanc eſſe differentiam, qvod negociatores advehendis magnis mercibus occupentur, & ergaſterio,

 taber-

tabernæ, officinæ, mercimoniis deputatæ præſint, mercatores verò minutiariam procurent, ac per ſe exerceant negotiationem, dent, aut accipiant, ut majora recipiant & lucrentur, non ultimi tantùm mercatores, uti Diocletiani lege factum, ſed ipſi magnarii à Zenone & Juſtiniano militiâ arcentur. Erat autem militia functio qvædam, qvæ ordinarios & certos reditûs ex publico habebat, qvalis erat eorum, qvi â memoriâ, â libellis, ab epiſtolis erant & reliqvorum officialium ſacrorum ſcriniorum. Arnold. Vinn. *de collat. c. 13. n. 16.* Brunner. *de collat. cap 4 n. 489.* Nemo igitur negociatorum ejusmodi functionibus adhiberi poterat, propterea ſcil. qvod parum honeſta videretur negociatio, ut omnis honor atq; militia â contagione hujusmodi ſegregaretur, uti loqvitur Imp. Zeno *d. l.* Eâdem ex causâ prohibuit Conſtantinus Magnus in *l. 1. C. de natural. libb*, & Marcianus in *l. 7. C. de inceſt. nupt.* Senatoris & fœminæ, qvæ mercimoniis publicè præfuit, connubium, ne ſcil. Senatoribus talium fœminarum, non tàm connubia, qvàm vitia jungerentur, uti habetur in *novell. Martiani*, ex qvâ *d. l. 7. C. de inceſt. nupt.* deſumpta eſt.

VI. Non ignoro, pleramq; Doctorum partem ad Ciceronis diſtinctionem confugere, qvi *lib. 1. de offic. circa fin* eam demum mercaturam ut ſordidam notat, qvæ tenuis eſt, qvæ verò magna eſt & copioſa, multa undiq; adportans, multisq; ſine vanitate impertiens, eam non eſſe admodum vituperandam ſtatuit. Sed nec hanc tamen Cicero admodum commendat, niſi ſatiata qvæſtu, vel contenta potius ſe in agros & poſſesſiones conferat. Et oſtendi ego *diſſertat. de Mobatr. n. 50.* poſſe mercaturam qvæ in rerum magnarum, magniq; ſumptus negociatione verſatur, majorem qvidem, ſed non meliorem exiſtere, nec per copiam mercium vitium aut ſorditiem detergeri, ſed per intentionem & affectum negociatoris. Utriq; & negociatores & mercatores emunt ſibi merces omne genus, qvas aliis vendant & qvidem cariori precio, qvam qvanto emeruut. Nec differentiam facit, qvod alii trans maria currant & mercandi gratiâ longinqvas petant regiones, alii merces domi expectent & â magnariis allatas & â ſe emptas aliis revendant. Utriq; emunt & vendunt, utriq; μεταβλητικὴν faciunt, & utriq; ex eâ lucrum qværunt. Εὐπερίστατος ἁμαρτία æqvè in illis locum invenit, atqve in his. Utriq; cùm volunt rem ſuam impenſo precio vendere, facilè jurant,

rant, tanti ſibi conſtare, cùm longè vilius eam compararint. Qvi copioſè negociationes faciunt, numero qvidem & qvantitate mercium inſtitores tenuiores ſuperant, contractus tamen ineunt prorſus eosdem. Et ergo qvi plus emit aut plus vendit, non minores contrahere poterit ſordes, qvàm qvi minus emit aut vendit, ut adeò non videam, qvid cauſæ ſit, qvod inſtitores & qvi minutiariam exercent, ſordibus immerſi ſint, magnarii non ſint, qvanqvam id non diffitear, præſtantiores eſſe magnarios reliqvis, cum alteri illi veluti miniſtri ſint, per qvos merces aliunde in magnâ copiâ advectæ minutatim diſtrahantur.

VII. Qvicqvid autem ſordium adhærere dicamus mercaturæ, non aliunde id venit, qvàm ex nimio lucri ſtudio, nam id genus hominum inqvit Paulus JCtus *in l.44.ff. de ædilit. edict.* ad lucrum potius vel turpiter faciendum pronius eſt. Ariſtoteles omnium artium & qvæſtuum, qvibus lucrum pro fine eſt, *αἰσχροκέρδειαν* communem eſſe vult. *Πάντες γὰρ οὗτοι ὅθεν οὐ δεῖ λαμβάνουσι, καὶ ὁπόσον οὐ δεῖ.* Nam omnes ii, unde non oportet accipiunt, & qvantum non oportet. *l.4. Eth. c.1.* Plus enim ſemper appetunt, qvam licet & qvam debent, ac *πλεονεκτικοὶ* ſunt. *Αἰσχροκέρδεια* igitur & *πλεονεξία* qvando abeſt â mercatura, & honeſta ea eſt, & multo in honore habenda. Scilicet indifferens res eſt mercatura, & ex ſe nec bona nec mala, mala tamen fieri poteſt ex fine & circumſtantiis qvalificantibus. Nec tamen in vitio ea illicò ponenda eſt, ſi lucri causâ inſtituatur, dum tamen illud juſtitiam precii non excedat, & ſimul ab aliqvâ aliâ causâ ulteriore honeſtâ temperetur. Vid. qvæ dixi *diſſ. de Mohatra n.51.52.* Qvis eſt verò, qvi inter negotiatores in profeſſione ſuâ qvæſtuariâ legem teneat? qvin qvisq; cupiditati potius ſuæ paret, ut mirum non ſit, ſi in *παρανομίαν* facilè incidat. Ut enim vix fieri poteſt, qvin atro inficiantur, qvi carbonariam incolunt, & albo, qvi molendina, & calcarias habitant, & qvin malè oleant, qvi coriariam factitant: ita qvi qvæſtuarias artes exercent, rem magnam præſtiterint, ſi charitatem erga proximum ſervent, & opes parent ſine juſtitiæ & æqvitatis offenſione. Certum eſt qvippe, eos, qvi divites fieri volunt, citò etiam fieri velle, atq; his idcircò nulla eſt reverentia legum; nec metus aut pudor eſt unqvam properantis avari, uti ait Satyricus. Hæc verò *παρανομία* illa eſt &

πλεονε-

πλεονεξία, qvâ plerumq; inficiuntur negociatores. Eſt enim hoc naturale hominum vitium, qvod accipere potius velint, qvam dare. Si ars deinde accedit & ex arte conſvetudo, qvæ eam roboret, tùm naturæ illa ad lucrum qvæſtumq; propenſio in tantum confirmabitur & augebitur, ut ſemel lucrum facere adſvetus & artem, qvâ optimè id faciat, callens, avidisſimè deinceps ad id feratur, vel potius præceps ruat, ac pertinacisſimè in eo perſeveret, uti philoſophatur Claudius Salmaſius *de trapezit. fœn.* Atq; hoc eſt, qvod in negociatoribus notat Eccleſiaſticus dum ait: *Duo ſunt, qvæ mihi difficilia videntur & periculoſa: Vix delictum evitat mercator, & caupo peccato non caret: propter opes multi peccarunt, & qvi ſtudet abundare, perverſo eſt oculo* (i.e. injuſtus eſt & irreligioſus) *Inter coagmenta lapidum figitur palus: itidem inter venditionem & emptionem pangitur peccatum &c.* cap. XXVI, 35. XXVII, 1. 2. Videantur, qvæ in mercaturæ vituperium plura collegit Gulielm. Redoanus *de ſpol. Eccleſ. qv.* 2. *n.* 1. 2.

VIII. Qvandoqvidem igitur in αἰσχροκέρδειαν & πλεονεξίαν facilis eſt negociationis lapſus, & hinc non vitioſi tantùm reddi ſoleant cives, ſed etiam alia in Rep. exoriri posſint incommoda, Principis eſt diſpicere de prophylacticis, & negociationibus modum ponere, ut etiam in his ſalus communis, qvantum fieri poteſt conſervetur integra. Intereſt autem Reip. ne promiſcuè omnibus negociandi licentia detur, imò ut aliqvi prorſus prohibeantur, qvi vel in dignitate conſtituti, ne eam temerent, vel publicis officiis admoti, ne in iis negligentiùs verſentur, mercaturam minus commodè exercere posſunt. Sunt alii extra civitatem, qvi, dum qvæſtui inſiſtunt, civitatem bonis ſuis & divitiis exuunt atq; ſpoliant, aut hoſtibus proſtituunt. Sic & in modo negociandi, in mercium ſpeciebus, in æſtimatione multa ſemper occurrunt, qvæ correctionem & legem publicam mereantur. Ut adeò principis cura & ſollicitudo ubiq; neceſſaria ſit, & incommodis ſenſim irrepentibus qvandoq; vix ſufficiens exiſtat. Tam ingenioſè enim & ſubtiliter plerumq; datur ab negociatoribus damnum, ut non prius ſentiatur in Rep. qvam ubi in immenſum iſtud excreverit, & jam deſperata ſint remedia. Nos, ut principis partes propius intueamur, prius de perſonis, qvibus mercatura interdici ſolet, deinde de rebus qvæ in

com-

commercio ſunt,& tandem de mercandi formâ & modo, qvatenus ſcil.capita iſta principis poteſtati ſubſternuntur,nonnulla hîc levi penicillo delineabimus,facturi tamen digresſionem qvandoq;, ſicubi opus fuerit.

IX. Principes ipſi ab hoc genere qvæſtûs rectius abſtinent,tùm, qvod indecorum ſit rebus illis volutari,ex qvibus labes facilè adhæret,tùm qvod diverſa ſit ſors principum, qvibus præcipua rerum ad famam dirigenda. In duce ſemper major virtus & numeris omnibus abſolutior reqviritur, qvam in gregario milite, in magiſtratu qvàm in civibus,in rectore qvàm in ſubditis. Faciat ergò Princeps, ut non legibus tantum vitia ſubditorum corrigat, ſed etiam vita, qvæ exempli ſit. Sola fuit, in qvâ culpari potuit Veſpaſianus, pecuniæ cupiditas, & qvod negociationes vel privato pudendas propalam exercuerit,coemendo qvædam, ut pluris poſtea diſtraheret, autore Sveton.*in Veſpaſ. c.16.* Et multum laudatur à Zonara Imperatoris Theophili factum,qvod conjugis ſuæ navem recens à mercaturâ reductam & adhuc onuſtam cremaverit, hâc ſimul Auguſtam inſectatus increpatione: *Cum me DEus Imperatorem deſignarit,tu me nauclerum facere contendis. Scito autem mercaturam privatis hominibus eſſe attributam,ut ea toleranda vitæ occaſionem habeant. Qvod ſi nos præter imperii opes, etiam mercaturæ emolumenta intercepimus, undenam fortunæ tenuioris homines victum comparabunt?* Ut jam taceam elogia alia, qvibus Reges & principes negociatores plerumq; proſcindunt ſubditi,& ex eorum ore ſcriptores annalium. Qvod ſi tamen hæc eſt intentio principis, non ut ipſe lucrum ex negociatione qværat,ſed ut facere ſubditos ſuos doceat,& Rempublicam florentisſimam reddat, ſuâq; autoritate commercia in remotisſimas Terræ provincias ſtabiliat, qvale nunc Regis Galliæ fertur eſſe inſtitutum,tantum abeſt,ut id principi vitio verti posſit, ut potiùs eum qvam maximè deceat. Nec improbo,ſi per alios,aut etiam in rebus anguſtis ipſimet mercaturam faciant, dum tamen Reip.qvæ illis commiſſa eſt,ſalus per eam qværatur, & lucrum perceptum in communem utilitatem convertatur.

X. De nobilibus,utrum mercatura illis conveniat, multa ſemper fuit controverſia. Honorius & Theodoſius Impp. nobiliores natalibus & honorum luce conſpicuos perniciosum urbibus mercimonium

 monium

monium exercere prohibuérunt,'ut inter plebejos & negociatores facilius eſſet emendi vendendiqve commercium *l.3.C. de commerc. & mercator.* Ex hoc textu contendit Gvido Pap. *qvæſt.196.* nobiles ſi ſe immiſceant mercantiis,non gaudere privilegio nobilium, non magis qvàm Clerici privilegio Clericorum, ſi ſe rebus ſecularibus immiſceant. Eandem ſententiam tenet Philippus Paſchalis *de virib.patr.poteſt.lib.4.c.22.n.44.* Inqvirenti verò in cauſas conſtitutionis Theodoſianæ, ex ipſo textu iſtam colligere licet, difficile fuiſſe cum nobilibus commercium, tùm qvod potentiâ pollerent, tùm qvod erga plebejos ſupercilium attollerent, eosq; deſpicatui haberent. Quandoqvidem igitur plebeji cum nobilioribus contrahere verebantur, & hinc qverelæ motæ eſſent in Conſiſtorio Principis,ut facilius eſſet inter omnes commercium, id maximè ex commodo publico viſum fuit,ut nobiles mercimoniis prorſus prohiberentur. Dicitur autem in textu mercimonium urbibus pernicioſum,non qvod aliàs tale ſit,& qvod idcircò dedeceat nobiles, uti iſta verba accipere videtur Sim. à Grœnevvegen *de LL. abrog. in Holland.d.l.* ſed qvod ex nobilium negociatione urbibus perniciosum fiat. Cæterùm obſervat Chriſtophorus Forſtnerus *in Tacit. lib.3. annal.* longè aliam veteribus conſtitutionibus cauſam fuiſſe, cur nobilibus mercimoniis interdiceretur, qvàm hodiernis Gallorum,Germanorum,Sarmatarum,Hiſpanorum moribus, à negociatione nobilitatem excludentibus; majores noſtros mercaturæ exercitium dignioribus ideò non conceſſiſſe,qvia perniciosum id urbibus,& potentiam nobiliorum obſtituram commerciorum libertati cenſuerint; noſtris autem perſvaſum eſſe,vile atq; nobili generoſitate indignum eſſe iſtud exercitium: eamq; opinionem invaluiſſe,non tàm qvod omninò vera ſit,qvàm qvod ea principum arte primum ſeminata perpetuò etiamnum alatur,magnitudinem & ſecuritatem in armis conſiſtere,ea autem negligentius tractari ab his qvi negocia mercantilia ſectantur, qvin & per mercimonia virtutem inſigniter flacceſcere,& hinc igitur inter abjectas vileſq; atqve nobilitati minus convenientes artes mercaturam referri oportuiſſe. Ego verò artem iſtam & inventum principum non agnoſco, ſed ex ipsâ civitatis naturâ & rerum inter ſe comparatione univerſum Reip.ſtatum perpendens cum Forſtnero facere neqveo. Sanè

ad

ad regimen & totam communitatem conſervandam neceſſe eſt, ut in eâ ſint, qvi armis decertare valeant, eaqve provincia communi gentium conſenſu nobilibus præcipuè data eſt. Sigiſmundi Poloniæ Regis, cum nobiles qvidam negociandi licentiam peterent, hoc fuit reſponſum: *Oportet me in Regno habere triplex genus hominum: ruſticos, qvi agrum colant, mercatores, qvi neceſſaria inferant, & nobiles, qvi me & patriam defendant.* Qvod igitur nobiles armis adſveſiant, id non eſt ex invento & artificio principum, ſed qvod defenſoribus nulla omninò carere Reſp. poſſit. Viciſſim & hoc verum eſt, nobilitatem ſemel deguſtatâ lucri ex negociatione provenientis dulcedine abjectis armis mercimonia ſectaturam eſſe, & ſic difficulter mercaturam cum nobilitate combinari. Ut maximè igitur ſtatus nobilium ex inſtituto hominum ſit, inſtitutum tamen iſtud ſocietati conſervandæ maximè eſt naturale, ſaltem ſub hoc reſpectu, qvod eſſe oporteat, qvi Reip. tutandæ & ab omni vi externâ defendendæ operam ſuam addicant. Illis autem tam adverſa eſt mercatura, qvam mercaturæ militia *l. un. C. negociat. ne milit. lib. XII.* Accedit, qvod dignitas nobilium prima habeatur & potiſſima inter ſubditos, conſpurcari igitur eam ſordibus qvæſtuariis, aut conſpurcationis periculo ſaltem exponi indignum erit & minus conveniens.

XI. Qvæ ex ſolis commerciis ſalutem & beatitudinem ſuam metiuntur univerſitates, etiam in nobilibus ſuis laudant & probant mercimonia. Tales ſunt Veneti, Genuenſes, Lucenſes, Anconitani, & Florentini. Sigiſm. Scaccia *de commerc. §. 1. qv. 7. part. 3. limit. 17. n. 22.* it: Hollandi, qvi & ipſi nobilitatem ſuam per mercaturam nihil imminui perſvaſum habent apud Sim. à Grœnevvegen *d. l.* Et hinc volunt aliqvi, mercaturam qvidem obeſſe nobilitati, niſi mos regionis qvi haud dubiè ſervari debeat, aliud inducat. Andr. Tiraqvell. *de nobil. cap. 33. n. 21.* Auguſtin. Barboſ. *ad l. 3. C. de commerc. & mercat. n. 7.* Et qvanqvam aliàs mercatura inter artes viles numeretur, id tamen univerſale non eſſe, ſed anteqvam decernatur de artis alicujus vilitate, attendi debere inprimis reputationē cujusq; loci, & qvid communiter illic homines de iſtâ arte ſentiant, numve inter honores habeant, an verò inter artes abjectas. Benvenut. Stracha *de mercatur p. 2. n. 18.* Philip. Paſcal. *de virib. patr. poteſt.*

part. 4. c. 2. n. 49. Andr. Alciatus *in l. 207. ff. de V. S. n. 11.* Etſi verò negari neqveat, plurimum valere in animis hominum opinionem, & turpem qvandoq; haberi rem, qvæ in ſe indifferens eſt, vitio tamen infecta res ut honeſtari per conſvetudinem, & in genere licitorum poni mereatur, fieri nullo modo poteſt. Dixi ſupra, ſordes mercaturæ inhærentes, eſſe *αἰσχροκέρδειαν, φιλαργυρίαν* & *πλεονεξίαν*, vitia ab omnibus virtutum moralium Doctoribus notata. Qvæ ſi abſunt â negociatione, non erit ea nobili indecora. Sed qvia difficile eſt ſordes eas evitare etiam illi, qvi evitare omnibus modis ſtudet, rectius univerſa negociatio nobilibus interdicitur. Qvapropter non tam attendenda eſt conſvetudo loci, qvam ipſa res, qvalis eſt aut eſſe ſolet. *πλεονέκτην* enim & *αἰσχροκερδῆ* nobilitatem ſibi ingenitam non obfuſcare, non credam prius, qvam perſvaſus fuero, amicum eſſe inter virtutes & vitia conſenſum. Et rectè hinc Cepolla, qvem refert Mynſinger. *cent. 6. obſ. 54. n. 5.* fatetur, qvod in locis, ubi nobiles ex ſtatuto vel conſvetudine mercaturam exercent, detrahatur nonnihil per hoc nobilitati ipſorum. Conf. Klock. *de contribut. cap. 12. n. 262.* Et Matthias Corvinus Rex Hungariæ Venetos non ignobiles modo plebejosq;, ſed etiam ruſticos vocare ſolebat, dictitans, fortunam genus haud qvaqvam mutare, cum præſertim Veneti nullâ ex parte nobilibus adæqvandi, & nomine potius qvàm reipsâ nobiles ſint. Machiavell. *de Rep. lib. 1. c. 55.*

XII. Sed nec illorum qvidem ſententiam probare poſſum, qvi putant, tum demum nobilitati obeſſe mercaturam, qvando qvis eam ipſemet exercet, non obeſſe, ſi inſtitorum & aliorum operâ eâ in re utatur: Hactenus enim leges, qvæ reſpectu exercitii propter vilitatem aliqvem notant, in eo non procedere, qvi per alios artem exerceat, licet ipſe rationes deinde à ſervis exigat: Sic tabernariam inter viles & abjectas perſonas connumerari, ſi tamen per alios ſolùm exerceat, vilem non cenſeri, *l. 29. C. ad L. Jul. de adult.* ſic & Clericum qvi præſens ipſe eam artem non exercet, uti tabernarium non notari. Eam ſententiam inprimis tuentur Andr. Alciatus in *l. 207 ff. de V. S. n. 8. 9.* Andr. Tiraqvell. *de nobilit. cap. 27. n. 7. ſeqq.* Sed enim agnoſcit idem Tiraqvellus *n. 13.* non omninò vacare culpâ, qvi artes iſtiusmodi per alios exerceant: Et Minſingerus, dum ait, per vicariam hanc operam utcunq; excuſari poſſe nobiles, non au-

ſus

ſus eſt dicere, omnimodò excuſari, *cent. 6. obſ. 54. in fin.* Nec enim actus tantùm ipſius perſonæ exercentis hîc notatur, ſed etiam ad præficientem usqve pertingere poteſt ratio, qvæ vilem facit mercaturam. Et qvis mihi negabit, αἰσχροκερδείᾳ & πλεονεξίᾳ interdum magis infectum eſſe præficientem, qvam præfectum & inſtitorem? Donec igitur vitium illud in mercaturâ fuerit, ſive ipſe qvis eam exerceat, ſive per alios, nihil eſt qvod excuſare poſſit ſive autorem ſive miniſtrum. Generale eſt axioma non poſſe per interpoſitam perſonam qvid facere, qvod ipſe ex ſe facere prohibetur. Id multis exemplis illuſtrat Jacobus Menochius *de arb. jud. qvæſt. caſ. 459.* Dum igitur nobilis negociationem exercere prohibetur, fraudem facit legi mandando id, qvod lex fieri vetat. Caſp. Klock. *de contrib. c. 12. n. 263.* præſertim ubi ratio prohibitionis ex perſonâ ſuâ non ceſſat. Et optimè monet Klockius *d. l.* qvod iſto etiam caſu, qvando per alios mercaturam nobiles exercent, periculum ſit, ne opibus & potentiâ ſuâ commerciorum totam utilitatem ad ſe trahant, & ita plebeji & infirmiores negociatores opprimantur. At hæc fuit ratio prohibitionis in *l. 3. C. de commerc.* qvæ non ceſſat in eo, qvi vicariâ miniſtrorum operâ utitur. Exemplum de dominâ cauponæ, qvod affertur *ex l. 29. C. de adult.* non extendendum eſt extra caſum, de qvo ibi agitur. Honeſtas enim qvæ ibi in dominâ cauponæ attenditur, non intelligenda & petenda eſt ex genere commercii, ſed ex genere morum, & in reſpectu ad Legem Juliam. Voluit enim Lex Julia viliſſimas qvasdam mulieres & pudicitiæ prodigas, qvales ſunt, qvi potantibus miniſterium & intemperantiæ vina præbent, â judiciariâ ſeveritate eſſe immunes; qvam benè, optimè expendit Anton. Matthæus *de criminib. tit. de adulter. c. 1. n. 5.* De arte autem cauponariâ, qvæ paſſim malè audit, nihil ibi definitur, ſed tantùm, qvod domina cauponæ, qvia ipſa vina non præbuit, non ſit â vinculis juris excepta; ex qvo ſeqvitur, ut hoc obiter addam, dominam cauponæ, qvæ potantibus obſeqvio famulatur ſervili, matronæ mores exuere. In talem autem, qvæ materfamiliâs non eſt, ſed vita moribusq; inhoneſta, etiamſi nupta ſit, jure civili ſtuprum adulteriumq; non committebatur. Joh. Gœdd. *ad l. 46. §. 1 ff. de V. S. n. 5.* De clerico autem qvod objectum fuit, num tabernariam vel ipſe vel per alium exercere poſit, poſtea videbimus.

XIII. Anteqvam verò hinc abeamus, animadvertendum eſt mercaturam non facere, qvi triticum, vinum, oleum in agris ſuis collectum vendit *l.3. Cod Theodoſ. de luſtral. collat. l.7.10.12.13.eod.* Aymo Cravett. *conſil.163 n.3.* Alciat. *ad l.207.ff de V.S.n.2.* Ille enim demum mercator eſt, qvi negociationis exercendæ, qvæſtusq; faciendi cauſa merces emit, ut vendat, uti idem definit Alciatus *n.1.* Per conſeqvens triticum & vinum ſuum nobilis ſi vendat, ſplendori nobilitatis ſuæ nihil derogat, dum tamen & juſtam æſtimationem rerum iſtarum faciat, & in hoc qvoq; genere omnes ſordes evitet. Qvam facile enim turpitudo hoc qvoq; mercimonii genus inceſſere ſoleat, qvotidiana teſtatur experientia. Ita e.g. hordeum ſibi natum vendere nobili non eſt turpe, ſed ex hordeo cereviſiam coqvere, eamq; vendere ſemper turpe viſum fuit, præſertim Saxonibus. Clara ſunt in hanc rem verba ſententiæ, qvæ habetur *in append.* des Weichbilds *fol.114.* Daß die erbare Mannſchaft / ſonderlich in der meile weges des Weichbildes Bier zu brauen / und das durch ſich oder ihre Krüger ihren Leuten/oder andern Kretzſchmarn bey Faſſen/ oder Kannen zuverkauffen / oder auszuſchencken / gar nicht fug noch recht haben/allein mögen ſie für ſich und zu nothurft ihrer Haushaltung / Bier und anderley Getrenck brauen / und ihre Getreide/was ſie deß auf ihren eigenen Gütern erbauen und anders nicht ihres gefallens wohl verkauffen &c. Ne autem hæc verba ita explicentur, ideò abſtinendum eſſe nobilibus ab venditione cereviſiæ, qvia id jure poſitivo prohibitum ſit, repetendum eſt ex ordinatione provinciali, *tit.* brauen/ſchencken &c. non ideò tantum id prohibitum eſſe, qvia pernicioſum eſt urbibus, ſed etiam qvia ejusmodi mercimonia nobilitati indecora & minus convenientia viſa fuerunt. Sic enim ſe habent verba ſereniſſimi Legislatoris, *circa med. ejus tit.* Wiewohl ſich auch ein jeder wohl zuerinnern/ daß der Adeliche Stand / adelichen Weſen und Wandel erfordert/und daß ſich ein Edelmann von ſeinen Ritterſolden und Rittergütern ſoll unterhalten &c. Et poſt pauca: Welcher aber aus herkommen und über verwehrte Zeit / geübten Gebrauch/ mit dem Brauen oder Meltzen/ berechtiget zu ſeyn vermeynet/

und

und ſeinen Stand nicht bedencken wil / denen ſeynd wir / ſo weit er ſolches beweiſet/nachzulaſſen geneigt. Agit hîc Sereniſsimus Legislator de iis nobilibus, qvi lege prohibitivâ non continentur, ſed jus braxandi & vendendi cereviſiam per præſcriptionem acqviſivérunt. Illis, ut jure ſuo utantur, non prohibiturum ſe dicit, ſed ſimul tamen innuit, rectius eos facturos, ſi jure iſto non utantur, ſed â tali commercio prorſus abſtineant. Id enim volunt verba: und ſeinen Stand nicht bedencken wil/qvibus tacitè monet, ut ſtatûs ſui memores potius eſſe velint, qvam acqviſitum ex præſcriptione jus adverſus civitates urgere. Ex qvibus patet, extra cauſam ſpecialis conceſsionis, aut juris per præſcriptionem qvæſiti neqve intra milliare â proximâ & vicinâ urbe computatum, neqve extra illud nobilibus iſtiusmodi commercia inſtituere licere, qvod prolixè oſtendit Dn. Carpzovius *p. 2. conſtit. 6. definit. 4.* magnus revera Vir & incomparabilis JCtus, cujus dum hîc mentionem facio, tantùm non in lachrymas diſſolvor. Ipſo enim hoc momento, qvod biduo abhinc vivendi finem fecerit, ab amico Lipſienſi mihi ſignificatur. Longa illi in virtute fuit perſeverantia, & qvod rarum, in extremâ ſenectute ingenium ſtabile & vegetum. Scientiarum apicem ingenti laude adeptus eſt: prudentiâ floruit adeò, ut noſtro ſeculo juſtitiæ tribunal penes Carpzovium ſolum eſſet: magna hæc certè apud homines; maximum eſt qvod in DEO vixit, florens & candens lilium inter ſpinas, hoc eſt, homo incorruptus in hâc mundi ſentinâ. Atq; iſta pauca de tanto Viro, ſeculi noſtri vero Papiniano, hîc adſuere juſtus coëgit dolor, qvod & diſcipulus antehac ejus fuerim, & per ultimum hoc qvinqvennium in ſupremo Electorali judicio Collega. Memoria ejus nunc erit in benedictione ſempiternâ.

XIV. Poſtqvam jam ſatis de nobilibus actum fuit, de Clericis nunc eſt videndum, num illis permittenda ſit negociatio an verò interdicenda potius. Antiqvos Eccleſiæ canones qvando evolvimus, pasſim in iis prohibetur, ne ſe negociis ſecularibus immiſceant clerici. Talium canonum farraginem congesſit Chriſtophorus Juſtellus *in not ad can. Concil. Eccleſ. African. p. 24.* De negociationibus autem in ſpecie pronunciavit Concilium Eliberinum *can. 19.* his verbis: *Epiſcopi, presbyteri, Diaconi de locis ſuis negociandi cau-*

ſâne

ſà ne diſcedant, nec provincias circumeuntes qvæſtuoſas nundinas ſectentur, ad victum ſibi conqvirendum filium, libertum mercenarium, amicum aut qvemlibet mittant &c. Pari modo Synodus Cabilonenſis II. *c. 12. & 44.* presbyteros, diaconos, monachos fieri villicos, in tabernis bibere, cancellarios publicos eſſe & nundinas inſolenter peragrare penitus inhibendum decrevit. Sic & Aurelianenſis Synodus III. *c. 26.* prohibuit, ne clericus pecúniam commodet ad uſuras, nec de præſtitis beneficiis qvicqvam amplius, qvam datur, speret, nec in exercendis negociis turpis lucri cupiditate verſetur, ut publici negociatores, qvi ad populares penſam obſervant, aut ſub alieno nomine interdicta negocia exerceat &c. In jure Canonico *cauſ. 14. qv.* 4. talia plura habentur, tùm ex conciliorum decretis, tùm ex epiſtolis Pontificum excerpta. Videri inprimis poſſunt c. 1. 3. 4. 8. 9. *ibid.* Eoq; pertinent omnes alii canones, qvi Clericis uſuras facere interdicunt, qvos hîc prolixius adſcribere meritò ſuperſedemus. Conf. Claud. Eſpencæus *l. 2. digreſſ. c. 15.* Ex qvibus omnibus conficiunt Doctores, clericos adverſus canonum decreta mercimoniis operam dantes pro ſecularibus haberi, fori privilegium amittere, & coram judicibus laicis atq; conſulibus mercatorum conveniri debere. Benvenut. Stracha *de mercatur. p. 3. n.* 9. Munnoz. de Eſcobar. *de ratiocin. adminiſtrator c. 7. n. 38.* Fernand. Vaſqv. *de ſucceſſ. lib. 1. §. 10. n. 648 verſ. unde infertur.* ſecuti autoritatem Honorii III. Pontificis, qvi id diſertè conſtituit *c. ex literis 16. X. de vit. & honeſt. Clericor.* ita tamen ut trina præcedat monitio. ubi videri poterit Joh. Bapt. Vivianus *in rational.* Qvod ſi trina iſta monitio nondum præceſſerit, & ſe trahi ad judicem ſecularem paſſus fuerit Clericus mercator, poterit qvidem ille etiam poſt ſententiam proceſſum dicere nullum, ſed tùm actori tenebitur ad expenſas. De tali enim caſu intelligo ſententiam Ægidii Bellameræ *concluſ. 216.*

XV. Sunt tamen nonnulla qvæ adverſus communem hanc ſententiam in gratiam lucri cupidorum clericorum moveri poſſunt. Et primum qvidem canon Concilii Eliberini 19. antea adductus, poſtqvam negociationem in provinciis externis interdixiſſet, hæc verba addit: *Si negociari voluerint, intra provinciam negocientur*, tacitè innuens, talem negociationem qvæ intra provinciæ pomœria ſe continet, Clerico minus eſſe turpem. Deinde Clericis negocia-
tori-

toribus maximè favet textus *in l. 2. C. de Epiſc. & Cler.* ubi non tantùm immunitas illis conceditur, ne perinde ut alii negociatores ad aliqvam præſtationem competentem vocentur, verum etiam de ergalteriis & tabernis eorum, imò & hominibus qvorum operâ in mercimoniis utuntur, nullâ cum reprehenſione aut vituperio, aut improbatione fit ſermo. Edita eſt iſta conſtitutio uti ex ſubſcriptione patet â Conſtantio Imperatore anno â CHRISTO nato CCCLVII. Similis alia edita eſt ab eodem Conſtantio anno CCCLIII. qvæ habetur in Codice Theodoſiano *l. 10. de Epiſcop. Eccleſ. & Cler. lib. 16. tit. 2.*

XVI. Gloſſa canonica & aliqvi Doctores poſt eam, differentiam hîc ſtatuunt inter jus civile & Canonicum, & jure civili qvidem clericis mercaturam permiſſam, jure Canonico verò planè prohibitam contendunt, uti refert Straccha *d. l.* Ea ſententia probari poſſe videtur, tùm ex aliis juris Canonici textibus, tum inprimis ex *c. nulli 4 diſt. 44.* ubi dicitur: *Nulli Clerico licet tabernam aut ergaſterium habere.* Iſſe Canon fertur eſſe deſumptus ex *can. 9.* Synodi Qvinisextæ in Trullo habitæ. Sed illius Synodi verba longe aliter ſe habent, nempe hoc modo: *Nulli liceat clerico cauponariam habere tabernam.* Taberna autem cauponaria non eſt taberna mercatoria. Qvod obſervare ideò libuit, ut inde appareat, qvantus ſcriptorum veterum mutilator fuerit Gratianus. Et verò non neceſſe eſt, ut aliqvam hîc fingamus differentiam juris civilis & Canonici, dummodo juris civilis textus rectè attendatur. Non enim probat eam mercaturam, qvâ Clericus lucrum appetit, ut inde ſibi opes acqvirat, ſed qvâ victum ſibi conqvirit, & qvod ſupereſt, in uſum pauperum atq; egentium miniſtrat. Propter erogationem hanc in pauperes dicitur ab Imperatore id, qvod ex clericorum ergaſteriis vel tabernis colligitur, lucrum religionis. Ad victum autem conqvirendum mercaturam clericis eo tempore licitam fuiſſe, non tantùm canon concilii Eliberini antea citatus oſtendit, ſub hâc tamen limitatione, ut intra provinciam negociatio inſtituatur, & qvæſtuoſæ extra provinciam nundinæ omittantur, ſed etiam textus in *l. 15. Cod Theodoſ. de Epiſcop. Eccleſ. & Cler. lib. 16. tit. 2.* ubi hæc habentur verba: *Clerici debent immunes à collatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumq; conqvirent.* Si jam addatur

C

datur

datur ex *l 2. C. de epiſc. & cler.* qvod ſuperfluum ex mercatura Clericorum congeſtum in uſum pauperum atq; egentium miniſtrari oporteat, & qvod iſtud religionis lucrum exiſtimari debeat, nulla ſanctior, nulla honeſtati magis conſcia erit mercatura. Ne autem exigua iſta mercimonia, qvæ Clericis licita eſſe voluérunt Impp. Conſtantius & Conſtans in *d.l.15.* juſtam qvantitatem egrederentur, permiſérunt Impp. ſeqventes Gratianus, Valentinianus & Theodoſius in *l.11. Cod. Theodoſ. de luſtral.collat. lib. XII. tit. 1.* Clericis intra Illyricũ & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in qvinis denis ſolidis immunem uſum converſationis ſeu negociationis, id qvod excеſſerit, aurariæ functioni ſubjicientes. Qvâ conſtitutione ſatis perſpicuè termini ponuntur, intra qvos contineri debeat mercatura Clericorum, ut honeſta dici posſit. Reliqvam enim negociationem, qvæ lucrum pro ultimo fine habet, Clericis indecoram eſſe & planè non convenire, verba ſeqventia in *d.l 15. Cod.Theodoſ.* niſi fallor, non obſcurè probant. Ea ſic habent: *Reliqvi autem, qvorum nomina negociatorum matricula comprehendit, eo tempore, qvo collatio celebrata eſt, negociatorum munia & penſitationes agnoſcant: qvippe poſtmodum clericorum ſe cœtibus adgregarunt, &c.* Si rectè mentem Imperatoris capio, videtur ille pro incompatibilibus habere, eſſe in clericatu, & negociatorum matriculâ contineri. Agit enim de illis, qvi tempore collationis inferendæ negociatorum matriculâ comprehenſi, ſed poſt iſtud tempus clericatum adepti fuerant. Qværebatur, utrum illi de collatione tenerentur, propter rationem dubitandi, qvia ſcil. jam clerici eſſent, qvi immunes eſſent â præſtationibus. Et decidit Imperator, adhuc teneri, qvia ſe, eo tempore, qvo collatio celebrata eſt, negocíatorum matriculâ adhuc comprehenſi & ſic in mercatorum numero fuérunt, & poſt iſtud demum tempus clericorum ſe cœtibus aggregáruut. Habere igitur immunitatem â præſtationibus tùm demum locum, qvando tempore collationis clericorum cœtibus aggregati, negociatorum matriculâ non amplius comprehenſi eſſent. Confirmat ea, qvæ de incompatibilitate dixi, textus in *l.16. Cod. Theodoſ. de luſtral. collat.* ubi conſtituérunt Arcadius & Honorius Impp. omnes corporales conveniri debere, ut aut commoda negociatorum ſeqventes â Clericorum excuſatione diſcedant, aut ſacratiſſimo numini ſervientes verſutis qvæſtibus abſtineant,

ſtineant, additâ hâc ratione: Diſtincta enim ſtipendia ſunt religio-nis & calliditatis. Qvo & facit *c.9.diſt.88 it.c.2.ibid.*

XVII. Oſtendit autem textus in *d.l.2.C de Epiſc. & Cler.* fuiſſe ſeculo poſt CHRISTUM natum qvarto Clericis qvibusdam ſuas tabernas & ergaſteria, qvibus ſibi victum utcunq; conqvirebant. Nondum enim decimæ ita uti ſeqvioribus temporibus receptæ uſu fuerant, qvanqvam in Matiſconenſi Concilio II. qvod finiente ſeculo ſexto habitum fuit, leges de decimis locis ſacris præſtandis longis temporibus â Chriſtianis cuſtoditæ dicantur. Vivebant olim & alimenta ſua capiebant Clerici ex oblationibus, qvæ in tenuioribus Eccleſiis ſæpenumero & ipſæ admodum tenues erant. Unde mirum non eſt, aliunde ſibi victum qvandoq; comparaſſe, exemplo Apoſtolorum, qvi & ipſi manibus ſuis alimenta ſibi qvæſiverunt. Vid. *c.2. & 3. diſtinct.91.* Claud. Eſpencæ. *digreſſ. lib. 2. c.16.* Fortaſſe verò mercatura, qvæ Clericis in *d.l.2.* permittitur, non eſt talis negociatio, qvâ emi ſolet res, ut carius vendatur, non mutatâ planè rei emptæ formâ, ſed emérunt forte res, & deinceps per artificium & induſtriam ſuam mutârunt, atqve in aliam formam redegérunt, & ſic mutatas planè tenui lucello vendidérunt. Tale enim mercimonium Clericis non eſſe indecorum nec interdictum, conſtans eſt Doctorum ſententia. Camill. Borell. *deciſ.7. n.68.* Claud. Tutius *allegat.14 n.3.4.* Gulielm. Redoan. *de ſpol. Eccleſ. qvæſt.2. n.36.* Benvenut. Straccha *de mercatur part.3. n.5.* imò & alteram illam negociationem, qvâ non mutatâ formâ res empta carius venditur, tempore neceſſitatis & ubi aliàs non ſuppetunt alimenta, Clericis permiſſam eſſe volunt. Joh. Bapt. Coſta *remed ſubſid.73.* Sigiſm. Scaccia *de commerc. §.1. qvæſt.7. part. 2. ampl. 11. n. 7.* dum tamen per eam propriis non ſtudeant divitiis, ſed vel neceſſariæ ſuſtentationi *familiæ* ſuæ, vel pauperum indigentiæ, *arg. c. gloria* 12. *q.2.* Et ſub his circumſtantiis facile aſſentiri poſſum Ludovico Molinæ *tract. 2. diſp.342.* contendentis, licere Clericis in Braſiliâ, aut Orientali Indiâ Eccleſiam plantantibus merces in Europam, ubi plus valent, mittere, & illic carius vendere, ut inde habere & repetere poſſint alia ſibi neceſſaria & ad rem peragendam utilia.

XVIII. Cauponariam tamen exercere, & in eam rem publicam habere tabernam Clericis ab antiqvis temporibus fuit prohibitum,

qvin & ipſi tabernam talem ingredi prohibiti fuérunt. In conſvetudinibus Eccleſiæ antiqvisſimis, qvæ canones apoſtolorum vulgo dicuntur, *canone 54.* ita edicitur: *Si qvis clericus in cauponâ comedens deprehenſus fuerit, ſegregetur, praterqvam ſi in publico diverſorio, in viâ propter neceſſitatem diverterit.* Id repetitur in concilio Carthaginenſi III. *can.* 27. tùm & in pluribus conciliis aliis, qvæ enumerat Franciſcus Longus â Coriolano *ad dict. can. 54. apoſtol.* Prohibuerat idem in Ethniciſmo ſacrificulis Julianus Imperator in epiſtolâ ad Arſacium Galatiæ Sacerdotem apud Sozomen. *lib. 5. c. 15.* Qvanqvam verò circa deciſionem qvæſtionis, utrum caupo inter viles perſonas ſit referendus, ex cujusq; populi exiſtimatione judicari velit Franciſcus Duarenus *ad tit. naut. caup. ſtabul.* negari tamen neqvit, cauponariam artem plerumq; & apud plerosq; populos vilem habitam fuiſſe, non qvod ita opinio inter homines invaluerit absq; ſufficienti ratione, ſed qvod revera iſtiusmodi commercio multæ ſemper inhæreant ſordes. Unde & vocabulum cauponari & græcum καπηλεύειν perſæpè in malam partem accipitur, qvomodo apud Æſchylum καπηλεύειν μάχην & apud Herodianum καπηλεύειν εἰρήνην χρυσίῳ dicuntur ii, qvi more cauponum omnia pecuniæ causâ faciunt, ac donis vel hoſtes corrumpunt, vel ab iisdem ſe patiuntur corrumpi, & auro deniq; magis qvam ferro vel viribus bellum gerunt. Gvil. Canter. *nov. lect. lib. 3. c. 9.* Καπηλεύειν enim ſignificat, vinum aqvâ ſuffusâ perdere, uti plerumq; fieri ſolet â cauponibus; per extenſionem ſignificationis idem eſt, qvod probas merces corrumpere, vel profesſionem ſuam turpi lucro proſtituere. Et in hoc ſignificatu uſus eſt vocabulo iſto Apoſtolus *2. Cor. II, 17.* ubi de Pſeudo-Apoſtolis agit, qvi merum Evangelii admixtis traditionibus humanis perfidè corrumpunt. Tanta cum ſit improbitas cauponum, qvaſi ſolennis & nativa, meritò Principes Clericis ſibi ſubjectis iſtiusmodi commercia interdicunt. Atq; in hanc rem maximè laudanda eſt Sereniſſimi Electoris Saxoniæ ordinatio Eccleſiaſtica, qvæ in articulis generalibus *tit. 16.* ita edicit: Es ſollen auch die Pfarrer ſich aller unehrlichen Handthirungen/ wie auch des Weins- und Bierſchenckens/ Kaufmanſchaft/ Verkauffs auf Wucher/ und dergleichen Händel/ gäntzlich enthalten. Das aber beſonders von Wein- und Bierſchencken iſt vermeldet/ ſoll

alſo

alſo verſtanden werden / da den Kirchendienern eigener Wein wüchſe/oder zu Decem gefiele/ oder ſie auf der Pfarr / oder ſonſten Gerechtigkeit hetten Bier zu Brauen / mehr denn ſie zur Haushaltung bedürfften/oder eigene Häuſer hetten / darauf ſie zu brauen befugt / daß ihnen ſolches bey Faſſen / Eymern und Thonnen/andern Leuten zuverkäuffen ungewehrt ſeyn ſoll. Allein daß ſie nicht ſchencken / Zeichen ausſtecken / oder Gäſte zur Zeche im Hauſe ſetzen / daraus groſſes Aergerniß der Kirchen/ und ihnen den Pfarren mehrmahls groſſer Schimpf / Spott/ Gefahr/Nachtheil und Schaden erfolget / derwegen es keinem Kirchendiener geſtattet/ſondern bey allen mit Ernſt abgeſchafft werden ſoll/und da ſich einer anders/denn wie gemeldet / verhalten würde/ſoll er alsbald ſeines Ambtes entſetzet werden. Ne autem qvis putet,prohiberi hic tantum ipſosmet clericos talia commercia exercere, non prohiberi exercitium per alios, probè notari velim verba: oder eigene Häuſer hetten darauf ſie zubrauen befugt/daß ihnen ſolches &c. qvæ indefinita ſunt, & non ex ædibus parochialibus tantùm tabernam fieri vetant, ſed etiam in aliis ædibus,qvibus tamen jus braxandi inhæret, Clericis tabernam cereviſiariam inſtituere prohibent, certiſſimo argumento, qvod uti per alias ædes fraudem legi facere non licet,ſic nec liceat per alias perſonas. Ut maximè enim hoc caſu miniſtri tantum & famulantes, ſordes iſtiusmodi committere videantur,ultima tamen lucri ſordibus illis infecti & maculati perceptio Clerico præficienti cedit. Qvo circa cum grano ſalis accipiendum eſt, qvod vulgo à Doctoribus dicitur, licere clericis vinum, oleum, frumentum ſibi natum vendere,neq; id probroſum aut indecorum eſſe. Add. Paul. Laymann. *theol. moral. lib. 3. tr. 4. cap 17. §. 7. n. 40.*

XIX. Qvod de Clericis dixi,idem intellectum volo de Profeſſoribus in Academiis, qvibus non minor cura eſſe debet circa ſcholam,qvàm Clericis circa Eccleſiam,ne vel exemplo vel negligentiâ damnum dent. Qvemadmodum autem Clericis in caſu alimentorum deficientium honeſta negociatio denegari neqvit, ita nec Profeſſoribus,qvippe qvi plerumq; ejus commatis ſunt, ut licet votum

paupertatis qvod monachorum eſt, nunqvam nuncupaverint, eidem tamen æqvè obſtricti qvaſi communi ſub regulâ degant. Dum enim noſtrâ hâc parum felici ætate, idem ſalarium penditur Profeſſoribus, (imò nec penditur qvidem, pleràq; parte redituum in alios uſus conversâ) qvod datum eis fuit ſeculo præterito, qvo annona fuit vilior, domus multo minori conducta precio, ſervorum, ancillarumq; mercedes & ſalaria viliora, veſtiumq; impenſa tenuior, & præſtationes publicæ moderatiores, Jacob. Menoch. *de A. I. Q. caſ. 514. n. 10.* fieri non aliter poteſt, qvàm ut in fata concedentes famam qvandoq; ſibi, liberis & familiæ famem utplurimum relinqvant. Vid. Limnæ. *jur. publ. lib. 8. c. 3. n. 22. ſeqq.* Qvis ergò invidere vellet eo caſu Profeſſoribus lucellum aliqvod ex negociatione qvæſitum, qvo utcunq; ſuſtentationi familiæ conſulere poſſint. Et mallem qvidem ego eos, uti ab omni negociatione, ita inprimis ab venditione cereviſiæ à ſe coctæ abſtinere; Sed enim in diverſa omnia cogunt hodiè præſtationes publicæ in immenſam auctæ, qvibus dum onerantur poſſeſſiones & prædia, nemo eſt, qvi illis ferendis, qvalicunq; qvæſtûs genere ſufficiens eſſe qveat. Aut igitur Profeſſoribus deſerenda ſunt prædia, â majoribus ſuis plerumq; comparata, & ad ſe devoluta, aut occipiendus eſt qvæſtus conditioni ſuæ interdum minus conveniens. Poſterius hoc, dum meliora ſperamus, plerumq; eligitur, non invitis legibus publicis, qvæ id Profeſſoribus æqvè, ut Clericis, non prohibuêrunt. Moderatè tamen nihilominus & multo cum temperamento commercii iſtud genus exercendum, & ab omni ſordium genere abſtinendum eſt, ne infamentur bonæ literæ & earum ſectatores.

XX. Dum de perſonis adhuc agimus, qvibus commercia interdicere princeps poteſt, commodum nunc erit videre de peregrinis, num & illi prohiberi poſſint, qvo minus cum civibus negociationes exerceant. Hîc verò neceſſe eſt, ut rectè inter ſe diſtingvantur peregrini. Alii enim hoſtes noſtri ſunt, alii non ſunt; Qvi hoſtes ſunt, aut aperte Marte nobiſcum congrediuntur, qvales ſunt, qvibus bellum publicè decrevimus, vel ipſi nobis *l. 23. ff. de captiv. & poſtlim.* aut hoſtilem tantùm animum gerunt, nunqvam nobis benè cupientes, ne tùm qvidem, cum maximè videntur pacifici, qvales ſunt Judæi, Muhammedani & Gentiles alii. Qvi non

ſunt

ſunt hoſtes, vel fœdere nobis juncti ſunt, aut ſaltem conventionibus & pactis adſtricti, vel non ſunt. De ſingulis nonnulla dicere operæ erit precium.

XXI. Videamus primùm de his, qvi hoſtes noſtri non ſunt, qvi-ye pacta nobiſcum inierunt mercaturam & utriusq; populi negociationes concernentia. Pacta talia ſtrictè obſervari debere ipſum jus gentium dictitat. Nec enim excludi deinceps poſſunt, qvibus ut liberum nobiſcum eſſet commercium, fidem ſemel dedimus. Et ut ſtrictè talia pacta obſerventur, principis eſt legibus cavere & transgreſſoribus pœnas decernere. Eoq; refero conſtitutionem Theodoſianam *in l. 4. Cod. de commerc. & mercator.* ubi Imperatores diſertè faciunt mentionem fœderis & pacti conventi. Sic enim ajunt: *Mercatores tàm imperio noſtro, qvàm Perſarum Regi ſubjectos, ultra ea loca, in qvibus fœderis tempore cum memoratâ natione nobis convenit, nundinas exercere minimè oportet &c.* Per fœdus intelligunt nî fallor pacem cum Vararane Perſarum Rege factam. Ajunt enim Impp. ideò ſe prohibere ultra deſtinata loca negociari, ne alieni regni (qvod non convenit) ſcrutentur arcana; qvibus verbis diffidentiam, qvam ex hoſtilibus Perſarum motibus & attentatis conceperant, haud obſcurè produnt. Isdegerdem autem Perſarum Regem adverſus Theodoſium bellum moviſſe non credam Evagrio *lib. 1. c. 19.* prius, qvam is Socratē plenè confutaverit. Præſertim cum Theodoſii pupilli tutor teſtamentarius extiterit, & cœptæ tutelæ tempore hoſtem ſe omnibus minatus fuerit, qvi adverſus Theodoſium molituri aliqvid eſſent. Ait autem Socrates *lib. 7. c. 18.* Isdegerdem Perſidem incolentes Chriſtianos minimè fuiſſe perſecutos, ſed perſecutionem inceptam fuiſſe â Baratane ſive Vararane ejus filio, & hinc bellum cum Theodoſio ortum. Bellum iſtud incidit in annum â Chriſto nato CCCCXXII. uti ex Socrate computat Dionyſius Petavius *in rationar. temp. lib. 6. c. 12.* Id ſi verum, facile erit colligere tempus, qvo conſtitutio Theodoſiana edita eſt. Præfert enim adhuc nomen imperantis Honorii, qvi vivendi finem fecit menſe Auguſto anni CCCCXXIII. Et qvia fœdus iſtud anno præcedente initum fuit, & ejus mentionem facit conſtitutio, non poterit alio tempore ea edita eſſe, qvàm vel finiente anno CCCCXXII, vel ipſo hoc anno CCCCXXIII. Sed hæc obiter & qvaſi per ſaturam. Conſtat: autem

autem hinc, qvæ principis ſint partes, ubi pactum de commerciis cum aliqvo populo externo intervenit. Nempe ſignificare id debet ſubditis ſuis, ne qvis deinde adverſus pacta conventa ullo modo qvid attentet, additâ comminatione pœnæ, ſi qvis ſecus fecerit. Cæterùm de pactis, qvalia iniri ſoleant, in ſpecie hic nihil attinet dicere. Variare illa ſolent, & reſtringere commercia ad perſonas, ad locum, ad tempus, ad res ipſas pro lubitu & arbitrio paciſcentium.

XXII. Qvi verò nulla nobiſcum pacta iniérunt populi, nec tamen hoſtes noſtri ſunt, utrum excludi finibus noſtris, & denegari eis poſſint commercia, difficilior eſt disqviſitio. Non poſſe, contendit Grotius *de jur. bell & pac. lib. 2. c. 2. n. 18. & 22.* ante eum Franciſcus à Victoria *Relect. 5. ſect. 3.* imò verò adhuc longius progreditur Grotius, & nec tranſitum qvidem denegari poſſe ſtatuit, *num. 13.* Urgeri verò ab his in primis ſolet libertas commerciorum, qvæ cùm à gentibus magni ſemper æſtimata fuerit, impediri citra injuriam à nemine qveat, præſertim cum per eam in unam qvaſi ſocietatem redigatur totum genus humanum in tot gentes diſperſum. Alii verò, qvi pericula, & damna ab externis data, & mutatos ab his mores contemplantur, non libertatis hunc, ſed ſervilis conditionis characterem dicunt, non excludere finibus ſuis exteros poſſe. Nos, qvi brevitatem amamus, ut compendium faciamus, benivolum lectorem remittimus ad ea, qvæ ad Grotii locum citatum, tùm & *exercitat. 10 n. 42.* notavimus. Sit enimverò libertas commerciorum ubiq; inter gentes magnâ cum reverentiâ cuſtodita, nego tamen propterea cuivis peregrè advenienti competere jus exigendi, ut ſecum negociationes inſtituantur. Et qvia limitari poſſunt commercia, ab illis qvi τὸ κύριον tenent, pro ratione copiæ aut inopiæ, damni aut incommodi in Remp. redundantis aut aliarum etiam circumſtantiarum, qvod non diffitetur Grotius *num. 23.* qvid obſtat, qvo minus exigente ita ratione Reip. alicui populo in totum negari poſſit commercium? Libertas enim vel commerciorũ vel tranſeundi per viam publicam ita temperanda eſt, ut Reip. cauſa potior habeatur; Salus autem Reip. qvaliter conſervari debeat, judicium relinqvendum eſt civibus, non petendum ex peregrè advenientium προφάσει, eorumqve commodo aut incommodo. Libertas igitur commerciorum & jus

jus peregrinis competens tam forte non eſt, ut juri meo tuendi & conſervandi civitatem prævaleat, etiamſi metus meus vanus ſit & inanis. Id tamen non diffiteor, incivile eſſe & penè in humanum, ſi qvis populus alium populum ſine ullâ ratione excludere velit. Ratio enim aut cauſa aliqva ubi prætenditur, ab injuriâ, qvâ ſe affectum dicere poſſet excluſus, utcunq; ſe liberat excludens, neq; tùm cogi poteſt, ut admittat, niſi juſtis & ſufficientibus cautionibus ipſi proſpectum fuerit.

XXIII. Sigiſmundus Scaccia *de commerciis* §.1. *qvæſt 1. n.47.* ut probet, prohiberi non poſſe commercia, tale nectit argumentum. Qvod eſt neceſſarium ad conſervandam ſocietatem humanam, illud prohiberi non poteſt, Sed commercia ſunt ad ſocietatis humanæ conſervationem neceſſaria, Ergò prohiberi non poſſunt. Argumentum hoc inconcusſum & urgentisſimum vocat Scaccia. Nobis id non videtur, dum utriusq; propoſitionis robur tantum non ſit, ut evertere ſententiam noſtram qveat. Id ut appareat, neceſſe eſt, ut ſtatum controverſiæ ante omnia formemus. Non enim id defendimus in præſenti, poſſe commercia univerſaliter & in totum prohiberi, ſed poſſe prohiberi cum hâc vel illâ gente, cum hâc vel illâ natione. Concluſio igitur dum ſtatum hunc controverſiæ non ferit, nulla erit in propoſitionibus oppugnandi ratio. Jam verò & major propoſitio multas patitur limitationes, tùm qvod ſubjectum, tùm qvod prædicatum attinet. Illius ratione addendum eſt: Qvod eſt neceſſarium ſimpliciter & abſolutè, id prohiberi non poteſt. Si jam ſubſumas, uti in præſenti caſu oportet: Commercia cum exteris ſimpliciter & abſolutè ſunt neceſſaria, qvis eſt, qvi iſtam propoſitionem ſine probatione admittet? In prædicato hæc addenda eſt limitatio: Qvod neceſſarium eſt ad conſervandam ſocietatem humanam, illud prohiberi non poteſt, ſcil. univerſaliter & in totum. Tale enim niſi addatur, perinde eſt ac ſi argumentari velim: Qvod neceſſarium eſt ad tuendam hominis ſanitatem aut eam reſtituendam, id prohiberi non poteſt; Sed medicamenta neceſſaria ſunt &c. Ergo. Licebit igitur in unoqvoq; morbo promiſcuè qvovis medicamento uti, nec qvicqvam valebunt tùm medicorum regulæ. Qvemadmodum igitur medicus prohibere non poteſt univerſaliter, ne ullus ægrotus ullo utatur medicamento, ſed prohibere tan-

rum poteſt, ne hic ægrotus hoc medicamento utatur; ita & princeps prohibere non poteſt, ne populus ſibi ſubjectus ulla cum ullo populo alio habeat commercia, prohibere tamen poteſt, ne cum hoc populo aut cum illo habeat. Minorem propoſitionem qvod attinet, ea non niſi in univerſali conceptu vera eſt, qvod ſc. ſocietas ſine mutuo commercio conſiſtere neqveat, ſed qvod præcisè ſine commercio cum hâc vel illâ gente conſiſtere neqveat, id exinde non ſeqvitur. Ita e.g. cum Americanis commercia neceſſaria non eſſe ad ſocietatem Europæorum conſervandam vel id argumento eſt, qvod diu ignorata planè & ignota fuerit Americanorum natio: Dum igitur eo tempore carere potuit Americanis commerciis integra & univerſa Europa, tàm neceſſaria ea eſſe vel fuiſſe colligere licet, qvam neceſſaria nunc eſt navigatio ad terras boreales vel auſtrales incognitas, & ad polum, borealem vel auſtralem. Nihil igitur facit hoc argumentum ad evertendum id, qvod dixi, licere peregrinis commercia nobiſcum denegare.

XXIV. Qvod hoſtes noſtros attinet, & qvidem eos cum qvibus nobis bellum apertum eſt aut brevi futurum eſt, non arbitror eos omni prorſus commercio excludi debere. Intereſt tamen, utrum illi ad nos veniant mercandi gratiâ, an verò noſtri negociatores ad illos ob eundem finem excurrant. Neutro qvidem caſu ſimpliciter verum eſt, commercia cum hoſtibus interdici aut etiam admitti oportere; Sed ſi illo caſu venerint, ut alieni regni ſcrutentur arcana, & non tam negociatores ſint, qvàm exploratores, ſi tales merces emerint, & exportari curaverint, qvibus carere Reſp. tempore belli non poteſt; ſi è contrario tales vendiderint, qvibus animi enerventur & robur hominum flacceſcit, aut aliud qvid ejusmodi machinentur, qvibus rerum gerendarum nervi inciduntur, rectè faciet princeps, ſicubi tales negociatores finibus ſuis excedere juſſerit. Altero caſu multum refert, in qvo genere mercium negociatio exerceatur. Sunt enim res in triplici differentiâ: aliæ in bello utiles ſunt, & bello deſtinatæ, ut ſunt omnis generis arma: aliæ nullius in bello uſus ſunt, ſed voluptati tantùm inſerviunt, qvales ſunt veſtes precioſæ, odoramenta, inſtrumenta muſica, & omnia ea qvæ ſunt in deliciis: aliæ deniqve & in bello & extra bellum uſum habent, ut ſunt eqvi, naves, commeatus, pecuniæ, &c. Primi & tertii

gene-

generis res à mercatoribus ex hoſtili ſolo licitè ad nos inferri poſſunt, ex noſtro ſolo ad hoſtes exportari non poſſunt. Qvæ verò in ſecundo genere ſunt, & exportari ad hoſtes & inferri licitè poſſunt, dum ne ex iis qvæ inferuntur, Reſp. detrimenti qvid capiat. Sed de ipſis mercibus poſtea commodior erit dicendi locus. Nunc enim de perſonis tantùm, qvi prohiberi poſſunt, agimus.

XXV. Dum verò de negociatione inter hoſtes qvæſtioni adhuc inſiſtimus, occurrit alia paulo difficilior, numqvid etiam exteri negociatores, qvi in rerum ſummâ cum neutrâ parte faciunt, & lucri tantum causâ cum utrâq; parte mercaturam exercent, prohiberi eâ re qveant, ne cum hoſtibus noſtris negocientur. Hugo Grotius *lib. 3. de jur. bell. & pac. c. 1. n. 5.* enucleatè, qvid liceat exponit, & rem totam per diſtinctiones explicat. Et qvidem de medii generis mercibus, qvales paulo ante enumeravimus, dubium forte nullum eſt, potius permitti earum ad hoſtes negociationem qvàm prohiberi debere; Dum enim animi hoſtium ad delicias & luxum inclinantur, fortitudinem exuunt, & inter voluptates bello impares fiunt. De reliqvis mercium generibus concedendum qvidem eſt, fieri non poſſe prohibitionem per modum imperii, qvod imperio noſtro ſubjecti illi negociatores non ſint; ſed fieri tamen poteſt denunciatio, qvam ſi inſuper habuerint negociatores, magis excuſata deinceps erit manûs injectio. Sanè qvod arma attinet, qvia hoſtium numero cenſentur, qvi ad bellum neceſſaria hoſti adminiſtrat, nullâ tum opus erit denunciatione præviâ, ſed perinde illis, atq; hoſtibus arma auferri poſſunt, & in perſonas ipſas idem qvod in hoſtes licebit. Intereſſe tamen adhuc puto, num ſubminiſtratio iſta ſuo privato nomine à mercatoribus fiat, an publico principis aut Reip. mercatores ſubmittentis. Illo caſu, qvia non animus hoſtilis, ſed ſolum lucri ſtudium mercatorem ad ſubvectionem armorum impulit, nolim ego in ejus perſonam idem qvod in hoſtem decerni; Hoc verò, qvia publica cauſa jam ſatis oſtendit, hoſtilem eſſe iſtum ſubvectionis actum, etiam negociatoris tùm deterior erit conditio, nec alia qvam hoſtis ipſius. Qvod ſi tertii generis fuerint merces, h. e. bello æqvè ac extra bellum utiles, diſtingvi & attendi vult Grotius belli ſtatum, ex qvo qvatuor has facit concluſiones I. Si me aliter tueri non poſſum, niſi qvæ mittuntur, intercipiam, neceſſitas jus

dat intercipiendi, ſed ſub onere reſtitutionis.2. Qvi hoſti jam penè à me victo ſciens ejusmodi merces ſubminiſtrat, ex qvibus vires ejus jam fractæ reſtitui poſſunt, tenetur mihi de damno culpâ dato, & hinc ad damni dati modum res ejus capi poterunt. 3. Qvi hoc caſu damnum nondum dedit, ſed dare tamen paratus eſt, cogi poterit rerum retentione, ut de damno poſthac non dando cautionem præſtet. 4. Si evidentisſima eſt hoſtis mei in me injuſtitia, tenetur ille, qvi eum in hoc bello iniqvisſimo confirmat, non civiliter tantùm de damno, ſed etiam criminaliter ad pœnam. Grotii hanc ſententiam ſeqvitur Johannes Marqvardus *de jur. mercator. lib 1. c 16. n. 34.* Ex his autem concluſionibus ſecunda & tertia admitti poſſunt ſine contradictione, reliqvæ non item. Qvarta qvidem eatenus admitti poteſt, qvatenus mercatori extraneo de injuſtitiâ belli & ſuarum mercium in eam rem uſu manifeſtè conſtat; ſed hic nolim adſtringi mercatorem in advectione mercium indifferentium ad inqviſitionem cauſæ & usûs. Injuſtè agit reſtio, qvi vendit funem, qvo novit ſuffocatum iri à latrone viatorem, ſed ſi id ignorat, non tenetur ille in conditionem emptoris, aut uſum reſtis inqvirere. Principalis intentio negociatoris eſt lucri cupiditas, eaq; facit, ut in rebus indifferentibus magis excuſatus ſit ille, qvàm in rebus bello tantùm aptis. Sed & illud obſtat, qvod uterq; belligerantiũ hoſtem ſuum injuſtam belli cauſam fovere, ſe autem juſtè bellum vel inferre vel excipere plerumq; contendat. Utri autem credi debeat perſæpè ignoratur, etiam à prudentisſimis, nedum à mercatoribus lucro tantùm intentis. Ut jam nihil dicam, qvod criminaliter ad pœnam teneri talem negociatorem, & hinc etiam ſpoliari poſſe exiſtimet Grotiꝰ; Hactenus enim, ſi pœna omninò ſumenda eſt, non ab alio ipſi infligi poſſe videtur, qvàm à ſuperiore, cujus imperio ſubjectus eſt. Sed hâc de re pluribus jam diſceptare non licet.

XXVI. Prima autem concluſio accuratius meretur examen. Nititur iſta principio Grotii de communione rerum primigeniâ, qvam reviviſcere ait in gravisſimâ necesſitate, dominio, qvod jure gentium deinceps introductum fuit, planè non obſtante. Sic enim furtum non committere eum, qvi in tali necesſitate ſibi ex aliorum bonis, qvod ad vitam ſuam neceſſarium eſt, ſumit. Vid. qvæ habet *lib. 2. de jur. bell. & pac. cap. 2 num. 6. ſeqq.* Sed enim tùm ipſam communi-

 muni-

munionem rerum primigeniam, *exercitat. 10. num. 2. ſeq.* tùm reviviſcentem ejus in graviſſimâ neceſſitate uſum, *in not. ad dict. Grot. locum* plenè confutavimus, ut ſuperſedere nunc labore iſto poſſimus. Nec ergò aſſentiri hinc poſſumus Grotio, ex principio iſto concludenti neceſſitatem mihi jus dare intercipiendi merces alienas, qvando ſine illis tueri me non poſſum. Eſt ea dominii natura & conditio, ut rem intimè afficiat, & tam profundè penetret, ut domino invito auferri res nullo modo poſſit, & in peccatum incidat, qvi tale qvid ſive clam, ſive apertè & per vim auſus fuerit. Qvod ſi verò negociator in hoſtium caſtra merces ſuas ſubvehere animum induxit, poterit qvidem ab oppreſſis urgeri, ut ſibi potius qvam hoſti res eas venditionis titulo tradat, qvia ejus nihil intereſſe videtur, à qvo lucrum, qvod qværit, accipiat, niſi fides jam ante data & promiſſio de ſubvehendis mercibus facta fuerit; ſed tùm tamen periculo ſe iſti exponit, qvod urgeri viciſſim ab hoſte poſſit ex practicâ concluſionis ſecundæ ad damnum datum reſarciendum. Eſt igitur in ejus arbitrio, utri parti merces ſuas vendere velit, nec cogi poterit ab oppreſſis, ut ſibi vendat, tantum abeſt, ut per vim intercipi merces qveant. Et hactenus qvidem de mercaturâ, ut belli tempore permitti aut prohiberi poſſit, dixiſſe ſufficiat. Videamus nunc hoſtes illos, qvi qvidem aperto Marte nobiſcum non congrediuntur ſed hoſtilem tamen adverſus nos perpetuò gerunt animum, qvales ſunt Judæi, Muhammedani, & Gentiles.

XXVII. Judæi ab antiqvo, cum Judæam adhuc incolerent, non admodum dediti fuerunt mercaturæ, tùm qvod ſingularem haberent vivendi rationem, qvæ familiarem cum gentibus cæteris conſvetudinem vix patiebatur, propter qvam etiam inſociabilis vivendi ratio iis ſæpè objecta fuit, uti oſtendunt ea, qvæ congeſſit Grotius *lib. 2. de jur. bell. & pac. cap. 15. num. 9.* tùm qvod deridiculo eſſent gentibus, & contumeliis probroſisq; nominibns ſæpè exciperentur. Priorem cauſam inter alias exponit Joſephus *lib. 1. contr. Apion. Nos, inqvit, neq; regionem maritimam habitamus, neq; mercimoniis gaudemus, neq; per hoc alterutris peregrinationibus fatigamur. Sed noſtræ civitates procul à mari ſitæ ſunt, regionemq; uberrimam poſſidentes in eâ aſſiduè laboramus, præcipuè circa filiorum nutrimenta ſtudentes legumq; cuſtodiam, & traditionem pietatis, totius opus vitæ neceſſarium judicamus.*

mus. Cum accedat igitur his, quæ prædicta ſunt, etiam vivendi ratio propria, nihil fuit antiquis temporibus, quod faceret nobis commercium Græcorum: ſicut Ægyptiis mercimonia, quæ ab eis exportantur, & ad eos rurſus importantur: itemq́ habitatoribus Phœniciæ maritimæ, ſtudentibus circa contractus, atq́ negocia amore pecuniæ reqviſita. Et Franciſcus Vatablus *in Pſalm. XXXI, 10. Judæi,* inqvit, *contenti patria ſuæ commoditate non navigabant ad alias gentes, incluſerat enim eos Dominus datâ operâ ne ſe corrumperent externis moribus. poſuit enim DEus ipſos in medio gentium.* De poſteriori teſtari poſſunt ſatyræ & Epigrammata in Judæos multis cum ſarcaſmis conſcripta, in qvibus pasſim dicuntur Verpæ, recutiti, curti, ſabbatarii, nubium & cœli adoratores, clementes in porcos, fœtentes, aſinicolæ, ſeductores &c. Vid. Gretſer. *lib 1 de cruc. cap. 98.*

XXVIII. Ut maximè autem Judæi olim merçaturâ abſtinuerint, fuerunt tamen illi ab omni ævo ſtrenui fœneratores, non inter ſuos qvidem, aut in gente ſuâ, ſed inter extraneos. Prohibuit ſcil. Lex divina fœnus inter fratres, hoc eſt, inter ipſos, ſed permiſit, cum extraneis ſicubi egerint. *Deut. XXIII.* Atq; hinc diligenter etiam nunc cavent, ne cuiqvam Judæo mutuum ſub uſuris dent; apud alias autem gentes omnibus ſeculis & omnibus in locis ubicunq; fuére olim & nunc ſunt, pasſim trapeziticam fecére, ac adhuc faciunt, i. e. fœneratoriam profesſionem. Qvæ res cum exitio ſæpè eſſet Rebuspubl. per leges publicas fibula non unis vicibus injecta fuit, ut ſi non omninò tolli, coërceri tamen poſſet nimia fœnerandi libido. Cumq; nec tùm qvidem in ordinem cogi poſſent, & inter eos aliqvi ſtatuerent, præceptum de mordendo extero *in dict. cap. Deuteron.* eſſe affirmativum, adeoq; non permiſſum tantum eſſe fœnus cum Gentili, uti videre licet apud Selden. *de jur. nat. gent. & civil. lib. 6. cap. 10.* & hinc verò inciperent in conciliis Narbonenſi & Lateranenſi canones promulgari, qvibus illi juberentur uſuras à Chriſtianis extortas reſtituere, qvi habentur *c. 12. & c. 18. X. de uſur.* levibus deinde commerciis multâ cum fraude operam dare maluérunt.

XXIX. Animadverſum verò & longâ experientiâ comprobatum fuit omni ſeculo, eſſe Judæos avaritiæ, libidinis, gulæ, ſuperbiæ, mendaciorum, injuſtitiæ, odii, invidiæ, vindictæ pesſima mancipia, & expectari ab eis neqvicqvam poſſe, qvod commodo cederet Reip. Vid. qvæ plenâ manu congesſit Gisbert. Voët. *diſp. de Judaiſm.* Moti

igitur

Igitur hinc terrarum domini, nonnulli qvidem legibus & pœnis conſtitutis in eos animadvertérunt, aliqvi verò finibus ſuis prorſus ejecérnnt, qvod exiſtimarent emendari non poſſe, qvæ in immenſum excreverant, eorum vitia. Hi num rectè fecerint, nolo nunc diſcutere. Pleriq; tamen Doctores id ſentiunt, expelli non debere Judæos, niſi qvietem publicam violaverint. Roland. à Valle *volum.3 conſil.25.* Marqvard. de Suſannis *part.1. de Judæis cap.7.* Alteri illi, qvin optimè conſuluerint & regimini & ſubditis, dubiũ non eſt. Proſtant in utroq; jure, Canonico & civili, ſaluberrimæ conſtitutiones, qvibus omni illi exuuntur dignitate, tum & aliis utilitatibus privantur, & qvò cæteris mortalibus oſtentui eſſent, ſingularia haud pauca obſervare jubentur. Vid. Henr. Kornmann. *in reſponſ. jur.* über die Frage: Ob und wie die Juden von und unter Chriſtlicher Obrigkeit zu dulden.

XXX. Ut propius ad qvæſtionem de commerciis cum Judæis habendis accedamus, adhuc præmittimus, decem inprimis notari caſus, qvibus prohibita ſit Chriſtiani cum Judæo communio: 1. in cohabitatione ſub eodẽ tecto *c. nullus 28. q. 1.* (2) in conviviis *c. omnes, ibid.* (3) in balneis *d. c. nullus* (4) & (5) in uſu medici & medicinæ, *ibid.* Add. Joh. Franciſc. Ripa *de peſt. cap.7. num.52. ſeq.* ubi obiter noto, nec Judæos vice verſâ Chriſtianorum medicinam admittere, imò mortem potius eos eligere, qvàm ut ab homine Chriſtiano ſe ſanari patiantur. Vid Gulielm. Schickard. *ad Tharich Perſ. pag.89.* (6) in educatione & lactatione liberorum. *c.8. & 13. X. de Judæ.* qvanqvam hanc prohiberi non debere contendat Gisbert. Voet. *diſp. de judaiſm. part. 2. num.12.* (7) in famulatu Judæis præſtando, *d. c.8.* (8) in ſubjectione per vinculum ſervitutis, *l. un. C. Juſtin. & tot. tit. Cod. Theodoſ. ne Chriſtianum mancip. Jud. hab.* (9) in functione muneris publici *c.16. X. de Juda. l.17. C. eod.* (10) in edendis eorum azymis *d. c. nullus 28. qu. 1.* His addi poteſt (11) prohibitio conjugiorum, ne qvis Chriſtianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neq; Judææ Chriſtianus conjugium ſortiatur *l. ne qvis 5. C. de Judæ.* (12) prohibitio tutelæ, ne Judæus, tutor ſit pupilli Chriſtiani, Paul. Montan. *de tutel. cap. 4. n.32.* Leand. Galganetr. *de tutel. lib.1. tit.7. num.67.* Anton. Piagg. *de tut. qvæſt.3. n.39.* Marqvard. de Suſannis *part.2. de juda. c.7. num.13.* ubi eum vidiſſet obſtare ſibi *l.15. §.6 ff. de excuſat. tutor.* correctam eam

ait per *l. fin. C. de Juda.* niſi qvis accipere eam malit de Chriſtianis, qvi primis temporibus Judæorum nomine apud gentiles qvandoq; veniebant, uti notat Lud. Ruſſardus *ad l. 3. §. fin. ff. de decurion.* Joh. Selden. *de Synedr. lib. 1. cap. 8.* deniq; (13) omnis nimia familiaritas, per qvam facilè Chriſtianus ab religione & fide ſuâ dimoveri poteſt. Qvâ ratione Concilium Narbonenſe ſub pœnâ excommunicationis præcepit, circa annum cIↃ CCXXXV. ut Chriſtiani ab omni cum Judæis commercio & participatione abſtineant, uti notat Ludovic. Bail. *in addit. ad ſumm. Concil. pag. m. 44.*

XXXI. Qvid enimverò nunc dicendum? Si omnem eis contractum prohibere velis, jure gentium eos privabis non ſine ingenti iniqvitate. Qvod ſi inter ſuos tantùm ut negocientur permittere aut jubere velis, facilè animadvertes, non poſſe iſtis limitibus aut terminis commercia eorum includi, eo qvod non ut cæteras gentes una eos contineat regio, ſed diffuſi ſint per terras continentes perq; inſulas omnes, uti ait Philo. Diſperſi igitur, palabundi & cœli & ſoli ſui extorres dum vagantur per orbem, uti loqvitur Tertullianus *in apologet. cap. 21.* non poſſunt non identidem cum aliis gentibus commercium colere, ut maximè id evitare ipſimet enixè ſemper ſtudeant. Vid. Selden. *de Jur. nat. gent. & civ. lib. 2. c. 5.* Exiſtimo ego, in locis illis, ubi recepti ſunt Judæi, (ne enim recipiantur, una qvævis cavére poteſt Reſp.) permittendam eis non eſſe mercaturam talem, qvalem Græci ἐμπορίαν vocant, ſed nec καπηλείαν qvidem, qvæ inſtitorum eſt, niſi ſub certis legibus. Ante omnia enim ſummo ſtudio cavendum eſt, ne immoderatis uſuris, ſyngraphis vetitis, anatociſmis, monopoliis & fraudibus aliis civitati damnum inferant, utqve ab emptione rerum furtivarum, qvod eis aliàs ſolenne eſt, abſtineant; potiusq; eis injungendum, ut opificiis & manuariis operis victum ſibi & amictum qværant. Diſertè hoc conſtitutum eſt in receſſu Imperii Ann. 1530. §. von Jüden & c. ubi iſta habentur verba: Setzen/ordnen und wollen Wir/daß die Juden ſo wuchern/von niemands im Heil. Reich gehauſet/ gehalten oder gehandhabt werden/daß auch dieſelben im Reich weder Fried noch Geleit haben/und ihnen an keinen Gerichten umb ſolche ſchulden/ mit was Schein der Wucher bedeckt/ geholffen. Damit ſie aber

dennoch

dennoch ihre Leibes-Nahrung haben mögen / wer dann Jüden bey ihm leiden will / der ſoll ſie doch dermaſſen bey ihm halten / daß ſie ſich des Wuchers und verbothener wucherlicher Kauff enthalten / und mit ziemlicher Handthierung und Handarbeit ernehren / wie eine Obrigkeit daſſelbige ſeinen Unterthanen / und dem gemeinen Nutz zum nützlichſten und träglichſten zu ſeyn anſehen und ermeſſen würde. In his ejusmodi commerciis ſi honeſtè & ſine fraude verſentur Judæi, qvod ipſis tamen propter innatam malitiam admodum difficile eſt, non illic tantùm, ubi recepti ſunt, exercere ea ipſis integrum eſt, ſed etiam alibi per nundinas publicè indictas. Permittitur enim & hoc lege Imperii publica, qvæ habetur in receſſu Imperii Auguſtæ anno 1551. promulgato §. dieſem zu begegnen / verb. doch ſollen den Juden die aufrichtige Handthierungen und Commercien in den offenen freyen Meſſen und Jahrmärckten hiermit unbenommen ſeyn.

XXXII. De eo tamen adhuc dubitatur, utrum homini Chriſtiano ſocietatem mercatoriam inire liceat cum Judæo, & an princeps eam permittere debeat. Qvi nudam contractûs ſocietatis originem & latas de eo Romanorum leges attendunt, cùm nullam disertè factam prohibitionem inveniant, licitam omninò talem ſocietatem faciunt. Ajunt, â negocio civili, nedum tali, qvod juris gentium eſt, neminem excludi debere, niſi qvi verbis perſpicuis & apertis prohibeatur; tale autem interdictum nullibi reperiri, & contractum ſocietatis eſſe juris gentium *l. 7. §. 1. ff. de pact. §. 2. Inſt. de I. N. G. E. C.* cujus cum univerſum genus humanum, ſive Judæus fuerit, ſive Chriſtianus, particeps ſit, iniqvè tale commercii genus inter illicita referri. Ego verò attentius hîc conſiderari velim conditionem contrahentium. Dum enim de Chriſtiano qværitur & Judæo, ipſa nomina hoc inferunt, non ex nudo gentium jure qvæſtionem hanc decidendam eſſe. Involvitur enim ſimul reſpectus ad religionem, qvam uterq; profitetur. Etſi namq; commercia cum religione nihil fortè commune habeant; qvia tamen per commercia fieri poteſt, ut religio vel melior vel deterior reddatur, non poterit qvæſtio propoſita aliter qvàm in ſenſu compoſito & ſub ratione religionis definiri: Utrum ſcil. Chriſtianus qvâ talis cum Judæo qvâ tali inire

E ſocie-

ſocietatem poſſit. Qvorſum enim Chriſtiani & Judæi aliàs fieret mentio? & qvæ eſſet ratio dubitandi, niſi ea ex religionis diverſitate peteretur? Sed hæ notiones, Chriſtiani ſc. & Judæi, & utriusqve qvalitates atq; differentiæ juri gentium planè ſunt incognitæ. Dico igitur tales ſocietates rectius prohiberi, qvàm permitti, propter periculum ſeductionis, qvod perpetuò à Judæo metuendum eſt. Etſi enim fieri poſſit, ut Judæus ſocius ad veram & ſalvificam fidem convertatur, & hinc potius permittenda videatur talis ſocietas, tanta tamen plerorumq; Judæorum eſt malitia, tantaq; in ſuâ ſuperſtitione pertinacia, ut citius perverſio & corruptio Chriſtiani, qvàm converſio ipſius Judæi expectanda ſit. Nec eſt, qvod hâc ratione judæum beneficiis juris gentium privari dicis. Qvidni enim privare eum meritò liceat, qvi ſuâ culpâ ſe indignum reddit? Aut ſi putas, privari non poſſe, qvod iſta omnibus hominibus ſint communia, nec naturali qvidem jure prohiberi poſſe hinc dixeris, qvod magis adhuc commune videtur. Et tamen per Impp. conſtitutiones matrimonium, qvod naturalis juris eſſe dicitur, *pr. Inſt. de I. N G. E. C.* inter Chriſtianos & Judæos admodum ſeverè prohibetur *l. 5. C de judæis.* Nec verò propterea, qvod cum qvibusdam contrahere prohibetur Judæus, omni prorſus cum aliis hominibus commercio interdicitur. Nec etiam tàm neceſſarius eſt contractus ſocietatis, qvàm neceſſarii ſunt contractus reliqvi. Et qvia igitur ſocietas plerumq; majorem qvandam familiaritatem inducit, qvàm commercii genus aliud, rectius faciet princeps, ſi eam inter Chriſtianos & Judæos omninò prohibeat. Et in hanc ſententiam reſponderunt Dn. Theologi Jenenſes apud Georg. Dedekenn. *vol. 2. conſil. Eccleſiaſt. ſect. 6. n. 6.* uti id per epitomen refert Joh. Marqvard. *de jure mercator. lib. 1. cap. 11. n. 104.*

XXXIII. Pergimus nunc ad Muhammedanos & alios gentiles. Doctores nonnulli juris Canonici ductum ſecuti, planè nulla cum iis admittunt commercia, inq; eam rem pro ſuâ ſententiâ adducunt textûs in *c. ita qvorundam 6. c. ſignificavit 11. c. qvod olim 12. & c. ad liberandam 17. X. de juda. & Sarracen.* it *extravag. multa &c. de judæis.* Et qvanqvam illi agere videantur de commerciis, qvæ tempore gverræ vel treugæ cum Saracenis exercentur, in ſubſidium tamen vocatur proceſſus papæ, qvi fit annuatim in cœnâ domini. Ex

qvibus

qvibus omnibus conficiunt, non belli tantum tempore, ſed pace etiam utrinq; firmiter conſtitutâ planè nulla mercimonia qvaliumcunq; rerum cum Sarracenis exercenda eſſe. Conrad Summenhart *de contract ib. qvaſt. 51.* Benvenut. Straccha *de mercatur. part. 2. n. 43. ſeq.* Alii tamen excipiunt tempus qvo non eſt guerra, tùm n. merces ad Saracenos exportari poſſe qvascunq;, non contentas in *d. c. ita qvorundam 6. X. de juda. & Saracen.* contendunt. Auguſt. Barboſ. *ad c. 12. X. eod n. 2.* In jure Juſtinianeo celebris eſt textus in *l. 2. C. qva res export. non deb.* ubi prohibet Martianus Imp. alienigenis barbaris cujuscunq; gentis loricas, ſcuta, arcus, ſagittas & ſpathas & gladios vel alterius cujuscunq; generis arma venundare, imò nec ferrum qvidem factum vel infectum inter eos diſtrahere. Barbari illic dicuntur, qvicunq; Romano Imperio non parebant, uti patet *ex l. 28 C. de Epiſc. & Cler. l. 6. §. ult ff. de bon. damnat. l. 2. C. qva res vend. non poſſ.* Chriſtoph. Juſtell. *in not. ad can. concil. African. pag. 61.*

XXXIV. Ego hîc primum animadverto, textus illos omnes tùm ex jure civili tùm Canonico pertinere ad jus publicum & rationem ſtatûs. Qvæ verò circa iſtiusmodi talem materiam promulgantur leges, mutari pro variatione ſtatus ſæpè contingit. Fieri igitur poteſt, ut pro conditione & qvalitate regiminis fruſtra hodiè conſtitutiones antiqvæ allegentur, cum & tempora mutentur, & mores hominum, & Rerump. ad ſe invicem reſpectûs. Et ſi tempora videas, qvibus editæ ſunt dictæ conſtitutiones, invenies, *cap. 6.* in concilio Lateranenſi tertio anno M C LXXIX. fuiſſe editum. At eò tempore perpetua cum Saracenis fuit pugna, & varii Almerici Hieroſolymitani Regis in Ægypto ſucceſsûs. Videtur autem ideò editum iſtud capitulum, ut eò magis juvarentur res Chriſtianorum adverſus infideles pugnantium, & inter eos Alphonſi Luſitanorum principis, qvem eodem anno propter bella feliciter cum Saracenis geſta Regem creavit Papa Alexander III. Diploma recenſet Marcus Zuer. Boxhornius *in hiſtor. univerſal. ſub ann 1179.* Clemens III. Papa, cujus ſunt *c. 11. & 12.* ſupra allegata, ipſo pontificatus initio de bello in Saracenos gerendo edictum propoſuit, & apud Chriſtianos principes, ut expeditionem ſuſciperent, effecit, uti refert Platina *in ejus vit.* In concilio Lateranenſi IV. anno reparatæ ſalutis MCCXV. promulgatum eſt *cap. 17. X. de Juda.* At in iſto concilio bellum ſa-

erum, qvod cruciatam appellamus, de Hieroſolyma recuperandâ decretum fuit, cruce ſignatis inſtitutis. Clementem V. *in Extravag. multa &c.* ſimile qvid de commerciis cum Saracenis non habendis ſtatuiſſe, mirum non eſt, qvandoqvidem ipſe de bello Saracenis inferendo & terræ ſanctæ recuperatione ſeriò cogitavit; & inter tres cauſas, propter qvas anno MCCCXI. concilium Viennenſe convocatum fuit, hanc ſecundo loco recenſet Wadingus apud Ludov. Bail *in addit. ad ſumm. Concil. Coriolani.* Ex qvibus patet, nullam harum conſtitutionum pontificiarum pacis tempore promulgatam fuiſſe, ſed omnes eas ad expeditiones bellicas, qvæ tùm ſuſceptæ fuerunt, referri debere. Nec ergò hinc confici poterit, non gverræ tantùm, ſed pacis etiam tempore illicita eſſe cum infidelibus commercia. Et qvanqvam proceſſus annuus Papæ in die cœnæ dominicæ tam belli qvàm pacis tempore repeti ſoleat, illi tamen Eccleſiæ noſtræ non plus tribuere conſvevérunt, qvam fulguri ex pelvi, aut inani crepitaculo. Marciani autem conſtitutio in *d. l. 2. C. quæ res export. non debent*, de Saracenis qvidem accipi non poteſt, qvippe qvi eo tempore minus noti fuérunt; præcipui tamen qvi tùm Romanum Imperium turbárunt, barbari Saracenis comparari potuérunt, qvales fuerunt Hunni, Vandali & Gothi; ſed hi omnes in occidente ſuas fecérunt irruptiones. In oriente, cui præfuit Marcianus, nullus tum fuit belli motus. Videtur tamen ſibi metuiſſe Marcianus à Perſis validâ & ſubleſtæ fidei gente, atq; hinc ſuppleviſſe conſtitutionem Honorii & Theodoſii in *l. 4. C. de commerc. & mercator.* Cùm enim in eâ Imperatores extra definita emporia negociationes permiſerint illis, qvi legatorum Perſarum iter comitarentur, & hinc factum fuerit, ut etiam arma Perſis venderentur, inhibuit Marcianus talem venditionem, & prohibitionem ad cujuscunq; gentis barbaros extendit, ſive Perſæ fuerint illi, ſive Hunni, Vandali aut Gothi. Et igitur tunc qvoq; ſufficientem prohibitionis cauſam habuit Marcianus, præſertim cum Perſæ proſpero barbarorum aliorum ſucceſſu excitati facilè tùm in Orientis imperium facere impetum potuiſſent. Potiorem adhuc ni fallor rationem habuit Juſtinianus, ut in Codice ſuo eandem conſtitutionem repeteret, qvippe qvi ſuo ævo & Perſas in Oriente, & Vandalos in Africâ, & Gothos in Europâ apertisſimos hoſtes habuit, qvos omnes feliciter aut profligavit, aut fudit & disſipavit.

xxxv. Al-

XXXV. Alterum, qvod obſervo, eſt, prohiberi in omnibus allegatis textibus tàm Canonici qvam civilis cum barbaris & infidelibus ſolum armorum & earum, qvæ ad bellum faciunt, rerum commercium. Neq; aliud intendit proceſſus Papæ, qvi continetur in bullâ cœnæ dominicæ, ſupra memoratus. Eam integram refert Auguſtinus Barboſa *de offic. & poteſt. Epiſcop part. 3. alleg. 50. num. 57. ſeq.* Verba huc pertinentia extant in §.7. & ſic habent: *Item excommunicamus & anathematizamus omnes illos, qvi ad Saracenos, Turcas, & alios Chriſtiani nominis hoſtes & inimicos vel hæreticos per noſtras, ſive hujus ſanctæ ſedis ſententias expreſſè vel nominatim declaratos, deferunt ſeu transmittunt eqvos, arma, ferrum, filum ferri, ſtannum, chalybem, omniaq; alia metallorum genera atq; bellica inſtrumenta, lignamina, canapem, funes tàm ex ipſo canape, qvàm alia qvacunq; materiâ & ipſam materiam aliaq; hujusmodi, qvibus Chriſtianos & catholicos impugnant &c.* De certis igitur ſpeciebus cùm conceptæ ſint omnes ſupra allegatæ conſtitutiones, non licet eas per interpretationem extenſivam in genere de qvibusvis mercibus explicare, cùm præſertim ratio prohibendi tàm generalis non ſit, ut omni negociationi adaptari poſſit.

XXXVI. Qvocirca gliſcente & durante bello, qvod nobiſcum eſt cum Saracenis & infidelibus; rectè interdicitur omne commercium, qvod fit circa res bello utiles, neq; inter eos & alios hoſtes aliqva eſt differentia. Extra bellum, tale qvidem in ejusmodi rebus commercium permitti poteſt; ſed qvia fallax plerumq; eſt amicitiæ fœdus, qvod cum infidelibus per pacem contrahitur, poterit Princeps, ut eo magis ſibi caveat, negociationem iſtam prorſus interdicere. In aliis rebus interdicere tùm demum poteſt, qvando Reip. ſuæ aliqvid inde metuendum eſt damnum. Metus autem ille non bello tantùm ſed pacis etiam tempore exoriri poteſt, qvo caſu ad certa tempora & loca reſtringi ſæpè commercia ſolent, uti factum *in d. l. 4. C. de commerc. & mercator.* Cæterùm qvod de armis dixi & rebus bello utilibus, qvod earum cum Saracenis commercium etiam pacis tempore prohiberi qveat, vereor ego ne ſupervacua nunc ſit talis prohibitio, & planè fruſtranea. Finis enim hic eſt, ne mercatores noſtri barbaros, qvos indigere convenit, armis, ut validiores reddantur, inſtruant *l. 2. C. qvæ res export. non deb.* Nam ut

Tacitus *lib.2.annal.cap 21.* ait, Barbari à Romanis armorum genere facilè ſuperabantur, qvod illis non lorica, non galea, ne ſcuta qvidem ferro firmata eſſent. At hodiè in armis tùm fabricandis tum tractandis, ſi non ſuperiores, ſaltem non impares ſunt Turcæ, nec ipſi permittunt facilè, ut gladius leviter incurvus, qvalem illi fabricant, ad exteros venalis exportetur. Philipp. Camerar. *horar. ſucciſiv. cent.1. cap 76.* ubi deinceps *cap. 89.* obſervat, in tractandis armis & uſu machinarum bellicarum aliarumq; multarum rerum Turcas antea penè rudes edoctos & informatos primùm fuiſſe à Judæis è terris Chriſtianorum ejectis. Hæc fuit ſcil. illa utilitas, qvam ex inqviſitione & exterminatione Hiſpanicâ percepit orbis Chriſtianus.

XXXVII. Qvæ diximus hactenus, vel integram gentem & nationem, vel certum genus hominum attinent. Addamus nunc aliqva de privatis, qvibus non minus interdici negociatione poteſt. Dico, negociatione, qvia commercio omni privari haud poſſunt, qvod neceſſaria omninò ſit poſt multiplicationem generis humani contractuùm & conventionum reciprocatio. Negociatione autem privato interdicitur vel in pœnam, vel in majorem Reip. utilitatem. In pœnam, ob præcedens aliqvod delictum *l 9 §.9 & 10. ff. de pœn.* & talis prohibitio à præfecto Urbi olim facta fuit *l. 1. §. 13. ff. de offic. præf. urb.* Videtur tamen iſta pœna non aliàs locum habuiſſe, qvàm ubi circa ipſam negociationem delictum fuit comiſſum. Cæterum qvæſtionem inde ſibi proponit Ulpianus *in d. l. 9. §. 10.* num etiam ita qvis damnari poſſit, ut negocietur, & ait, eſſe qvidem tales pœnas, ſi qvis generaliter tractare velit, inciviles, invitum hominem jubere facere, qvod facere non poteſt, ſed ſi qvis ſpecialiter tractaverit, poſſe eſſe juſtam cauſam compellendi cujus ad negociationem. Specialis iſta tractatio præſupponit aliqvam habilitatem in ſubjecto, qvæ ſi nulla adeſt, etiam in ſpeciali hâc tractatione incivile erit jubere facere, qvod facere non poteſt, cum ad impoſſibile ne per ſententiam qvidem & in pœnam obligari qvis poſſit, & impoſſibile præceptum judicis nullius planè ſit momenti *l. fin. ff. qvæ ſent. ſine appell. reſcind.* Sigiſm. Scaccia *de ſent. & re jud. gloſſ. 14. q. 30. n. 5.* Sebaſt. Medices *de caſ. fort. part. 1. qv. 5. n. 31.* Paris de puteo *de ſyndicat. verb præceptum, verſ. qvia ſæpè n. 12.* In majorem Reip. utilitatem

tem interdicitur negociatio omnibus, qvi non ſunt in collegio mercatorum. Eſt enim antiqvum hoc inſtitutum, ut in civitatibus habeantur certa & diſtincta Mercatorum & opificum collegia, cùm maximè interſit Reip. ut diſtingvantur inter ſe officia, ne dum promiſcuè unusqvisq; qvodvis opificium tractare intendit, nemo ſit, qvi artem benè calleat, nemo, qvi eam ex principiis addiſcat. Ut jam nihil dicam, fieri hinc ſolere, ut dum plures ſunt unius artis profeſſores, qvam ferre poſſit Civitas, pleriq; omnes ſtrenuè eſuriant. Qvia & aliàs ex talibus collegiis iſta Reip. reſultat utilitas, qvod cùm cogenda ſit pecunia, aut gravia Reip. negocia ſint expedienda, melius cum univerſis, qvàm cum ſingulis agatur, ipſi qvoq; opifices ubi inter ſe conveniunt, de rebus ad ſe & opificia ſua pertinentibus, prudentius ſtatuant & decernant. Anton. Perez. *C. de collegiat. n.5.* Talia autem collegia reſpectu aliorum privativè in eorum præjudicium inſtituta intelliguntur, & alios, qvi non ſunt membra collegii, ſi eandem artem publicè exercere velint, prohibendi jus habent. Berlich. *deciſ. 150. n. 32. 33.* Eandem igitur poteſtatem habet etiam collegium mercatorum, ubi tale inſtitutum eſt, & reliqvis omnibus, qvi de corpore non ſunt, negociatio juſtè interdicitur. Fuêrunt autem talia mercatorum collegia non in gentili tantum Româ, uti ex Plutarcho, Floro, Livio & aliis conſtat, ſed in Chriſtianâ etiam, uti oſtendit tit. *Cod. Theodoſ. de luſtral. collat.* paſſim, & hodie ubiq; ferè in emporiis adhuc freqventantur. Vid. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 3. c. 1.*

XXXVIII. Præter intentionem de perſonis, qvibus negociandi poteſtas à principe interdici poteſt, plura diximus, qvàm dicere ab initio voluimus. Et eſſent tamen adhuc non pauca, qvæ ſi inſtitutum pateretur, plenius exponi & illuſtrari operæ eſſet precium. Sed opportunè hîc deſiſtimus, & qvæ de rebus promercalibus ſtatuendi poteſtas principi competat, brevi nunc commentario exhibebimus. Initium faciendum erit à rebus ſacris, ſanctis & religioſis, qvæ aliàs planè non eſſe in commercio dicuntur. Rectè enim Juſtinianus ex jure Romanorum veteri eas nullius eſſe dicit §. 7. *Inſt. de R.D.* non tantùm, qvod de præſenti nullius ſint, ſed etiam qvod nec fieri alicujus poſſint, easq; ait eſſe divini juris, qvippe qvod hominum poteſtate & promiſcuo uſu exemptæ, qvodammodo in ſolius

D m

Dei jure ac poteſtate habentur, uti notat Arnold. Vinnius, *ibid.* In ſacris igitur rebus, ut & in bonis Eccleſiæ acqviſitis, qvæ res Eccleſiaſticæ vulgò dicuntur, princeps commercium aliqvod aut alienationem prohibere omninò poteſt, exemplo Leonis & Anthemii Impp. *l. 14. C de SS. Eccleſ.* niſi urgente aliqvâ piâ causâ, qvalis eſt, ſi captivi fuerint redimendi, §. *8 Inſt. eod.* item, ſi debitum Eccleſiæ fuerit ſolvendum. *Novell. 120. cap. 10. auth præterea C de SS. Eccleſ.* & ejusmodi aliæ, qvæ ex qvâcunq; neceſsitate Eccleſiaſticâ exceptionem faciunt. Marc. Ant. de Dominis *de Rep. Eccleſ. lib. 9. c. 6. n. 45.* Apoſtoli ſanè & primitivæ Eccleſiæ præſules agros & prædia Eccleſiæ oblata omninò alienari & vendi voluerunt, preciaq; in uſum miniſtrorum & egenorum diſtribuerunt. Leges autem, qvæ deinceps bona Eccleſiarum prohibuerunt, non fuerunt latæ pro Clericis contra Eccleſiam, ut nimium illi abundarent divitiis, & poſthabitis Eccleſiæ ac pauperum neceſsitatibus in deliciis luxuriarentur, ſed pro Eccleſiis contra Clericos, ne ipſi dilapidatis Eccleſiæ bonis illa vel eorum precia in fraudem Eccleſiæ ſibi uſurparent. Vid. de Dominis *d. l. 9 c. 3. n. 11.* Poterit igitur Princeps pro re natâ vel prohibere prorſus alienationem talium rerum ſacrarum & Eccleſiaſticarum, vel certo modo limitare, vel etiam plenè permittere, prout neceſsitas aut indigentia & utilitas id exigit.

XXXIX. Hic verò uno ore obſtrepentes mihi audio Canoniſtas, qvod principi tantam in rebus ſacris & Eccleſiaſticis largiar poteſtatem, qvam omninò nullam competere illi magnâ temeritate aſſerunt, nec obſtare Conſtitutiones tot Imperatorias in jure Juſtinianeo, illas enim licet olim de facto obtinuerint, de jure tamen canonico nullius fuiſſe momenti. Andr. Vallenſ. *in proœm. ad jus Canon.* §. *9 n. 3.* nec obligare eas, dato etiam, qvod ſint promulgatæ in favorem Eccleſiarum, eò qvod princeps planè nullam talem poteſtatem habeat. *c. Eccleſia ſanctæ Mariæ 10. X. de Conſtitut.* Andr. Gail. *2. obſ. 32.* Joh. Aloyſ. Ricc. *deciſ. 171.* Stephan. Gratian. *diſcept. 164. n. 12.* Gulielm. Redoan. *de reb. Eccleſ. non alien. qvæſt 4 n. 5.* Cardinalis Baronius acriter ob hanc rem in ipſum Juſtinianum calamum ſtringit ad ann. DXXVIII. *num. 1. Qvod*, inqvit, *frequentiſſimæ ſint leges de rebus perſonisq; Eccleſiaſticis à Juſtiniano Imperatore ſancitæ, non immeritò à compluribus arguitur, qvaſi rerum divinarum invaſor, dùm di-*

vinis ſe miſcuit, qvi humanis tantùm præfectus eſſet rebus, cum nec Ethnici qvidem Imperatores id præſumpſerint, niſi creati primùm pontifices Maximi &c. Cumq́; nonnulla deinceps utEccleſiæ autoritatem vindicaret, de occaſione & ſuggeſtione legum iſtarum attuliſſet, qvod ſc. Juſtinianus conſtitutiones iſtas ediderit Epiphanii Conſtantinopolitani Patriarchæ conſilio & ductu, & ſic ex Eccleſiaſticorum motu; qvod non ex propriâ autoritate ſe tale qvid ſtatuere dicat, ſed ex ſacrorum canonum præſcripto, qvodq́; hâc ratione ſe non legum conditorem, ſed canonum executorem faciat, & qvæ ſunt alia, verba hæc ſubjicit: *Qvam autem ſobriè, qvamq́; modeſte curare iſta, rebusq́; ſe immiſcere Eccleſiaſticis Chriſtiani principes debeant, magnum in Exemplum cunctis idem eſſe poteſt Juſtinianus, dum quiſq́; conſiderat, qvo tandem ipſe pervenerit greſſibus iſtis pietatem maximam licet in omnibus præ ſe ferentibus; nempe cum qvi ut Laicus, unusq́; ex ovibus gregis doceri regiq́; deberet, munus ſibi arrogaret docendi, atq́; ſacra regendi. Etenim non patiens, cum opus eſſet, ab autoritate habente erudiri & gubernari, jam ſenex imprudens in hæreſis baratbrum ſeſe præcipitem dedit, &c.* Plura hîc non addam, cùm admodum freqvens ſit apud Pontificios talis in Juſtinianum noſtrum ſtrictura. Tam tenera ſc. hodiè eſt exemptio Clericorum, ut ipſas etiam beneficorum Imperatorum conſtitutiones ſibi maximè favorabiles reſpuat, & ſuâ ſe autoritate tueri malit. Hinc nec exceptiones qvidem hujus exemptionis facilè admittunt Clerici, uti reprehenſum ſe ab Clerico memorat Joh. Aloyſius Riccius *d. l.* qvod exceptiones tales collegerit, & nonnulli tam infruniti ſunt, ut jure divino ſibi hanc exemptionem competere jactitent, adverſus qvos tamen nervosè diſputat Didacus Covarruvias *pract. qvæſt. cap 31. n. 2.*

XL. Hâc de re qvid ſentiendum ſit, anticipavimus dicere, uti oportuit, *exerc. 5. n 17 ſeqq & n. 75. ſeqq.* ubi latius deduximus, Principi poteſtatem legiſlatoriam competere non circa profana tantùm & civilia, ſed etiam circa ſacra & Eccleſiaſtica, uſumq́; poteſtate iſtâ Juſtinianum & reliqvos Imperatores ſuo jure. Et rectè monet Nicolaus Boërius *deciſ 31.* factam fuiſſe exemptionem Clericorum & rerum Eccleſiaſticarum Imperatoribus volentibus, ſed eos in præjudicium imperii & ſucceſſorum iſtam concedere non potuiſſe, imò imperium perdidiſſe ſuum jus priſtinum de facto potius,

F qvàm

qvàm de jure, propter longam vacationem ejusdem imperii, & potentiam ac prudentiam (πλεονεξίαν dicere debuiſſet & faſtum) ſummorum Pontificum, qvò pertinent ea, qvæ de ruinâ Imperii; & natis hinc incrementis regni Pontificii ſcribit Nicolaus Machiavellus *lib.1.hiſtor.Florentin.* Petr. Moline. *de monarch. Pontif. c. 23.*

XLI. Nullas tamen conſtitutiones ægrè magis ferunt Pontificii & Canoniſtæ, qvàm eas, qvæ fiunt de bonis Laicorum immobilibus in Eccleſiam haud alienandis. Animadverſum jam diu fuit, per ejusmodi prædia Eccleſiis magno numero conceſſa incidi nervos regni, & attenuari potentiam civilem. Nam Eccleſia (ſic enim clericos vocant) corpus eſt nunqvam moriens, adeò, ut qvæ in ejus manum ſemel venêrunt poſſesſiones & feuda, Dominum vix unqvam ac ne vix qvidem mutant, nec in Laicorum poteſtatem redeant. Sic enim explicant manum Eccleſiæ, qvam dicunt, mortuam, qvod ſicut morientis hominis manus, id qvod comprehendit firmisſimè concluſum tenet, neq; facile remittit: ſic etiam qvicqvid Eccleſia ſeu corpus iſtiusmodi ſemel acqvirit, & in manum, h. e. in poteſtatem ſuam accipit, non niſi magnâ cum difficultate & ſolemnitate in commune hominum commercium poſt deinde remittat. Petr. Peckius *de amortizat.bonor.cap.2.* Factum igitur hinc qvam plurimis in Rebuspubl. ut qvemadmodum turgeſcente ventre crura & brachia tenuantur, ſic in iis nobilitas & populus, qvi ſunt qvaſi lacerti & crura, macie conciderent, dum clericale abdomen enormi tumore attolleretur. At computatum eſt, unum Galliæ Regnum habere ultra trecenta hominum millia, qvi ſub obtentu clericatus & monachatus functionisq; Eccleſiaſticæ, jugum Regis excuſſerint, qvidq; trientem & eo amplius fundorum & poſſesſionum totius Regni acqviſiverint & ſub titulo immunitatis tenuerint. Petr. Moline. *d. l. cap.18.* Alii Clerum in Galliâ duas qvintas Regni partes in ſuis reditibus habere referunt. Philipp. Honor. *relat. de Regn. Gall.* Huic malo ut obviam irent imperantes, plurimi in ſuo qvisq; territorio hanc poſuêrunt legem, ne porrò liceret vel teſtamento vel qvolibet inter vivos contractu ſine principis autoritate & conſenſu bona immobilia in Eccleſiaſtica collegia transferre. Tale edictum Caroli V. in Belgio promulgatum refert Ludovicus Gvicciardinus *in deſcript.Belg.generali in fin.* Similia alia in Galliis, Britannia & apud

Vene-

Venetos editâ refert Ludovicus de Monteſpetato *in vindic. pacif. O-ſnabr.* §. 33. Illa verò omnia iniqvitatis cujusdam arguit Petr. Peckius *de amortizat. bonor. cap. 6.* eaq; cum libertate Eccleſiaſticâ pugnare prolixè contendit. Qvaſi verò libertas Eccleſiaſtica in infinitum extendi, aut in perniciem Reip. augeri debeat. Conſtringenda omninò eſt libertas, qvæ ſaluti publicæ damnum infert, qvæqve ſibi temperare in exercitio neqvit. Poteſt igitur poteſtas civilis vel prorſus prohibere, ne immobilia per alienationem transferantur in perſonas Eccleſiaſticas, vel ita prohibere, ne, dum ad Clericos transeunt, deſinant eſſe tributaria. Qvemadmodum enim Eccleſia vult ſibi ſua intacta ſervari: ita etiam Reſp. in alienandis poteſt ſtatuto ſua jura illæſa conſervare, ne res tributariæ ex privilegio perſonarum immunes fiant; & qvemadmodum pacto qvilibet rei ſuæ legem imponere poteſt: ita etiam Reſp. ſingulari ſtatuto in alienandis facere poteſt. Andr. Gail. *lib. 2. Obſ. 32. n. 5 ſeqq.*

XLII. De locis ſacris ut & ſanctis tractatus huc non pertinet, cum nemo ſit hodiè, dum ſaltem bonæ mentis eſt, qvi in illis rebus commercium habere velit. Nec enim probare peſſimum conſvetudinem inter rei tormentariæ præfectos generales receptam, qvâ ab occupatâ urbe hoſtili poſtulare ſolent, ut campanæ templis inhærentes, qvod ſuæ per occupationem factæ ſint, certâ pecuniæ ſummâ redimantur. Conſervati & ipſa templa & qvæ eis accedunt, ſvadet rerum divinarum reverentia, qvibus illa deſtinata ſunt. Non ea qvidem nobis ſedet ſuperſtitio in campanarum uſu, qvalem in Pontificiâ Eccleſiâ perſtringit Georgius Wicelius *in viâ reg.* Uſibus tamen divinis qvia inſerviunt, & in eam rem conſecratæ ſunt, exemptæ ſunt commercio hominum, & ſic etiam hoſtium, qvos proinde, ſi Chriſtiani ſunt, pudeat iſtiusmodi redemptionem flagitare, cùm & alias ob templa ipſis etiam hominibus ſæpenumero ab hoſtibus parcitum fuerit. Vid. Hugo Grot. *de jur. bell. & pac lib 3. cap 12. num. 6.* Nec obſtat *l. 36 ff. de religioſ.* ubi loca ab hoſtibus capta deſinere ſacra eſſe â Pomponio dicitur. Id enim factum ideò, qvod hoſtes non eadem ſacra cum victoribus haberent. Qvælibet gens deos patrios, non communes cum aliis habebat, nec ergò eadem ſacra, & proinde nec loca qvidem eâdem utrinq; religione veneranda. Qvod ſi qvo in ſimulacro numen aliqvod ineſſe credatur, id

 vio-

violari aut corrumpi nefas ab iis, qvi in eâ perſvaſione conveniunt, & hoc ſenſu impietatis aut læſi etiam gentium juris accuſantur interdum, qvi talia commiſerunt, nimirum ex talis opinionis poſitione. Hug. Grot. *lib. 3. cap. 5. n. 2.* Inter Chriſtianos igitur qvomodo excuſari tale factum poſſit, nullus video.

XLIII. Pergimus ad loca religioſa, qvæ itidem in bonis alicujus & hinc in commercio eſſe negat Juſtinianus Imp. §. 7. *Inſt. de R. D.* Loca autem religioſa jure civili ſolâ mortui illatione non fiunt *l. 2. § pen. & ult. ff. de religioſ. l. 2. C. eod.* ſed neceſſe eſt ut aut Dominus ſit, qvi infert, aut illatio non fiat domino invito. Qvod ſi Dominus vel ante vel poſt illationem contradixerit, non propterea qvidem licet ei propriâ autoritate oſſa illata tollere, ſed tamen actio ei in factum datur, per qvam is qvi intulit, aut tollere id qvod intulit, aut loci precium præſtare cogitur *l. 7. l. 8 ff. de religioſ.* Qvod ſi locus aliqvis ſemel religioſus factus eſt, neq; venire ille, neq; obligari â qvo qvam prohibente juris religione poteſt. *l. 2. C. de religioſ.* Subtiliter tamen excogitari cœpit diſtinctio inter monumentum ipſum, & jus inferendi. Ita enim reſcribunt Impp. Diocletianus & Maximianus *in l. 14. C. de legat. Monumenta qvidem legari non poſſe manifeſtum eſt; jus autem mortuum inferendi legare nemo prohibetur.* Qvaſi verò monumentum ſi legetur, alius legati illius ſit effectus, qvàm ut legatarius jus inferendi habeat; utiq; enim ex loco religioſo non religioſum facere illi haud qvaqvam licet. Nihil igitur per legatum monumenti accipiet aliud, qvam jus inferendi, & qvid opus ergô hâc diſtinctione? Accedit, qvod non totus, qvi ſepulturæ deſtinatus eſt locus religioſus fiat, ſed tantùm qvatenus corpus humatum eſt. *l. 2. §. 5. ff. de religioſ.* Unde vendito fundo, intra maceriam ſepulchrorum hortis vel cæteris culturis loca pura ſervata, ſi nihil venditor nominatim excepit, ad emptorem pertinent. *l. 73. ff. de contrab. empt.* In monumentum igitur jus inferendi mortuum non eatenus legari poteſt, qvatenus in iſto monumento jam corpus humatum eſt, ſed qvatenus locus adjacens adhuc nullum corpus continet. At talis locus efficaciter venundari poteſt, *l. 9. C. de religioſ.* qvidni igitur etiam legari poſſit? A ſententiâ tamen Imperatorum *in d. l. 14.* diſcedendum non eſt. Etſi enim ille tantùm locus regulariter religioſus fiat, in qvo corpus humatum eſt; ſolebat tamen ſæpè monumentorum

rum locus definiri, & qvantum terræ ſpacium religioni cederet, deſignari, monumentisq; ipſis inſcribi. Ejus rei teſtes plurimæ ſunt antiqvæ inſcriptiones his notis inſignes IN. FR. P. VI.IN.AG.P.X. hoc eſt, in fronte pedes ſex, in agro pedes decem, ſive: IN. F. IN. A. V.L. P.X. in fronte in agro verſus, longe pedum decem ſive: IN. FRO. P. VI. LAT. VII. in fronte pedes ſex, latitudine ſeptem uti explicat Valerius Probus *de lit. antiq.* Add. Barnab. Briſſon. *antiq. lib.2.c.15.* Sicubi igitur ſpacium ita definitum fuerat, non ille tantùm locus religioſus erat, qvi corpus humatum proximè contingebat, ſed totum iſtud ſpacium ſuis limitibus circumſcriptum, qvantum ſcil. ad monumentum determinatum fuerat. Deinde verò omninò diſtincta ſunt res ipſa, & jus, qvod qvis circa rem habet. Aliud igitur erit monumentum, aliud jus inferendi in monumentum. Qvi monumentum legat, rem ipſam legat, qvod facere neqvit; ſed qvi jus inferendi legat, non protinus rem ipſam legat; ſicuti qvi jus inhabitandi legat, non propterea ædes ipſas legat. Etſi igitur ſi monumentum legatum fuerit, nihil aliud conſeqveretur legatarius, qvam jus inferendi, propterea tamen jus inferendi in monumentum non eſt ipſum monumentum, ſicuti etiam cui ædes legatæ ſunt, ille conſeqvitur jus habitandi, nec tamen jus inhabitandi proptera ipſa eſt domus. Plus accipit, qvi rem ipſam accipit, minus, qvi jus tantùm. Et igitur jus inferendi legare licet, monumentum ipſum legare non licet.

XLIV. Jure Canonico ſimiliter prohibitum eſt locum religioſum emere & vendere; imò nec Eccleſiæ qvidem pro terrâ, in qvâ aliqvis ſepeliendus fuerit, precium exigere licet *c. abolenda 13. X. de ſepultur. c qveſta eſt, cum trib ſeq 13.q.2.c. audivimus, c. ad apoſtolicam, X. de Simon.* Ubi inprimis notetur, qvod *in d. c. abolenda*, aboleatur conſvetudo, qvæ hactenus inoleverat, contraria; cum qvo concordat *cap. 9. X. de Simon.* Qvid verò hîc Canoniſtæ? Dum hodiè ubiq; apud eos receptum eſt, ut pro exeqviis & ſepulturis pecunia detur & accipiatur, imò & exigatur, ne id fiat contra *d. c. abolenda*, exponunt id de conſvetudine, proveniente ex ſolutione coactâ, aliud verò dicendum eſſe dicunt de eâ conſvetudine, qvæ introducta eſt ex piâ & laudabili devotione fidelium, hanc enim ſervandam eſſe, & populum ad illius obſervationem cogi poſſe. Andr. Vallenſ. *tit. de*

ſepultur.§.8.n.2. Stephan. Gratian. *diſcept. 210. n. 24.* Qvæſo ego, annon utrobiq; ſolutio eſt coacta? & dum præcipit Pontifex, ne qvicqvam omninò præſumant Clerici exigere hâc de causâ, an excipi hinc commodè poterit coactio, qvæ fit ad obſervationem conſvetudinis introductæ? Sed uti ſolent Canoniſtæ, facilè inveniunt in fraudem legis, per qvod ea, qvæ prohibita ſunt, in genere licitorum ponere poſſint, cùm tamen jure Canonico & ille reprehendatur, qvi coactus & invitus precium pro ſepulturâ accipit, *c. poſtqvam 13. qv. 2.* Laudabilem autem illam conſvetudinem deducere ſolent ex *c. ad apoſtolicam 42. X. de Simon.* in qvo textu explicando, qvomodo actus liberi, qvi meræ facultatis ſunt, neceſſarii fieri per conſvetudinem poſſint, qvomodo conſvetudo pro ſpiritualibus aliqvid temporale recipiendi laudabilis fieri, & ad eam obſervandam compelli homines qveant, miſerè ſe torqvent Canoniſtæ, & in hoc dum valdè occupatur, ſapuiſſe ſe præ cæteris perſvaſum habet Auguſtinus Barboſa *ad dict. cap.* ſed niſi valdè fallor, difficultates, qvas ſibi movet, haudqvaqvam ſuperavit omnes. Ego non arbitror, Pontificem voluiſſe cogi laicos ad obſervationem conſvetudinis receptæ. Juſſit enim eos compeſci, qvi laudabilem conſvetudinem immutare malitioſè nituntur. Compeſcere autem non idem ſemper eſt, qvod cogere, cùm & ille compeſcatur, qvi per meliorem informationem in aliam ſententiam ducitur. Et profectò neceſſaria fuit hoc in caſu informatio, qvandoqvidem conſvetudinis immutationem ex fermento hæreticæ pravitatis factam ſupponit Pontifex. At hæreſis aliter compeſci non poteſt, niſi per informationem. Doceantur ergò, qvi conſvetudinem fidelium impugnant, & convincantur, qvod laudabilis ſit ea devotio, qvam ex liberâ nec coactâ voluntate præſtant fideles, & hâc ratione optimè compeſcentur. Sed enim Pontificiis hoc non ſufficit, qvibus ſolenne eſt ea, qvæ ex liberalitate proveniunt, ad neceſſitatis principia ducere, & libertatem laicorum vi Eccleſiaſticâ ſæpè minus Eccleſiaſticâ infringere. Et hinc igitur dum cogendi poteſtatem in tali caſu Epiſcopis datam per hunc textum comminiſcuntur, omnes reliqvos juris canonici textûs, qvi obſtare videntur, diſtinctionibus ſuis enervant, & amicâ, ſi diis placet, conciliatione corrumpunt. Adſcribam verba Franciſci Duareni *ex lib. 7. de ſacroſ. Eccleſ. miniſt. c. 6.*

Qvam-

Qvamvis autem, inqvit, *pro hujusmodi rebus nihil exigere liceat, ſed abſq; precio atq; adeò cautione ullâ præſtari debeant, tamen vulgò receptum eſt, ſi qvid eo nomine ultrò offerri conſveverit, ut talis conſvetudo veluti pia & honeſta obſervetur, ad eamq; obſervandam autoritate ſuperioris antiſtitis etiam inviti adigantur: ſed ſuſcepto jam ſacramento aut ſepulto cadavere &c. ne alioqvin eas res qvisqvam mercari videatur. Proinde ſacrifici noſtri temporis, qvi certam Eccleſiam nullam regunt, poſtqvam ſacrum peregerint, ſi conſveta merces ipſis non præbeatur, Epiſcopum adire ſolent, poſtulantes non qvidem apertè, ut ſibi precium numeretur, ſed ut laudabilis conſvetudo obſervetur &c. Qvo caſu Epiſcopus in Laicos etiam homines juriſdictionem exercet. Hoc autem genus expiſcandæ pecuniæ qvod à veteribus canonibus & majorum inſtitutis valdè alienum eſt, ex Innocentis III. conſtitutione manavit cap. ad apoſtolicam, de ſimon. cujus tamen longè alius videtur ſenſus eſſe, ut pleriq; juris pontificii Doctores annotaverunt.* Hactenus Duarenus. Ut verò de ſubtili hoc palliandæ avaritiæ invento & expiſcandæ pecuniæ genere, cujus meminit Duarenus, adhuc clarius conſtet, addam adhuc verba Gulielmi Redoani *ex tract. de Simon. part. 3. c. 16. num.* 35. Præmittit, clericos, qvi ad officium impendendum non tenentur ratione beneficii, poſſe vendere non qvidem officium ſed laborem ſuum & operam ac tempus, qvod in eo faciendo impendunt & conterunt (en verò, qvas fraudes confingunt, ne Simonia commiſſa dicatur) poſtea ſubjicit: *Et nota qvod ſi ſit aliqva de hoc conſvetudo, eſt facienda vis in verbis ſecundum Hoſtienſem. Nam ſi clerici dicunt, hoc petimus pro ſepulturâ, ſuccumbunt, etiam ſi allegant conſvetudinem, ſed deberent dicere, conſvetudo eſt, ut pro mortuo aliqvid detur Eccleſiæ ſeu clericis: qvaſi velit dicere, qvod non debet ſe Clericus fundare, ut aliqvid detur pro officio, ſed ut aliqvid detur ratione laudabilis conſvetudinis, & hoc modo non dicitur capi immediatè pro officio &c.* Qvis verò hîc non exclamet, periiſſe frontem de rebus? Qvis tàm ſubtilis eſt, qvi propter conſvetudinem non ipſum officium remunerari intelliget? Et his ſcilicet abſtractionibus enormiſſima & atrociſſima qvandoq; delicta excuſare ſolent.

XLV. Alii adhuc confidentius loqvuntur, & negant qvidem, pro ſepulturâ debitâ ex religione Chriſtianâ peti pecuniam poſſe, aſſerunt tamen, peti poſſe tùm, qvando aliqvis locum honorabiliorem

in

in Eccleſiâ eligit, tùm enim non vendi ſepulturam, ſed honorem loco illi præeminenti adhærentem & precio æſtimabilem atq; vendibilem. Ita Didacus Spino â Caceres *in Spec. teſtament. gloſſ. 2. principal. n. 43.* Illephonſ. Perez de Lara *de anniverſar. lib. 1. cap. 25. nu 17.* Alii putant, venditionem in tali negocio non eſſe illicitam, ſi fiat ſub eâ qvalitate, ut nullus alius ibi ſepeliatur, hactenus enim non vendi ſepulturam, ſed obligationem non ſepeliendi alium, qvos refert Auguſtinus Barboſa *ad c. abolendæ 13. X. de ſepultur. n. 5.* qvi addit *num. 7.* poſſe aliqvem ſepulchrum proprium ſuis ſumptibus emptum vel ædificatum ſine ſimoniæ notâ vendere qvoad ipſam proprietatem; non enim tùm vendi benedictionem, nec proprium jus ſepulturæ, ſed materiale illud, ad qvod alia ſeqvuntur. Sed enim videant ipſi, qvâ ratione hypotheſes iſtæ conciliari poſſint cum textibus juris canonici, præſertim poſtqvam pro terrâ, in qvâ ſepeliendus qvis fuerit, precium exigere, diſertè & indefinitè vetitum ſit, *d. c. 13 X. de ſepultur.* Pro terrâ, inqvam, non pro loco tantùm honoratiori, ſed pro ipſo materiali.

XLVI. In noſtris Eccleſiis plerumq; aliqvid dari ſolet, ut liceat mortuum inferre. Et qvandoq; certum aliqvod ſpacium ita alicui asſignatur, ut vel univerſæ familiæ vel heredibus ſaltem ſepeliendi jus ſit. Eaq; conſvetudo piè & utiliter ſuſtinetur non ideò, ut Sacerdotum, qvales in papatu ſunt, avaritia expleatur, ſed ut Eccleſiæ indigentiæ ſuccurratur. Qvod enim datur, non ad lucrum inhoneſtum, ſed ad Eccleſiæ atq; cœmiteriorum conſervationem adhibetur, id qvod Eccleſiæ invidendum non eſt. Carpzov. *Ip Conſiſtor. lib. 2. def. 391.* Qvapropter, qvia privatum in ipſis etiam Eccleſiis ſepulchrum habere, idq; ad heredes aut etiam ad alios transferre licet, parum abeſt, qvin fatendum ſit, ſepulchra apud nos extra commercium aut patrimonium noſtrum non eſſe, uti de ſuis ſepulchris non inficiantur Reformati. Vid. Sim â Leeuwen *in cenſur. forenſ. lib. 2. cap 1. n. 14* Sim. à Groenevvegen *de LL. abrog. in Holland. ad* §. 7. *Inſt. de R. D.* Arnold. Vinnius *ad* § *9. I eod.* Malumus tamen ad imitationem juris civilis in allegatâ ſupra *l. 14. C. de legat.* diſtingvere inter ſepulchrum ipſum, & jus inferendi mortuum, ita ut hoc in commercio eſſe dicamus, illud neqvaqvam. Sic enim & civilis & Canonici juris reſpectum habemus.

XLVII. Poſ-

XLVIII. Poſſemus verò hîc diſcurſum continuare, cumq; Canoniſtæ multa fingant ſpiritualia aut ſpiritualibus annexa, in qvibus facilis ſit in Simoniam lapſus, ad ea nunc ſpeciatim progredi, atq; in ſeqventibus de beneficiis & præbendis, de decimis, de canonicâ portione, de ſubſidio charitativo, de jure patronatus & ejusmodi aliis pluribus verba nunc facere. Sed profectô horret animus ad qvisqvilias & feces, qvibus plerumq; hodie turgent libri Moraliſtarum & Canoniſtarum de his materiis copiosè & cum Lectoris faſtidio tractantium. Qvibus ſi addas Scholaſticorum ſubtilitates, rem cæteroqvin claram ſæpè involventes, citiùs è labyrintho explicare me poſſe confiderem, qvàm ex tot opinionum & ſententiarum involucris. Qvocirca præſtat hîc abſtinere, & commodiori tempori materias iſtas reſervare, qvàm in paucis hiſce chartis camarinam iſtam movere. Ne tamen Pontificiis id imputaſſe videar ſine fundamento, in unicâ iſtâ, anteqvam ad alia progrediar, & generali qvæſtione ſpecimen hîc edere libet: Utrum & qvatenus pecuniam accipere liceat ob rem ſpiritualem. De commerciis enim dum diſputamus, maximè conveniens erit hæc qvæſtio, ut conſtet Principi, qvousq; permittere tale commercium licitè poſſit. Hîc verò & ſententiarum divortia, & varias Scholaſticorum diſtinctiones animadvertes. Tempore, qvo Concilium Tridentinum habebatur, inſtituit Papa Paulus IV. congregationem ex 24. Cardinalibus, 45. præſulibus, & aliis hominibus eruditis; eam in tres claſſes diſtribuit, in qvarum ſingulis octo Cardinales, qvindecim præſules aliosq; ad qvinqvaginta adeſſe oportuit. In primâ primæ claſſis congregatione duodecim ex iis de propoſitâ circa ſimoniam qvæſtione verba fecérunt, & in his tres diſtinctæ opiniones repertæ, referente PetroSvavis *in hiſt. Conc. il. Trid. lib. 5.* Una erat Epiſcopi Feltrenſis, qvi tenebat, non eſſe incommodum accipere pecuniam, propter uſum poteſtatis ſpiritualis, modo non ſit loco precii, ſed ob alium aliqvem reſpectum. Alia Epiſcopi Setinenſis, id nullo modo neq; ullâ conditione licere, & tam dare pecuniam qvam accipere deteſtandam eſſe Simoniam, cum nullo genere prætextus ſit excuſabilis. Tertia Epiſcopi Senogallienſis, media inter utrumq;, eſſe qvidem licitum, ſed certis tantum temporibus atq; certis conditionibus &c. Qvod ſi jam

Theologos Scholaſticos evolvas, invenies Gregorium de Valen-tiâ admodum ſubtiliter hâc de re diſputantem *tom. 3. diſp. 6 qv. 16. part. 3.* Verba ejus hæc ſunt: *Dupliciter poteſt qvis conferre ſpirituale propter temporale principaliter & tanqvam propter finem. Uno modo ſi temporale aſtimet pluris qvam ipſum ſpirituale, & tunc omninò committit talis ſimoniam: Altero modo poteſt qvis conferre ſpirituale propter temporale principaliter tanqvam propter finem, ita ut temporale apud eum non ſit finis ipſius rei ſpiritualis, qvaſi temporale pluris ab eo, qvàm ſpirituale aſtimetur, ſed tantummodo voluntatis ſive applicationis animi ad actum conferendi ſpirituale, & hoc non eſt ſimonia.* Et paulo poſt: *cum petitur temporale pro ſpirituali non tanqvam precium debitum ex juſtitia, ſed tanqvam finis applicationis animi ad conferendum ſpirituale, minimè erit ſimonia, etiamſi principaliter intendatur & expectetur.* Similia alia refert Ludovicus Montaltius *epiſt. provincial. 12.* Nolunt enim Jeſuitæ Simoniá committi, niſi temporale accipiatur vel detur pro juſto & æqvivalente precio rei ſpiritualis, definiente ita Emanuele Sa *ad voc. Simonia §. 1. Simonia eſt dare ſpirituale aut ſpirituali annexum pro re aſtimabili pecuniâ per modum precii.* Ex hypotheſibus autem eorum id tandem ſeqvitur, qvod crimen Simoniæ à nemine unqvam committatur. Qvis enim tàm perditus, aut vecors eſſe velit, qvi cum pro beneficio, qvod inter res ſpirituales referunt Canoniſtæ, pecuniam offert, non malit ipſam potius tanqvam conferendi beneficii invitamentum & illicem offerre, qvàm tanqvam ſpiritualis rei pretium? Qvin etſi verè Simonia commiſſa fuerit, non deeſt Canoniſtis emplaſtrum πάγχρηστον, aut diamalagma, qvo lenire & perſanare id vulnus qveant. Eſt enim ex eorum mente tanta Pontificis Romani potentia, ut etiam de Simonia diſpenſare poſſit, eamq; poteſtatem in qvibusdam caſibus etiam Epiſcopo tribuunt. Gulielm. Redoan. *de Simon. part. 4. cap. 16.* qvod falsè perſtringit Annæus Robertus *rer. judicatar. lib. 1 cap. 7.* Ut jam taceam, qvàm prolixum illi rerum ſpiritualium & ſpiritualibus annexarum faciant ambitum, ex qvo ipſum etiam Simoniæ crimen latius extenditur, qvam ejus definitio patitur. Rectè definit Lutherus *in cap. 23. Geneſ.* qvod Simonia ſit *vendere dona à DEO nobis data, qvæ verè ſunt ſpiritualia, ut eſt remiſſio peccatorum, gratia Spiritus S. &c. dona autem*

ab

ab hominibus Eccleſia oblata nec ſpiritualia eſſe propriè nec à DEO data, & per conſeqvens Simoniam non committi ſi qvis vendat aut emat bona Eccleſiæ immobilia aut mobilia, beneficia, clinodia &c. Ex qvâ ſimplici deſcriptione facile patet, qvatenus commercium in ejusmodi rebus ſit permittendum. Plura enim nunc addere non patitur inſtitutum, ſed videndum porrò eſt etiam de rebus aliis, qvæ ut in commercio ſint prohibere vel in totum vel ex parte poterit Majeſtas.

XLVIII. Qvæ publicæ dicuntur res in jure civili, multas ſæpè pariunt diſputationes, qvod non uno eodemq; ſenſu & modo publicæ dicantur. Bachov. *in Treutler. vol 2. diſput. 20. th. 1.* Ægid. Hortenſ. *ad pr. Inſt. de R. D.* Nos omiſsis iſtis omnibus in genere ſtatuimus, publicas res non eſſe qvidem in commercio privatorum, eſſe tamen in commercio populi, ita ut populus forum e. g. aut theatrum arbitratu ſuo alienare poſsit. Qvia enim ab initio locus iſte non aliâ ratione publicus factus eſt, niſi qvia ita voluit populus, poterit idem populus mutatâ voluntate eum privati juris facere, aut alienabilem reddere. Idq; multò magis locum habet in illis rebus, qvæ in patrimonio ſunt populi, cujusmodi ſunt, qvæ hereditatis vel legati ſeu fideicommiſsi aut donationis titulo ad Remp. pervenêrunt. Tales enim obſervatis certis ſolennitatibus venundari poſſe, diſertè dicitur *in l. fin. C. de vendend. reb. civit. lib. XI* Sed in his diutius ſubſiſtere operæ pretium non eſt. Videamus potius ea, qvæ in privatorum commercio eſſe poſſunt, ſed ne ſint propter utilitatem publicam vel ſimpliciter, vel cum certis qvalitatibus prohibentur.

XLIX. De armis jam ſupra dixi, qvatenus illorum commercium inter hoſtes qvieſcere debeat. Nunc illud addo, fieri poſſe & ſalutem Reip. haud rarò exigere, ut ne inter cives qvidem admittatur; exemplo Juſtiniani Imp. qvi, cum antea promercii cauſa arma habere non eſſet illicitum *l. 2. ff. ad L. Jul. de vi publ.* per novellam ſuam conſtitutionem LXXXV. illicitum effecit, ita ut & fabricenſes, qvi arma publico armamentario non inferrent, ſed inter privatos diſtraherent, ſuppliciis ſubjici, & emptoribus ſine refuſione precii arma auferri, publicoq; vindicari juberet. Qvâ de re præter eos, qvi dictam Novellam commentario illuſtrarunt videri in-

primis

primis poterit Dn. Tabor *de jur. armor. cap. 2.* Nec neceſſe eſt ergò, ut de conciliatione hujus novellæ cum *d. l. 1. ff. ad L. Jul. de vi publ.* multum ſimus ſolliciti. Qvia enim ſtatum publicum uterq; textus concernit, & ſtatus ille variare ſæpe numero ſolet, mirum non eſt, ſi diverſo tempore diverſa placuerint. Hâc ratione, qvando ſeditionibus, tumultibus, conſpirationibus, rerum novarum molitionibus, cædibus, aliisqve incommodis & periculis expoſita eſt Reſp. non errabit princeps, ſi ſubditis arma ademerit, & ſecuritati publicæ caverit. Extra qvem reſpectum nego, revocari debere iſtam novellam in uſum, uti indiſtinctè optat Antonius Perez. *C. qvæ res export. non deb. n. ult.*

L. Inter res hoſtibus ſubvehi prohibitas Paulus JCtus etiam cotem refert, & frumentum, & ſales *l. 11. ff. de publican & vectigal.* *Cotem*, inqvit, *ferro ſubigendo neceſſariam hoſtibus qvoq; venundari, ut ferrum, & frumentum, & ſales non ſine periculo capitis licet.* Fuiſſe verò haud exiguum circa cotes commercium ex *l. 15. ff. eod.* patet, ubi ex cotoriis Creticis integræ naves cotibus onuſtæ memorantur. Imò Creticas olim cotes, non alias notas fuiſſe teſtatur Plinius *lib. 18. cap. 28. & lib 36. cap. 22* *Fuit*, inqvit, *hoc qvoq; maioris impendii apud priores, Creticis tantùm tranſmarinisq; cotibus notis, nec* „ *niſi oleo falcis aciem excitantibus.* Igitur cornu propter oleum ad „ crus ligato, fœnifex incedebat. Italia aqvarias cotes dedit, limæ „ vice imperantes ferro. Qvemadmodum igitur Imperatores arma hoſtibus ſubvehi prohibuérunt, ita & cotes, qvod per eas etiam validior reddi hoſtis poſſit, dum arma ſua exacuit.

LI. Qvod porrò Paulus ait, etiam eum capital committere, qvi frumentum hoſtibus ſubvehit, id tùm ferè locum habet, qvando id lege publicâ diſertè prohibitum eſt, aut qvando id agitur, ut hoſtis fame conſumatur. Eſt enim frumentum in belli usûs propriè non deſtinatum, & per conſeqvens non videtur animo hoſtili in patriam affectus eſſe, qvi frumentum hoſtibus vendit, ſicut animum hoſtilem prodit, qvi loricas, ſcuta, arcus, ſagittas, gladios, ſpathas vel alterius cujuscunq; generis arma hoſtibus vendit. Si tamen princeps omne cujuscunqve nominis commercium cum hoſte interdixerit, nec frumentum qvidem, imò nec voluptuarias qvæ tamen in ſuperioribus admiſi, ſubvehere hoſtibus licet. Ita

ſiob-

ſi obſesſis frumentum aut annona ſubmittatur, qvâ ſubmiſsâ aut obſidionem diutius toleraturi, aut obſeſſoribus diſcedendi neceſſitatem impoſituri ſint, dubium non eſt, ſubmittentem capital committere, qvia ſcil. tùm belli abbreviandi compendium in hoc conſiſtit, ut hoſtis fame adigatur ad deditionem, id qvod à ſubmittente intervertitur. Nec excuſatum velim eum, qvi exportatione frumenti annonæ caritatem inducit, & civitatem ſuam rerum penuriâ laborantem hoſti exponit. Commercia enim à negotiatoribus ita exercenda ſunt, ut ſuæ potius, cujus ipſi membra ſunt, civitatis commodum & utilitatem qværant, qvàm aut exterorum aut ſuam propriam. Et qvanqvam negociatoribus invidendum non ſit lucrum, qvod ex commerciis acqvirunt, lucrum tamen iſtud neqvàqvam probari poteſt, ſi fiat cum damno civitatis, cùm & in hoc rerum genere ſalus reip. pro ſupremâ lege habenda ſit. Reſpublica incolumis inqvit Livius *lib. 26.* & privatas res ſalvas facilè præſtat: publica prodendo tua neqvicqvam ſerves.

LII. De ſale, cur hoſtibus venundare prohibitum ſit, uti ſupra ex Paulo audivimus, ideò mihi dubitatum fuit, qvod ſalis uſus tam neceſſarius non ſit ad conſervationem vitæ, qvam neceſſarius eſt uſus frumenti. Sed eſt tamen non exigua ſalis utilitas, qvin & necesſitas, non tantùm, qvod ut condimentum optimum cibis plerisq; adhibeatur, ſed & qvod carnes ſale benè frictæ & ſubactæ, & omnia ſalſamenta per longum temporis ſpacium à putredine conſervari qveant. Ea propter non navium tantùm Gubernatoribus, ſed munimentorum etiam & fortalitiorum præfectis hoc in uſu eſt, ut ſalſamenta ejusmodi ſibi comparent, & eâ ratione famem, qvæ ex diuturnâ navigatione vel obſidione oboriri poſſit, facilius compeſcant. His igitur ſubſidiis ne uti poſſent hoſtes, omne ſalis commercium illis prohibuerunt principes.

LIII. Sunt adhuc alia, qvæ in jure Juſtinianeo, ne ad barbaros aut hoſtes exportentur, ſeverè interdicuntur, ut eſt aurum *l. 2. C. de commerc. & mercator.* ſub qvo etiam argentum comprehendi poſt Angelum ſtatuit Benvenutus Straccha *de mercatur. part. 4. num. 15.* item vinum, oleum & liqvamen *l. 1. C. qvæ res export. non deb.* De auro mirum non eſt, cùm id ſemper immenſum in bello uſum ha-

beat. De vino autem, oleo, & liqvamine movere dubium poteſt id, qvod ſupra dixi, potius permitti talium mercium ſummiſſionem inter hoſtes debere, qvam prohiberi. Hinc enim factum ſæpiſſimè, ut gens manu & viribus qvondam potens & ſtrenua, effæminata mollitie, luxuriâq; virtutem priſtinam perderet, & qvos ante invictos bella præſtiterant, eos in luxuriam lapſos, otium ac deſidia ſuperaret. Sed enim obtineri finis iſte non poteſt, niſi ingens qvotidiè rerum iſtarum ſummittatur copia; aliàs enim fieri poteſt, ut deliciis iſtis allecti hoſtes invadendi magis noſtri territorii conſilia ſumant. Ratio enim conſtitutionis in *d.l.1.C. qvæ res export non deb.* hæc eſt, ne barbari ſpecierum iſtarum, qvarum ibi mentio fit, guſtu & dulcedine capti arma in Romanos vertant, id circoq; eas regiones, ubi illæ res naſcuntur, armis qværere ſtudeant. Joh.Fr.Ripa *de peſte c.5.n.64* Hâc enim ratione ſcribit Livius *lib. 5.* gentem Gallorum fama dulcedinis frugum maximeq; vini novâ tùm voluptate captam Alpes transiiſſe, & invexiſſe in Galliam vinum illiciendæ gentis causâ. Qvomodo & Longobardos à Narſete in Italiam pellectos legimus, precioſis nonnullis frugibus, qvas ea terra fert, muneri miſſis. Vid.Sigon. *de regn. Ital. lib. 1.* Qvod ſi tale periculum ſubeſt, ſubeſt autem inprimis tùm, qvando barbari rebus iſtis adſveti non ſunt, nolim ego ad eos qvicqvam iſtarum ſpecierum exportari. Conf. Anton.Matthæ. *de crim. tit. de laſ. majeſt. cap. 2. n. 19.*

LIV. Extra hoſtilitatis aut periculi bellici reſpectum plurima prohiberi ſolent commercia alia, qvæ, ut ordinem aliqvem obſervemus, ad qvatuor, ni fallor, claſſes commodè referri poſſunt. Aliqva etenim ideò prohiberi debent, ne exportentur, qvibus indigeat aliqvando Reſpublica; aliqva ne invehantur aut conqvirantur, qvibus depauperetur Reſpublica; nonnulla propter ſtatum & conditionem mercantium, & deniq; aliqva qvod dehoneſtamento ſint Reipublicæ. His ſi addideris claſſes duas à nobis hactenus viſas, earum ſc. rerum, qvæ in commercio planè non ſunt, & earum deinde, qvę hoſtibus noſtris vires addere poſſint, πινάκιον habebis omnium earum rerum, qvæ qvatenus in commercio ſunt aut eſſe debent, principis legislationi ſubjacent.

LV. Ad primam claſſem, earum ſcil. rerum, qvæ propter indigen-

gentiam Reip. ne exportentur prohiberi ſoleat, refertur primò aurum & argentum ſive ſignatum id fuerit,ſive rude. Talia edicta ſæpè à qvàm plurimis principibus edita ſunt, ſeverè vetitâ exportatione plurium nummorum, qvam ad viaticum opus eſt. Ita in Belgio anno 1553. ne aurum argentumve etiam damnatâ monetâ exportetur amplius,qvam iter qvod qvisq; agendum habet, exigat,edixit Carolus V.Imp.Vid;Sim.à Grönevvegen *ad l.2.C.de commerc.& mercator.* Britanniæ,Galliæ & Hiſpaniæ edicta prolixius hic adducere nolo,qvod plerīq; fateantur, obtineri non poſſe, ut iis legibus diſtrictè ſemper pareatur,qvamdiu commercia cum finitimis populis intercedunt.Joh.Bodin.*de Rep.lib.6.cap.3.* Conf. Joh.Marqvard.*de jur.mercator.lib.1.cap.11.* Eſt verò circa pecuniam ſignatam alia adhuc qvandoq; cauſa prohibitionis, qvam refert Regnerus Sixtinus *de regalib. lib.2.cap.7.* qvæ oritur tùm, qvando principes finitimi viliorem & deteriorem cudunt monetam. Qvia enim eo tempore avidè admodum bona moneta conqviritur,facilè hinc fieri poteſt, ut dum bona moneta exportatur, deterior autem invehitur,damnum ſentiat Reſpublica; & hinc utiq; prohibitione opus eſt,ſi qvis integram & intemeratam inter ſubditos ſuos velit conſervari monetam.

LVI. Ad hanc claſſem refertur ſecundò frumentum,& qvicqvid ad annonam pertinet. Poteſt enim conſtitutione prohiberi,ne frumentum extra territorium vendatur & extrahatur.Thom. Grammatic.*deciſ 100.n.15.*non ut exteros amicos lædamus, ſed ut patriæ ubertatem conſervemus. Jac.Menoch.*de A.I.Q.caſ.585.* Caſp.Klock.*de contribut.c.1.n 354.*Philip.Knipſchild.*de jurib.civit. imper.l.5.c.21.num.22.* Imò,qvod plus eſt, poteſt frumentum etiam jam venditum à civitate retineri,multo magis igitur impediri, ut nondum venditum exportetur extra urbem. Anton.Perez. *Cod. de Metallar & metall.lib XI.* Æqvitas enim poſtulat, ut prius provideatur incolis, apud qvos frumenta creverunt, qvàm exteris. Atq; idcirco durante annonæ caritate gaudere qvis neqvit privilegio,per qvod ipſi qvolibet anno certam frumentorum qvantitatem evehere permiſſum eſt, nec propterea ſeqvente anno fertiliore plus,qvam per privilegium qvolibet anno licet, exportare concedetur,qvia privilegium intelligitur eſſe conditionale, ſi ul-

tra frumentum, qvod provinciæ neceſſarium eſt, aliqvid ſuperſit. Idem Perez. *Cod. ut nem. lic. in coempt. ſpecier. lib. X.* Ubi notandum ſub appellatione frumenti etiam contineri farinam, non qvidem vi verbi, ſed ex mente & intentione conſtituentis. Scopus enim conſtitutionis fuit, providere, ne proveniat careſtia propter exportationem frumenti, & ea ratio prohibitionis etiam militat in farinâ Joh. Fr. Ripa *de peſte cap. 5. 1. n. 47.* Jul. Clar. *ſentent. l. 5. §. fin. qv. 82. ſtatut. 7. n. 6.*

LVII. Nulla autem Reſp. tam beata eſt, qvæ non in viſceribus ſuis peſtilentiſſimum curculionum genus perpetuo alit & nutrit, dardanarios puta, pantapolas, pantometabolos & ſeplaſiarios, qvi iniqviſſimis fraudibus attentant, onerant, vexant, incendunt, excandeſaciunt, flagellant, vaſtant annonam, qvidq; ſi domi nulla ſpes lucri eſt, per mare, per terras, per cruces & patibula vetito qvamvis commercio fruges transferre ſolent. Ideò exploratores cuſtodesq; conſtituendi ſunt, qvi ad omnes portus limitesq; aſſidui legum annonariarum temeratores obſervent, puniendosqve magiſtratui deferant. Chriſtoph. Forſtner. *not. in Tacit. annal. lib. 12.* qvaliter jam olim factum, diſcere licet ex *l. un. C. de littor. & itin. cuſtod. lib. XII.* Etſi verò leges eas inter ſuos negligentius obſervari fateatur Julius Clarus *ſentent. lib. 5. §. fin. qv. 82. ſtatut. 7. n. 1.* id tamen per eas obtineri aſſerit, ne totum, qvod fieri aliàs poſſet, frumentum exportetur. Fuit enim verò apud Romanos obedientia & obſervatio haud paulo religioſior, aut legum ſaltem ſeverior executio, cùm non mandatis tantùm & conſtitutionibus dardanariorum avaritiæ obviam itum fuerit, *l. 6. ff. de extraord. crimin.* ſed plurimis etiam magiſtratibus, tùm ordinariis tùm extraordinariis cura hæc ceſſerit, de qvibus latius videri poteſt Tiberius Decianus *tr. crim. lib. 7. cap. 32. n. 8. ſeqq.*

LVIII. Inter ſe qvoq; ſæpe numerò facere ſolent cives contra annonam, ut maximè ea non exportetur. Eſt enim tanta qvorundam malitia, ut frumenta coëmpta tantiſper ſupprimant, dum carius eas vendendi occaſio ſe offerat. Nonnulli aliis adhuc artificiis avaritiæ ſuæ explendæ utuntur, dum frumentum adhuc in herbâ emunt, & miſerum agricolam meſſe ſuâ peſſimè defraudant. Id qvidem contractus genus juri civili non videtur adverſum,

ſum, uti patet ex *l. 78. § f. ff. de contr. empt.* cum & aliàs fructus futuri in commercio ſint & in obligationem deduci qveant, *l. 24. ff. de leg. 1. l. 8 ff de contrab. empt. l. 73. ff. de V. O.* Aymo Cravett. *conſil. 145. n. 20.* Qvia tamen obſervatum eſt, in tali venditione uſuræ vitium involvi, in multis Rebuspublicis prorſus prohibitum eſt, ne frumentum in herbâ ematur. Vid Johannes Copus *de fructib lib. 1. cap. 5.* Nicol. Boër. *deciſ. 296. n. 7.* Gaſp Roderic. *de ann. & menſtr. reditib. lib 1. qvæſt. 12. n. 38.* Sim. à Grœnevvegen. *ad l. 78. de contr. empt.* Joh. à Sande *deciſ Friſic. lib. 3 tit. 14. def. 7.* Anton Fab. *Cod. lib. 4. tit. 17. def 8. num. 3.* Rationem reddit Copus triplicem 1. ne ſi frumenta in herbis emerentur, à Dardanariis annona oneretur, 2. ne inopes agricolæ propter modicum precium, qvod in præſenti offertur, lætisſimâ ſegete defraudentur, & ad extremam inopiam redigantur. 3. ut fœneratorum calliditati obviam eatur, qvi plerumq; exiguo dato precio amplisſimam meſſem accipiunt. In Romano Imperio propter easdem rationes ſimilis facta eſt prohibitio in receſſu Imp. Auguſtæ anno 1548. promulgato, ſub tit. von verkauffung der Früchte im Felde/ ubi cauſæ impulſivæ, qvæ legi publicæ occaſionem dederunt his verbis exponuntur: Nach dem nicht ohne groſſe verderbliche Beſchwerden des armen gemeinen Volcks befunden/ daß demſelben durch etliche eigennützige geitzige Leute im ſchein der Kauffmanſchaft auf ihren Saamen/ ſo noch auf dem Felde ſtehen/ auch den Wein an den Stöcken/ und andere ihre Früchte/ Arbeit und Viehe/ Geld oder ein anders hinausgeliehen oder gegeben/ dadurch dieſelben armen nothürftige Leute/ was ſie gar härtiglich erarbeiten/ näher/ denn ſich ſonſt nach gemeinen gewöhnlichen Kauf gebühret/ zugeben verurſacht/ und gedrungen werden. Welches denn nicht allein denſelben armen Leuten/ zu unwiederbringlichen Verderben/ ſondern auch ihren Herrſchaften/ denen ſie fürter ihr Gebührniß viel deſto weniger zuthun vermögen zu groſſen abbruch/ nachtheil und ſchaden gereicht/ neben dem/ daß ſolches wider alle Göttliche und Menſchliche Satzungen/ die Liebe des Nechſten und gute Sitten iſt. Hierauf ſetzen und ordnen Wir/ &c. Putat qvidem Johannes Copus *ă l. ſi omninò incer-*

tum ſit, qvanti meſſis tempore frumentum naſciturum æſtimabatur, idq; nulla prorſus conjectura colligi poſſit, qvod tunc venditio fœneratitia non ſit, nec emptores in pœnam fœneratoribus impoſitam incidant; ſed tamen propterea non illicò ceſſat legis vis prohibitiva, qvæ non tantum propter fœnus ſperatum aut expectatum talem contractum infringit, ſed etiam propter facilem deceptionem, per qvam agricolæ ad vilius precium inducuntur. Et hinc optimè notat Gaſpar Rodericus *d.l.* talem legem non fundari ſuper ſolâ uſurâ interpretativâ, ſed ſuper fraude & contractibus fraudatoriis Reip. pernicioſis, & etiam ſuper uſurâ largè ſumptâ, ſive ſuper abundantiâ & ſupergresſione caſuali & damnis agricolarum inconſultis; qvia & tùm defraudantur pauperes ruſtici, dum ſpem meſſis futuræ vendunt tanto viliori precio, qvanto incertiorem & pluribus caſibus obnoxiam: tunc enim non ſolum ſubeſt eadem fraudis ratio, ſed major adhuc propter turpem & aleatoriam negociationem & facilitatem ad vili vendendum ſpem incertam. Et hoc ipſum eſt, qvod in dictâ Imperii lege coërceri oportuit, cujus verba porrò hæc ſunt: Hierauf ſetzen und ordnen wir / daß männiglich dem armen Mann in der Noth / und damit er ſeine Güter deſto ſtattlicher erbauen / auch ſonſt mit anderer Nothdurft ſich erhalten möge / auf Weinfrücht und anders umb den gemeinen Schlag / Werth und Kauf / wie die zur ſelben Zeit ſind / oder gemacht werden / fürzuſtrecken / und zu leihen unverbothen ſeyn. Wo aber anders (notentur hæc verba, qvæ non attendi volunt incertitudinem meſſis futuræ, & hinc precium de præſenti incertum) denn itzt obvermeldet / gehandelt und hierinnen einiger Vortheil / Argeliſt / Gefahr oder Betrug gebraucht / ſo wollen wir hiemit ernſtlich / daß ſolcher Abkauffer / oder Ausleiher die Hauptſumma verlohrn / und dazu von der Obrigkeit nach geſtalt und gelegenheit der Sachen geſtrafft werden ſoll.

LIX. Qvalis verò & qvanta eſt poteſtas principis in prohibendâ exportatione auri & frumenti, uti hactenus diximus, talis & tanta eſt etiam in prohibendâ exportatione aliarum rerum qvibus carere Reſp. neqvit. Nec illæ tamen in qvâvis Rep. ſunt unius ejuſ-

demq;

demq; generis, cum nec indigentia in qvâvis Rep. ſit earundem ſemper rerum. Ita Athenis multa erant qvæ dicebantur ἀπόῤῥητα, nimirum τὰ ἀπειρημένα ἐξάγεσθαι, qvæ vetita erant ex terrâ Atticâ exportari, ut πᾶσα ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη omnis materia fabricandis navibus apta, abies, pix, ſtuppa &c. Qvo pertinet etiam Venetorum inſtitutum, qvo per totum ſuum dominium vetant, ne qvis qvercus etiam in proprio fundo natas exſcindat & vendat, propterea qvod neceſſariæ illæ ſint Reip. ad triremes aliasqve naves ædificandas. Ant. Perez *Cod. de cupreſſ. ex luc. Daphn. n.* 5. Huc etiam pertinet ni fallor conſtitutio de Perſeis per Ægyptum non excindendis vel vendendis, qvæ extat in *l. 1. C. eod. lib. XI.* Affert enim Perſea arbor multis morbis medicinam, ſi vel feſtuca vel folium ex eâ ægris applicetur, Nicephor. *lib. 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 31.* & propter hunc uſum cautum eſſe videtur, ne excindi poſſet. Gvid. Panciroll. *lib. 2. var. lect. cap. 258.*

LX. Qvi rerum momenta & publica commoda attentius conſiderant, inter alia hoc animadvertunt, admodum perniciosum eſſe Rebusp. & civitatibus, ſi materiam rudem, qvam cives ipſi opifices tractare commodè posſint, evehi patiantur, & hinc ſvadent, ut alantur & præmio invitentur opifices, qvi ex rudi materiâ in patriâ natâ merces conficiant. Qvam in rem notatu digna ſunt, qvæ in Galliis obſervavit Johannes Bodinus *lib 6. de Rep. cap. 2.* Verba ejus ſic habent: *Ex opere civium, qvantæ utilitates ad Rempubl. perventuræ ſint, vel ex eo intelligitur, qvod Blaſus ad conventûs Gallicos acceptâ legatione profectus mercatorum qverelas audiebam, cum dicerent, lanarum exportationem vetitam qvidem fuiſſe, nihilominus tamen Italum qvendam ab Rege prece vel precio obtinuiſſe ut lege ſolveretur, qvâ qvidem ratione cum unus homo vili precio lanarum vim infinitam in Italiam exportaviſſet, ex materiâ pannos á Florentinorum opificibus confectos in Galliam revehi curavit, unde qvantum pecuniarum coëgerit, ex eo percipi poteſt, qvòd materiam partibus qvindecim confectum opus ſuperaret, &c.* Eodem modo conqveritur Antonius Perez *Cod. de litor. & itin. cuſtod. lib. XII.* qvod Hiſpani aliis populis mittant ſericum, lanam, chalybem, ferrum aliasq; merces, illæ verò diverſimodè elaboratæ revehantur in Hiſpaniam, & ingenti coëmantur precio, ob vecturæ ſumptûs & artificium. In his talibus optimo jure

princeps exportationem prohibere poteſt, qvemadmodum etiam prohibere poteſt invectionem aliarum mercium, qvæ deteriores multo ſunt illis, qvibus patria terra abundat. Qvò pertinet edictum Electorale Saxonicum vom verbot der Corroſiv-Farbe/Indigo genant/in der Erledigung der Lands-gravam, *tit. Juſtitien*-Sachen *num.76.* Et hæc qvidem de claſſe primâ.

LXI. In ſecundâ claſſe commerciorum,qvâ prohibentur invehi, qvibus depauperari poteſt Reſp. maximam partem conficiunt ea, qvæ luxum inducunt. Qveritur de iis Tiberius Imp. apud Tacitum *lib.3.annal.* Lapidum cauſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes tranferuntur. Et Lutherus ſuo tempore in mercatum Francofurtenſem propter peregrinas merces ad corrumpendos Germanorum animos invectas acerbè ſtomachatus eſt, ipſumq; Francofurtum baratrum ac voraginem omnis auri & argenti, qvod in vicina regna & provincias transportatur, nuncupavit. Herman. Lather. *de cenſ.lib.2.cap.2.n.67.* Eoq; pertinent odores,pigmenta,innumerabilia veſtium ornamenta, colores precioſiſſimi, gemmæ, margaritæ,cupediæ,cæteraq; ejuſdem generis. Et qvis verò non deteſtetur peragrantis gulæ & in ſuccos inſvetos inqvirentis induſtriam atq; has undiq; verſum indagines cupediarum, dum ſordent cibi patrii & conqviruntur pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ,hœdus ex Ambraciâ, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia,aſelli Peſſinuncii,oſtrea Tarentina,pectunculus Chius, elops Rhodius,ſcari Cilices,nuces Thaſiæ,palma Ægyptia, glans Hiberica,uti tales exqviſitas ciborum delicias Romanis uſitatas ex varrone refert Agellius *lib.7.noct.Attic.c.16.& lib.15.cap.8.* Qvantus in veſtimentis & pellibus peregrinis luxus ſit, qvotidiana docet experientia,& jam apud Romanos in uſu fuêrunt pelles Babylonicæ & Parthicæ,qvarum fit mentio in *l.16.§.7.ff.de publican.* Nihil jam dicam de commercio earum rerum,qvæ ex auro in tenuiſſima fila ducto conficiuntur,ut ſunt güldene und ſilberne Spitzen/ Gallaunen&c. Qvæ negociatio, qvam pernicioſa Reip. ſit, nemo animadvertit prius,qvam conſideraverit,auri iſtius ita ducti univerſam qvantitatem lentè imminui, & tandem prorſus evaneſcere atq; in nihilum redigi. Nulla autem vel vitioſior unqvam,vel veſana magis,vel damnoſa magis extitit negociatio, qvam ea, qvæ ante paucos annos

inter

inter Batavos circa flores & eos inprimis, qvos Tulipanos dicunt, magno gentium deridiculo fuit freqventata. Vix credet poſteritas tantam hujus ſeculi fatuitatem & deliramenta, præſertim ubi legerit, qvæ hâc de negociatione prodidit Meteranus novus ſub anno 1638. *libr.* 55. De Turcis refert Augerius Gislenius Busbeqvius *epiſt.* 1. ſolere eos flores valdè excolere, & alioqvi minimè prodigos, in eximio flore aliqvot aſperorum ſumptum facere. Sed qvid aſperi aliqvot ad mille, imò bis mille florenos, qvibus unicus flos æſtimatus & venditus fuit apud Batavos? Vellem ego hunc ſeculi, nævum reticeri, ſed hoc tamen forte ejus memoria præſtabit, ut cautius aliqvando mercari diſcant inter poſteros nimii florum admiratores. In his omnibus liberam facio principi poteſtatem vel reſtringendi vel omninò prohibendi iſtiusmodi commercia, prout ſtatus Reip. ſuæ efflagitat.

LXII. Ad hanc claſſem refero etiam hiſtrioniam. Fuerunt qvidem aliqvando ſpectacula inter efficacisſima regnandi inſtrumenta habita, & è contrario exitioſum viſum, infauſtâ truciq; modeſtiâ velut cruci perpetuò affixos aut eqvuleo tenere populos. Sed in his tamen modus eſſe debet. Qvod ſi enim ſpectaculis & comœdiis aut tragœdiis pleramq; omnem impendunt & vitam & ſubſtantiam, vel profſus interdicere poterit princeps iſtiusmodi ludos, vel ſaltem lucari (h. e. mercedi hiſtrionum) modum ponere, aut etiam iſtud ex fiſco numerare. Ita Tiberius ludorum ac munerum impenſas corripuit, mercedibus ſcenicorum reſciſis, & M. Antoninus Imp. temperavit ſcenicas donationes, jubens ut qvinos aureos ſcenici acciperent, ita tamen ut nullus editor decem aureos egrederetur. Et in hoc unico nunc ſubſiſto, ſi ſcil. viderit princeps, civium bona per ejusmodi ſpectacula attenuari. Qvod enim ideò etiam prohibere debeat, qvia ad corrumpendos civium mores magnam vim habere ars hiſtrionica creditur, uti prolixè contendit Bodinus *de Rep. lib.* 6. *cap.* 1 nihil nunc attinet diſcutere. Ad eundem cenſum refero agyrtas, medicos circumforaneos, circulatores & impoſtores alios, qvorum hoc eſt præcipuum ſtudium, ut imperitam plebem argento emungant, dum vanisſimas artes magnâ cum oſtentatione & multis fraudibus profitentur. De eorum artibus videri poſſunt Thomas Campanella *de ſenſu rer. lib.* 4. *cap.* 4. Herm. Lignarid. *in oblect. acad. cap.* 30.

LXIII. Sed qvid dicendum erit de ollâ fortunæ, uti vocatur, (Glückstopf) qvæ plerumq; magno cum irritamento exponitur? Et ſunt qvidem nonnulli, qvi uſum ejus non improbant, qvemadmodum & Belgæ & aliæ civitates talem ſæpè inſtituérunt, reditusq; & lucra inde collecta ad ædificationem noſodochiorum & carceris publici, in qvo filii immorigeri aliiq; ocioſi homines coërceri ſolent, contulerunt. Hermann. Lather *de cenſ. lib. 3. c. 15 num 3. 36.* Et ſi modus iſte, ut ſchedulæ unâ vice autoritate publicâ extrahantur, qvalem præſcribit Jacob. Bornitius *de ærar. lib 2. cap 4* obſervetur, alſo daß die Gewinn-Zeddel gleich mit den gemeinen ausgehen/ und ſonſten keine blinden Zeddel darinnen zubefinden/ omnis falſi videtur eſſe expers, fraudisq; ſuſpicione carere. Lucrum enim in eo conſiſtit, ut pecunia numerata ex ſuppellectile argenteâ & rebus ſimilibus, emptorem, qvi precium juſtum ſolvat, non invenientibus, exiguo temporis ſpacio posſit confici & creditoribus exinde ſatisfieri. Atq; hoc unico remedio civibus obæratis conſuli poſſe creditum ſæpè fuit. Sed enim cum fieri hinc ſoleat, ut amore & ſpe lucri, multi maximam partem ſubſtantiæ ſuæ conſumant, & ære ſuo defraudentur, dum ſchedulam unam poſt alteram redimunt, nec ſatis coërceri posſint eorum fraudes, qvi ollam talem exponunt, & ſortilegii hoc genus tàm ex parte eorum, qvi ollam inſtituunt, qvam eorum, qvi fortunam ſuam in eâ periclitantur, non usqveqvaqve probari posſit, rectius acqvirendi iſte modus omninò prohibetur, præſertim ſi â privatis talis fortunæ luſus inſtituatur. Et hæc ſcil. ratio eſt conſtitutionis Electoralis Saxonicæ in der Policey-Ordnung de anno 1612. tit. Topf-Spiel. Add. Philipp. Knipſchild *de jur. civit. Imper. lib. 2. cap. 16. num. 113.* Beſold. *Theſaur. pract. verb.* Glückshafen.

LXIV. Accedimus nunc claſſem tertiam, earum ſcil. rerum, qvæ propter ſtatum & conditionem mercantium, prohiberi ſolent. Inter qvas jure civili eminet purpura, qvæ olim piſciculi ſangvine infecta multis â Chriſto nato annis celeberrima & ſummorum Imperatorum inſigne fuit, magnificis impenſis & ſumptibus comparata. Ea in totum exempta fuit commercio privatorum *l. 1. C. qvæ res vend. non poſſ.* adeò ut nec veſtes purpura prætextas, nec purpurea ſegmenta aut inſtitas, nec ſtamina purpurea ſub texta, nec vel-

lera

lera etiam adulterino colore in ſpeciem ſacri muricis fucata habere licuerit *l. 3. 4. & 5. C. de veſtib. olober.* & majeſtatis crimen commiſerit, qvi conchylio veſtimenta tinxiſſet, *l. fin. Cod. Theod. de murilegul. & gynæc. l. 4. Cod. de veſtib. olober.* Prohibitionem tamen iſtam temperavit Imperator Leo, *novell. 80.* ſubditis ſuis in uſum & ſpeciem magnificentiæ purpuræ fruſta atq; ſegmina tàm divendi qvam emi permittens. Sed nec ſub primordiis Imperatorum Romanorum tàm ſeverè prohibita videtur purpura, & imò illis temporibus eam in commercio fuiſſe, nî fallor, ſufficienter oſtendit locus Actor. *XVI, 14.* ubi mentio fit mulieris Lydiæ, qvæ fuerit *πορφυρόπωλις*. In originem prohibitionis inqvirenti, id occurrit, qvod uſus purpuræ ab ipſo mox Julio Cæſare omnibus præterqvam Senatoribus interdictus fuerit, ut ſcribit Dio *lib 49.* propterea tamen in commercio eſſe nondum deſiit, donec prohibitio ad ipſas etiam purpuræ nundinas extenſa fuit, uſu ſcil. ſoli principi ejusq; domui reſervato, ex qvo deinceps murex ſacer dici cœpit. *l. 3. C. de veſtib olober.* Factum hinc porrò, ut etiam navicula functioni muricis & legendis conchyliis deputata ſancta haberetur, & duarum librarũ auri illatione teneretur, qvi naviculam talem auſus fuerit uſurpare. *l. 9. Cod. de murilegul.* Qvod autem ſibi ſolis purpuram adſcripſerunt & reliqvis omne ejus commercium interdixerunt Imperatores, factum eſſe videtur non tàm propter ejus æſtimationem, de qvâ videri poterit Plinius *lib. 9. c. 39.* qvàm ne facilè rebellibus ſuppeteret purpura, qvâ invaſorem regni & imperii amicire poſſent. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 2. c. 1. n. 28.* Hodiè v. nobiliſſimus ille color nuſqvam comparet, qvinimò jam diu ſive per ſuperiorum ſeculorum inertiam, ſive qvod in commercio eſſe per Imperatorum edicta deſierat, cœcis tenebris qvaſi obrutus & ſepultus jacet, ignoratâ penitus precioſiſſimæ tincturæ ratione. Nic. Fuller. *lib. 1 miſcell. ſacr. cap. 20.* Conf. Gvid. Panciroll. *de reb. deperd. tit. de purp.* & ibi Henr. Salmuth. it: Jacob. Cujacius *l. 12. Obſ. 24.* Anton. Perez *Cod. de veſtib. olober. n. 4. 5.*

LXV. De ſericis veſtibus itidem aliqva in jure noſtro extant interdicta, qvippe qvæ & ipſæ privatorum uſu erant exemptæ, non tamen ita ut purpureæ. Holoveras n. ſive holoſericas veſtas viris tantùm interdicit Imperator Theodoſius, matronis non interdicit nec

etiam

etiam Viris ſubſericas *l. 4 C. de veſtib. holover.* Sic & prohibitio auratarum & ſericarum paragaudarum auro intextarum Viris tantùm facta eſt non mulieribus *l 1. & 2. C eod.* Tales autem paragaudæ pluris non erant, qvam holoveræ. Libra enim auri tunc libra ſerici fuit. Vid. Cujac. *ad d. l. 4.* Ne autem legi fraus fieret, ipſum etiã ſerici commercium & comparandi ſerici à barbaris facultatem omnibus auferri juſſerunt Imperatores præter comitem commerciorum, cujus cura fuit, ne illicita commercia exercerentur, & cui ſoli in uſum principis à barbaris comparandi ſerici jus poteſtasq; fuit, *l. 2 C. qvæ res venir. non poſſ.* & ibi Sim. à Groenewegen. Qvia tamen ut dixi eo tempore fœminis holoſerica, & viris ſubſerica non erant prohibita, prohibitio *d l. 2.* ita accipienda eſt, ut nihilominus privatis ſericum emere liceret à comite commerciorum. Sic enim rem temperare malo, qvam dicere, ablatam eſſe privatis comparandi à barbaris ſerici facultatem ſine comite commerciorum, uti textum iſtum accipit Antonius Matthæus *de criminib. tit. de illicit pign. n. 4 pag. 287.* h. e. non prorſus ademptam eſſe facultatem ſerici à barbaris comparandi, dum tantùm comparatio iſta fieret præſente comite commerciorũ. Cæterùm unde originem habeat veſtis ſerica & numqvid differat à bombycina, multa adhuc eſt inter eruditos controverſia, & graviter à ſe invicem diſſentiunt Juſtus Lipſius *in Tacit. lib. 2. annal.* atq; Nicolaus Fullerus *l. 2. Miſcell. cap. 11.* Nobis eam litem componere nunc non vacat, nec propriè noſtræ eſt profeſſionis; Id qvod juſtum eſt qværimus, atq; ideò ex ſupradictis conficimus, licere principi ſubditis ſuis leges veſtiarias præſcribere, interdicto etiam, ſi parere illi aliter nolint, omni rerũ prohibitarum commercio. Sed videndum eſt, ne hodiè vitia remediis ſint fortiora. Eò enim luxuriæ deventum eſt, ut etiam proletarii cives, & eorum filiæ holoſericâ veſte, auratisq; ſegmentis utantur, ut verendum ſit, ne ſi opes defecerint, ad facinora incendantur, ex qvibus mutatio & everſio ſtatus publici facilè ſuboritur. Ita tibialia ſerica primus in ſororis ſuæ feſtivitate nuptiali induit Henricus II. Rex Galliæ, uti ex Mercurio Gallico refert Limnæus *in addit ad lib. 6. cap. 2. num. 10. tom. 4.* At qvis hodiè inter tonſores eſt, qvi illis non utitur, aut licitè ſe uti poſſe non contendit? Plura ut hic addam ſeculi vitium non permittit, nec noſtrum etiam inſtitutum.

LXVI. In-

LXVI. Invenio & de cupreſſis interdictum *in l. 1. & 2. Cod. de cupreſſ. ex luc. Daphn. lib. XI.* ubi in priore qvidem conſtitutione ſub mulctâ qvinq; librarum, in poſteriore autem ſub mulctâ qvinqvaginta librarum auri prohibetur, ne qvis ex Daphnes luco Antiochenæ civitatis præcidendi vel comparandi ſibi cupreſſi licentiam ſumat. Notat tamen Didacus Covarruvias *de veter. numiſm. collat. cap. 4.* in Gregorii Haloandri codice *d. l. 2.* pro qvinqvaginta legi qvinq; & hoc magis convenire textui *in l. 1.* Qvicqvid ſit de pœnâ, prohibitio certa eſt, cujus rationem qværit Gvid. Pancirol. *lib. 2. var. lect. cap. 258.* in amœnitate nemoris illius. Et certè qvàm amœnum ac delicioſum Antiochiæ iſtud ſuburbium olim fuerit, cõſtare poterit ex peculiari deſcriptione, qvam *in theatro orbis* edidit Abrahamus Ortelius. Solam autem amœnitatem prohibitionis cauſam non fuiſſe vel exinde patet, qvod in *d. l. 2.* etiam lapſas arbores, ex qvibus ſcil. nulla amplius amœnitas nemoris ſperari poteſt, qvolibet modo transferendi denegetur licentia. Aliam igitur ſubeſſe oportet cauſam, qvæ qvalis fuerit poſt tot ſecula difficulter eruitur. Cupreſſos qvidem hoc loco ſervari ſcribit Philoſtratus, referente Ortelio, in memoriam Cypariſſi adoleſcentis Aſſirii in eam arborem converſi; Sed hoc fabuloſum eſt & Chriſtiani principis conſtitutione indignum. Gloſſa putat ideò cupreſſos excidi prohibitum, qvia facerent ad continendos aggeres, per qvos intra limites coërceretur Nilus. At verò, qvid Nilo cum cupreſſis Daphnenſibus? Qvis tam vecors eſſet, qvi per octoginta milliaria Germanica cupreſſos vehere vellet, ut aggerem faceret ad continendum Nilum? Eſt enim Antiochiæ, juxta qvam ſitum fuit nemus iſtud Daphnenſe, elevatio poli ſecundum indicem Keplerianum Tabulis Rudolfinis inſertum 36°.15′. Nilus verò in mare mediterraneum ſe exonerat ſub gradu 31. Tanta cum utriusq; ſit diſtantia, minus ſe probabilem reddit data de continendis aggeribus ratio. Nec verò primi fuérunt Arcadius & Honorius, qvi commercium hoc cupreſſorum interdixérunt, ſed jam ante eos circa annum Chriſti CCCLXXIX. ab Imperatoribus Gratiano, Valentiniano & Theodoſio ſimilem prohibitionem editam fuiſſe ex *l. 12. Cod. Theodoſ. de jur. fiſc.* colligitur, ubi Alytarchæ (h. e. Sacerdoti) urbis Antiochenæ plantandi plures excidendæ unius cupreſſi poteſtas datur, qvæ tamen à Theo-

doſio & Valentiniano planè deinceps adempta fuit, aſſignatâ tamē pro ſolatio antiqvitus conceſſo unâ librâ auri, *d. l. 2. C. de cupreſſ.* Qvantum autem conjicere licet, videntur cupreſſi adhiberi ad conſervationem & reparationem palatii Daphnenſis, cujus fit mentio in *l. 2. Cod. Theodoſ. de aqva duct u*, qvod ſine dubio ex meris cupreſſis exædificatum fuit. Cum igitur arborum iſtarum quotidiè neceſſarius eſſet uſus, ne ex promiſcuo commercio aliqvando deficerent, & ut ſimul amœnitas loci conſervaretur, opus fuit talibus conſtitutionibus, qvibus emptoribus comparare cupreſſos prorſus interdiceretur.

LXVII. Supereſt ut de venenis aliqva addamus, qvæ & ipſa non in omnium ſunt commercio. Ita enim conſtitutum olim fuit, ut qvi venenum necandi hominis cauſa fecerit vel vendiderit vel habuerit, pœnâ legis Corneliæ teneatur *l. 3. ff. ad L. Corn. de Sicar.* Venenum inqvam ſcil. malum, quia qvi venenum dicit, adjicere debet, utrum malū an bonum, *l. 236. ff. de V. S.* Siqvidem id nomen medium eſt, & tàm id, qvod ad ſanandum, qvàm id, qvòd ad occidendum paratum eſt, continet, *d. l. 3. §. 2. ff. ad L. Corn. de ſicar.* veneni igitur mali nulla contrahi poteſt emptio, ſcil. illius, quæ nullo modo adjectione alterius materiæ uſu nobis eſſe poteſt. De illo verò, quod mixtum aliis materiis adeò nocendi naturam deponit, ut ex eo antidoti & alia qvædam ſalubria medicamenta conficiantur, aliud dici poteſt, *l. 35. § 2. ff. de contr. empt* Thom. Treviſan. *l. 2. deciſ. 50. n. 5.* Alberic. Gentil. *ad l. 1. C. de maleſ. & math.* Scaccia de commerc. §. 1. q. 1. n. 556 Joh. Gœddæ. *ad d. l. 236. ff. de V. S.* Conrad Summenhart. *de contract qv 53.* Hinc etſi mala medicamenta & venena in judiciū familiæ herciſcundæ veniant, judex tn. omninò interponere ſe in his non debet, ſed protinus corrumpi & deſtrui faciat *l. 4. ff. fam. erciſc.* qvod verum arbitror, niſi venena illa bona ſint, & diviſio inter pharmacopolas facienda. Cæterùm accuratius adhuc venena dividit & diſtingvit Paulus Zacchias *in qvæſt. medico legal. lib. 2. tit. 2. q. 3.* Sed ea ſuo loco relinqvimus, uti & qvod de pœnis in eam rem conſtitutis diſputari inter Doctores ſolet. Vid. Jacob. Menoch. *de A. J. Q. caſ. 359* Anton. Gomez. *p. 3. reſol c. 3. n. 9.* Id tantum curæ nobis eſt in præſentiâ, ut principis poteſtatem in commerciorum prohibitione aut reſtrictione oſtendamus. Qvod igitur jure civili jam

olim

olim optimis legibus prohibitum eſt, ne qvis temerè cuiq; venenum vendat, id qvivis hodiè imitari in ſuo territorio poterit princeps. Qvia enim periculoſiſſimum ſemper eſt tractare venena, & aliqva etiam ſunt, qvæ juvare neq; ſanos neq; ægros valent, niſi forte per accidens, uti id explicant Medici, & hinc facilè homicidia procurari poſſunt, prudentis legiſlatoris eſt diſpicere & cavere, ne omnes habeant venena neve omnibus divendantur. Fecit id in Imperio Germanico Carolus V. Imp. dum *in ordinatione ſuâ art. 37.* ita edicit: Auch ſo einer Gifft kaufft / und des vor der Obrigkeit in Läugnen ſtünde / und doch des Kauffs überwieſen würde / macht auch gnugſam Urſach zu fragen / warzu er ſolch Gifft gebraucht / oder brauchen wollen. Es ſollen auch alle Obrigkeit an jeden Orten die Apothecker / und andere / ſo Gifft verkauffen / oder damit handtieren / ein Gelübd und Eyd nehmen / daß ſie niemand einig Gifft verkauffen / noch zuſtellen / ohne Anzeigung / Vorwiſſen / und Erlaubung derſelben Obrigkeit.

LXVIII. Pervenimus tandem ad claſſem qvartam commerciorum ſcil. qvæ ideò prohibentur, qvod de honeſtamento & dedecori ſint Reip. Tale eſt commercium lenonum. Qvo enim tempore homines emebantur, & vendebantur, & venaliciarii atq; mangones negociationem talem impunè exercebant, fuére, & qvi puellas ære ſuo emerent, easq; alerent, & merere eas ſibi cogerent proſtitutas, qvas etiam amatoribus ſuis, ſi emere eas vellent, ut haberent aut liberarent, vendebant, πορνοβοσκοὶ inde dicti. De talibus lenonibus & mulieribus proſtitutis plena eſt comœdia vetus. Nefarium autem hoc eſt commercium, qvo ex publicis ſcortationibus, ex adulteriis, ex deflorationibus aut ex fornicationibus qvæſtus qværitur, non qvidem proprio corpore, ſed virgines, mulieres, matronas aliorum uxores aut meretrices hujus qvæſtûs gratiâ impudentiſſimè proſtituendo. Ludov. à Peguera, *deciſ. 15.* Sed fuit tamen aliqvando inter pœnas Chriſtianarum virginum aut matronarum, ut qvæ fidem abjurare nollent, inter publica ſcorta à Lenonibus proſtituerenrur, qvalia exempla refert Dorſcheus *in catalog. ſupplic. qvem præmiſit orationi de admirand. mortis Chriſti.* Juſtinianus verò *Novell. 14.* (& ante eum Imperator fortè alius, cujus eſt conſtitutio in *l. 7. C. de*

 ſpectac.

ſpectac. & ſcenic. lib. XI. à Cujacio ex libris βασιλικῶν reſtituta) omne iſtud commercium ſuſtulit, ejectis ex urbe Conſtantinopolitanâ lenonibus omnibus; qvi, qvas fraudes in ſeducendis miſeris puellis adhibuerint, prægnantisſimis verbis illic plenius commemorat. Add. Conrad. Rittershuſ. & qvi ejus notas perpetuò exſcribit, Matth. Stephan. *ad d. novell. 14.* Philipp. Paſchal. *de virib. patr. pot. part. 2. cap. 10.* Harum legum exemplo etiam in noſtris territoriis à Sereniſſimo Saxone conſtitutum eſt *part. 4. conſtit. 29.* Würden auch andere Perſonen auſſerhalb der Eheleute und Eltern ihres Nutzes oder Geldes halber eine eheliche oder ledige Perſon verkuppeln / die ſollen willkührlich / als mit Staupenſchlägen geſtrafft werden. Da ſie es aber nicht Geldes oder Gewinnes halber gethan / ſollen ſie mit Gefängnüß oder Landesverweiſung / jedoch ohne Staupenſchlagen geſtrafft und belegt werden. Id obiter noto, etiam jure civili ut qvis leno aut lena dicatur, non neceſſe eſſe, ut ex profeſſo in hâc ſolâ negociatione verſetur, ſed eam etiam lenam eſſe, qvæ alterius nomine hoc vitæ genus exercet, ut ſi qva cauponam exercens, in eâ corpora qvæſtuaria habeat, ut multæ adſolent ſub prætextu inſtrumenti cauponarii proſtitutas mulieres habere *l. 43. §. 8. ff. de R. N.*

LXIX. Patet hinc, etiam lupanaria inter Reip. dehoneſtamenta eſſe, & jure merito commercium iſtud à principe prohiberi. Fuerunt qvidem ea jure Romanorum aliqvando permiſſa, & in multorum honeſtorum virorum prædiis lupanaria exercita fuérunt, uti teſtatur Ulpianus *in l. 27. ff. de hered. petit.* in benè conſtitutâ tamē Rep. ferenda ea haudqvaqvam ſunt, ut maximè haud exiguum ſæpè qvæſtum publicis operibus deſtinatum ex vectigali meretricio fecerint nonnulli Imperatores. Vid. Herman. Lather. *de cenſ. lib. 1. cap. 5. n. 21. ſeq.* Nullo modo n. probari poterit Italorum inſtitutum, qvi ut à ſtupris & adulteriis civesſuos avertant, lupanaria permittunt, adverſus qvos graviter ut decet, invehitur Claudius Eſpencæus *de ſtat. vid. lib. 3. cap. 4. Roma inqv t, hoc eſt, in totius Chriſtianiſmi metropoli, qvid adhuc hac in re factum aut non factum? Anno 1538. Paulo III. delecti pro emendandâ Eccleſiâ reverendiſſimi Cardinales, aliiq; viri graves, ſic inter alia conſuluérunt, corrigendum & hunc tur-*

turpem abuſum, qvo illic meretrices, ut matronæ incedunt, aut mulâ vehuntur aſſectantibus eas de mediâ die nobilibus familiaribusq; Cardinalium atq; Clericis, habitant etiam inſignes ædes. Nulla in urbe hanc æjunt, corruptionem vidimus, prӕterqvam in hâc omnium exemplari. Et hanc tamen turpitudinem corruptelamq; ne ille qvidem ex conſiliariis tũ unus Paulus poſtea IV. ſuſtulit, qvod, ut mihi benè ſum conſcius, eo quo me colloqvio dignatus eſt, qva potui ac debui modeſtiâ, privatim ſvaſeram. Mirum certè tales tantosq; viros conſuluiſſe minuendum modo ſcortorum faſtum ac luxum, non etiam ea ſimul ejicienda, an vero propter tam multos ibi cœlibes neceſſariò retinenda? O rem horrendam, mihi ſanè ſic eos ſenſiſſe, dicere religio ſit. &c: Sed & Hiſpanis aliqvando tolerata fuérunt publica ejusmodi lupanaria, etiam legibus in eam rem â Philippo II. Rege anno 1571. Madriti promulgatis, qvas refert Joh. Mariana *de ſpectac. c. 17.* Et in genere diſputat Maximilianus Sandæus Jeſuita, rectè meritoq; meretricum genus, qvæſtumq; meretricium poſſe permitti, imò & debere.

LXX. Tanta cum ſit inter Pontificios lupanarium autoritas, mirum non eſt agitari inter eos qvæſtiones, qvæ & caſtis auribus & Chriſtianis planè indignæ & propudioſæ ſunt, qvandoqve etiam profſus impiæ. Et qvis verò non exhorreſcat, poſtqvam audiverit, moveri & dubitari inter moraliſtas, utrum liceat corripere aut reprehendere meretricem, cui magiſtratus permiſit exercere meretricium. Et nihilominus tamen Dominicus Bannes, Ægidius Koning & Ferdinandus de Caſtro Palao dubitandi rationem inde acceſſunt, qvod & Reſp. hoc permiſerit, & occaſio hinc detur, ut plura & graviora mala ſeqvantur, uti adulteria, Sodomiæ & beſtialitates, qvibus minuendis ajunt permitti lupanaria. Qvaſi verò non ipſe qvoq; permittens corripi juſtè poſſet, & qvaſi permiſſione iſta meretricium poneretur in genere licitorum; qvaſi etiam mala graviora, qvæ inſeqvuntur neceſſariam haberent per modum cauſæ & effectus connexionem cum correptione meretricis aut omiſſione vitæ meretriciæ. Nemini omninò licet omittere divinum præceptum, ut maximè per accidens, imò propria qvandoq; hominum ad qvos ea res ſpectat, culpâ ſecuturum videatur majus malum. Huic qvæſtioni affinis eſt altera illa: utrum Patroni meretricum abſolvi poſſint, etiamſi non renuncient officio, in qvo ipſis eſt proxima peccan-

di occaſio? Patronos autem hos dicunt, qvibus autoritate publicâ cura meretricum commiſſa eſt, ut incolumes illæ ſerventur, diſcutiantq́; an morbo contagioſo laborent. Horum officium non licitum tantum eſſe dicit Thomas Hurtado *in reſolut. moral. tract. 1. reſol. 15. n. 130.* ſed etiam neceſſarium, ſuppoſitâ ſcil. meretricum permiſſione, qvamvis habeant occaſionem peccandi proximam. Solent verò Moraliſtæ plerumq́; actûs ab invicem ſeparare, & qvi indifferentes aliàs ſunt, non conſiderato fine ultimo, ad qvem tendunt, propter indifferentiam ſuam licitos facere. Sic enim Thomas Sanchez concludit, licere alicui mutuo dare nummos, aut cubiculum accommodare petenti ad fornicandum, qvando absqve gravi detrimento proportionato denegare neqvit, qvia ſc. utrumq́; eſt indifferens, & ex ſolâ pravâ abutentis intentione ad malum tendit. Vid. Hurtad. *d. l.*

LXXI. Sed & JCtos noſtros circa hanc materiam prava aliqvando inceſſit opinio, dum nonnulli, qvorum anteſignanus fuit Philippus Decius, putárunt, cogi poſſe meretricem, qvæ ſe publicè lupanari exhibet & proſtituit, cuicunq́; juſtam mercedem ſolventi copiam ſui facere, non aliter atq; cogi poſſint caupones ad recipiendos viatores. Ne verò id fruſtra & ſine legum autoritate adſeruiſſe videantur, in ſententiæ ſuæ confirmationem allegant *l. 39. ff. de furt. l. 15. §. 15. ff. de injur.* ſed per conſeqventias minimè ſibi cohærentes & longè petitas. Qvam ineptè enim textus illi in hanc rem adducantur, oſtendit Didacus Covarruvias *lib. 3. reſol. c. 14. n. 2.* liberans veteres JCtos autores iſtorum textuum ab inſultationibus Andreæ de Iſernia & Matthæi de Afflictis, qvi illos à naturali ratione defeciſſe, pronunciant. Eum ſeqvitur Vincentius Caroccius *de locat. & conduct. p. 3 qv. 30. n. 30.* qvi tamen *num. 26.* ex *d. l. 39 ff. de furt.* maximè commendat veterum JCtorum in juvenes libidinoſos & amoris æſtu ferocientes benignitatem atq; miſericordiam, hoc ipſo Decii ſententiam amplectens. Nec verò ex cauponariâ profeſſione ad meretriciam argumentari licet, dum caupo rem licitam facit, meretrix autem ubi toleratur, non niſi permiſſam, & qvidem ita permiſſam, ut rectius prohiberetur. Qvandoqvidem igitur omne iſtud commercium meretricium non exiguum foveat peccatum, & maximè turpe ſit Reip. propudioſas ejusmodi publicarum libidi-

num

num victimas in ſinu educare, recte faciet princeps, qvi ſeverâ cum animadverſione iſtud prorſus prohibet, proſtibulis ipſis & laſtauris, ſi fieri aliter non poteſt, ejectis & proſcriptis.

LXXII. Poſſemus unicuiq; claſsi plura ſubjicere exempla, niſi nimia jam viderentur iſta ratione noſtri inſtituti. Ex his autem patet, qvæ & qvanta principi in commerciis ſubditorum ſuorum competat poteſtas, eaq; clarius adhuc eluceſcet in iis, qvæ circa formam negotiationis à principis imperio dependent. Etſi enim in iis rebus, qvæ prohibitæ non ſunt, libera videatur negociatori relicta facultas pro arbitrio rem emendi, exponendi, vendendi, permutandi & qvovis modo diſtrahendi, accidit tamen interdum, ut ex cauſis ſpecialibus accidatur talis facultas, & ad certum locum, tempus & alias circumſtantias reſtringatur. Qvod dum autoritate publicâ vel principis vel magiſtratus à principe talem poteſtatem habentis fieri debeat, conſeqvens nunc eſt, ut paucis qvoq; de illis reſtrictionibus videamus, qvippe per qvas modus & forma negociandi præſcribi ſolet. Id obiter noto, in iis rebus, qvæ in commercio ſunt, non debere fraudem committi à venditoribus, neqve corruptas merces pro incorruptis vendi. Si qvis enim merces corruperit, uti faciunt, qvi piperi pulverem, farinæ arenam, vino calcem, butyro ſevum miſcent, qvi aromata loco ſubterraneo condunt, ut humor pondus augeat: qvi pannis vilioribus ſigilla falſa adpendunt, qvi ſummâ parte ſacci vel calathi poma decumana collocant, imo putria & auſtera, qviq; alia ejusmodi, qvalia ſexcenta ſunt, committunt; ſi qvis inqvam talia fecerit, ſtellionatus criminis reus erit, *l.3.§.1.ff. Stellionat.* Jac. Menoch. *de A I. Q. caſ.382.n.3.* Anton. Matthæ. *de crimin. tit. de falſ. n.15* Dn. Tabor. *in racemat. ad tit. de crim. ſtell. n.9.*

LXXIII. Anteqvam verò pergamus, præjudicialis illa qvæſtio enodanda erit; utrum qvis cogi poſſit, ut rem ſuam vendat. Et qvidem regulariter cogi ad venditionem rei ſuæ nemo poteſt. *l.11.C. de contrah. empt. l.16. C. de jur. delib.* ne tum qvidem, qvando venalem ipſe rem expoſuit. Etſi enim tùm animus & intentio per expoſitionem talem colligatur iſta, qvod paratus ſit venditor rem expoſitam vendere; non tamen cogi poteſt, ut præciſè Titio aut primo licitanti vendat, ne videlicet præter voluntatem uni magis qvam alteri

ven-

vendere cogatur, contra *l.14. C. de contr. empt.* Qvocirca nec injuriarum actione tenebitur, ſi vendere Titio noluerit. Carpzov. *l.1. Reſponſ.58.n.14.* imò verò poteſt venditor omninò pœnitere, & rem qvam venalem expoſuit, ſibi reſervare. Jaſ, *in l. rogaſti n. 1. ff ſi cert. pet* Sig. Scaccia *de ſentent. & re jud gloſſ.14 qv.29. n 33* Sed hoc tamen fallit in rebus, qvæ ad victum hominis pertinent, qvas qvi venales expoſuit, etiam ceſſante ejus rei inopiâ, juſto precio eas vendere tenetur. Didac. Cavarruv. 3 *reſol.14 n.1.* Scaccia *d l* Don Garſ. Maſtrill. *deciſ.17.n. 4.* Petr. Nic. Mozzius *de empt. tit. de reb qvæ emi & vend. poſſ. n.*58. Capell. Tholoſan. *qv. 447.* Ratio videtur eſſe iſta, qvia ſi non teneretur vendere, eſurienti qvandoq; difficile eſſet famem explere, & neceſſaria ad vitam comparare, cum tamen fames moram non patiatur diuturnam.

LXXIV. Qvod ſi verò annonæ inopiâ Reſp. laborat, tunc etiam ille, qvi res ad victum pertinentes venales non expoſuit, nec publicæ venditioni obtulit, ad earum venditionem cogi poteſt. Mozz. *d. l.* Auguſtin. Barboſ. *ad l.11 C. de contr. empt. num. 20.* etiamſi nobilis ille fuerit, aut Clericus. Joh. Bapt. Coſta *remed. ſubſidiar. 76. n.3.* Sed tum tamen juſtum dari debet precium, & qvidem, ut volunt Doctores, in pecuniâ numeratâ, ita ut cogi neqvaqvam poſſit venditor, ut habeat fidem de precio. Fabian. de Monte *de empt. qv.3.n.40.* Alvar. Valaſc. *conſultat. 22.n.6.* qvod intelligo, niſi & ipſi ita depauperati fuerint cives, ut pecuniam adhuc paratam, qvâ emere poſſint, habeant. Aliàs n. qvin obſtrictus ſim, ut fidem potius habeam de precio, qvàm ut patiar proximum fame enecari, dubium inter Chriſtianos nullum eſt. Qvod ſi aliqvi tantum cives ita depauperati ſint, ut cibaria ſibi comparare neqveant, poſſunt cogi ditiores, ut pecuniam conferant ad emendam annonam aliasve ſpecies, qvibus communitati fame laboranti ſuccurratur. Ant. Perez *Cod. ut nem. lic in coempt. ſpec. lib. X. n.4.* Cæterùm qvodnam in hoc caſu ſit juſtum precium, æqvè adhuc controverſum eſt. Sunt qvi currente precio frumenta comparari debere volunt; Ludovic. â Peguera *deciſ. 88.* Alii ſtatuunt, cogi venditorem poſſe, ut rem vendat etiam minus juſto precio. Fabian. de Monte *d. l.* Stephan. Aufrer. *ad Capell. Tholoſ. d. l.* Alii in æſtimatione faciendâ attendi ſimul volunt locum, qvo deſtinata fuit venditio frumenti, poſito venditorem non eſſe civem ſed peregrè

adve-

advenientem & tranſeuntem. Don Garſ.Maſtrill.*d deciſ.17.* Deniq; Bachovius *in Treutl vol 1.diſp.28.th.3.lit C* ita rem determinat. *Aliqvando,* inqvit, *definitio precii relinqvitur arbitrio libero venditoris, & id precium juſtum eſt, de qvo inter partes convenit: aliqvando non permittitur, veluti ex cauſâ neceſſitatis publicæ, & hic Magiſtratus ſi precium moderatum præfiniat, hoc omninò juſtum dicendum eſt.* Ego in hâc magiſtratus æſtimatione acqvieſco, & hanc unicam probo, cum non videatur conſultum, ut venditori in tali neceſſitatis caſu arbitrium relinqvatur, qvippe qvi facilè extorqvere ab emptoribus iniqvum rei precium poteſt. Vid.Perez. *d l.n.5.6.*

LXXV. Poteſt tamen etiam extra neceſſitatis caſum cogi qvandoq;, qvi res ad victum neceſſarias habet, ut vendat. Et tum ſentio cum Ludovico â Peguera *d.deciſ.88.* currente precio merces iſtas æſtimandas eſſe; qvod & probare videtur Aufrerius *d. l.* Ratio a. coactionis eſt iſta, ne deficiat annona, qvod fieri facilè poſſet, ſi aut ab his, qvi coemptas merces ſuppriment, aut â locupletioribus, qvi fructus ſuos æqvis preciis vendere nolunt, annona oneretur. *l.6.ff.de extraord.criminib.* Hâc ratione compelli etiam poſſunt ruſtici civitati adjacentia prædia habentes, ut in civitatem potius, qvam in remotiora loca annonam ferant, & illic vendant. Lud. Peguer. *d.l.n.3.* Qvi ſi nobiles habuerint Dominos, etiam hi tempore neceſſitatis prohibere poſſunt, ne ruſtici extra caſtrum ſuum cibaria alibi vendant. Petr.Ant.de Petra *de poteſt.princ.c.6 part.2.n.58.* Dn.Parens *p.m.in comm.concluſ.§ nobiles concluſ.1.n 160.* qvod tamen eò extendendum non eſt, ut extra caſum neceſſitatis promiſcuè id nobilibus liceat. Dn.Mevius *part.2.deciſ.279.* cùm in fructibus Ruſticorum prædialibus non protimiſeos qvidem jus nobiles affectare licitè poſſint. Rauchbar.*p.2.qv.22.*Rheinkingk.*de retract.qv.3.n.121.*

LXXVI. Referuntur communiter adhuc aliæ cauſæ propter qvas ad venditionem rei ſuæ cogi qvis poſſit, qvas colligit Fab. de Monte *d.l.n.38.39.* Aug.Barboſ.*d.l.*Didac.Covarruv.*d.l.* Sed eas hic recenſere noſtrum non fert inſtitutum. Maneamus igitur in iis, qvæ magis ſunt neceſſaria. Nihil autem adhuc diximus de mercatoribus extraneis fines noſtros aut terras tranſeuntibus, num & illi cogi poſſint, ut res ſuas nobis vendant. E.g. prætervehitur navis frumento onuſta, qværitur, num attineri illa poſſit, & cogi vector ſive do-

minus granorum, ut ea civibus noſtris, ſi qvi emturi fuerint, venum exponat. Hîc ſi neceſsitate aut annonæ charitate preſſa fuerit civitas, dubium non eſt, qvin attineri poſſit navis, non qvidem jure communionis priſtinæ reviviſcentis, uti vult Grotius de *jure bell. & pac. lib. 2. c. 2. n. 6.* ſed jure imperii, qvod magiſtratus civitatis in flumine publico habet. Ut enim â qvovis famelico privato ſine autoritate publicâ navis invadatur, permittendum non eſt. Qvod ſi neceſſitas talis non adſit, puto adhuc, attineri navem poſſe, ut per aliqvot dies venum exponantur merces, num forte ſint, qvi empturi eas fuerint. Et hoc qvidem caſu defenditur detentio ex causâ utilitatis publicæ, propter qvam multa licent, qvæ aliàs non licerent. Rota Genuenſ. *deciſ. 62. n. 2.* Utilitas autem publica in hoc verſatur, qvod conſuli debeat Reip. ut nullus in rebus neceſſariis appareat defectus. Neutro caſu damnum infertur venditori, poſito, qvod juſtum conſeqvatur precium. Qvod autem hîc juſtum precium ſit, definire tam promptum non eſt. Qvod enim ſupra de precio â Magiſtratu conſtituto dixi, procedere id tantùm videtur in frumentis & victualibus, qvæ reperiuntur in loco, atq; ibi nata, aut â civibus comparata fuêrunt. In frumentis verò qvæ foris advehuntur, ſi magiſtratus ſimilem æſtimationem facere vellet, verendum eſſet, ne prorſus omne intercideret cum extraneis commercium, qvi tamen ad cibaria invehenda potius ſunt alliciendi. Qvò referunt *l. 3. §. 1. ff. de L. Jul. de annon.* ubi reſcripſerunt Imperatores, jus non eſſe ordini cujusq; civitatis precium grani, qvod invehitur, ſtatuere. Vid. Anton. Perez. *Cod. ut nem. licet. in coempt. ſpecier. n. 9.* qvanqvam alii textum iſtum ita accipiant, qvod decuriones tantum illam poteſtatem non habeant, qvippe qvorum officium tam amplum non fuerit, cæteris autem magiſtratibus jus illud competat. Dn. Hahn. *Obſ. ad Weſenbec. d. t. n. 4.* Ego in poſteriore caſu non puto aliud ſtatuendum eſſe precium, qvam qvod vulgo receptum eſt, & pro tempore currens dicitur; priore autem caſu, ne nimiâ lucri cupiditate precium in immenſum augeat venditor, poterit magiſtratus cum eo per modum conventionis certum aliqvod pretium determinare, qvod excedere deinceps integrum non ſit. Ut enim præcisè currente precio vendat, cogi ideò non poteſt venditor, qvia & lucrum aliqvod invideri ei non debet, & non aliter ſubveniri poteſt communi

 neceſſi-

neceſsitati, niſi qvid ultra commune precium licitando alii ad ſimilem negociationem alliciantur.

LXXVII. Sed & poſteriore caſu nolim ego promiſcuè hanc facultatem attinendi merces â qvâvis civitate flumini adjacente uſurpari. Etſi enim utilitatis civitati inde provenientis magna ſit habenda ratio, in reſpectu tamen plurium aliarum civitatum, qvarum neceſsitati per negociationem non minus ſubveniendum eſt, videtur mihi illa juxta cum aliis conſiderari debere. Et omninò intereſt, ut libera conſervetur mercatura, qvæ qvo magis impeditur, eò major in civitatibus metuenda eſt egeſtas. Hoc jus autem ſi unaqvæq; civitas affectare vellet, dubium non eſt, multa & magna negociationi excitari impedimenta; ſed & extremis ad fines fluminum civitatibus perniciofum planè id eſſet, proximioribus ſcil. merces intercipientibus, & protimiſeos qvodam jure occupantibus. Qvo rarior igitur inter civitates uni flumini adjacentes iſtiusmodi juris eſt uſus, eo melior erit conditio & mercaturæ ipſius, & reliqvarum civitatum, jure tali non utentium. Et proinde rectè faciet princeps, ſi jus iſtud arbitrio ſuo tribuat, nec patiatur promiſcuum ejus in qvâvis univerſitate ſibi ſubjectâ uſum, niſi vel ex conceſsione ſuâ vel præſcriptione longisſimâ talem facultatem acceperit.

LXXVIII. Hoc ſcil. eſt jus illud, qvod *ſtapulæ* communiter dici ſolet, ambiguæ originis vocabulo, dum alii â latino ſtabuli deducunt, qvod ſit locus ſtabulandarum mercium, alii Gallicam eam vocem dicunt, alii ex emporiis Hanſeaticis in conſvetudinem traductam ſcribunt, qvibus ſcil. ſtapeln termino technico nihil aliud, qvam merces exponere & iterum compingere ſignificat. Id tamen diverſimodè ſe habet nec uniusmodi eſt in omnibus locis. Definiri poteſt, qvod ſit jus civitatis de certis qvibusdam mercibus attinendis, ut in certo loco exponantur, vel ſolvendi vectigalis, vel vehicula aut naves mutandi, vel vendendi vel deniq; cenſuram ſubeundi gratiâ, conceſsione principis vel præſcriptione acqviſitum. Diverſitas hæc finis difforme facit & multiplex jus ſtapulæ. Non enim ſemper includitur neceſsitas vendendi, ubi exerceri conſveverit jus ſtapulæ, ſed qvandoq; in ſolâ ſolutione vectigalis, aut mutatione vehiculorum terminatur, adeoq; privilegium tale ſtrictisſimè & ſecun-

cundum verborum tenorem eſt intelligendum. Joh. Marqvard. *de jur. mercator. lib. 2. c. 6. num. 33.* Diverſitatem illam exemplis illuſtrat Ludovicus Gvicciardinus *in deſcriptione Dordrici* his verbis: *Atrebatum Artheſiæ ſtapulam habet vini ex Galliâ in illas oras terreſtri itinere convehi ſoliti, qvod neceſſum propterea ut negociatores prius eò conducant, & in uſum empturientium per aliqvod tempus in foro venum exponant, qvam aliò poſſint transferre. lapſo autem hoc tempore & perſolutis Reip. vectigalibus, civibusq; ut fas eſt proſpecto, vina qvocunq; viſum eſt avehunt. Middelburgum Zelandiæ ſtapulam habet vinorum ex Galliâ, Hiſpaniâ, Luſitaniâ, provinciis cæteris in hanc Belgicam advehi ſolitorum, qvare tenentur tàm nautæ qvam negociatores naves ſuas vinarias eò advertere & vina in actam illam exponere, unde porrò vectigalibus ritè depenſis ea, qvò lubitum eſt, transportant. Privilegia ſtapularum Dordracenſium id potiſſimum ſanciunt, ut qvicunq; vel Rheno vel Moſa conducunt aliqva vina, frumenta, materiem, aliasve id genus merces, & præter urbem hanc navigant, naves in ejus portu exonerent, perſolutisq; inibi debitis vectigalibus, merces in civium naves impoſitas, qvocunq; viſum eſt transvehant, niſi tamen cum publicanis aliter paciſcantur. Licet autem, ſubjungit porrò Gvicciardinus, hæc privilegia multum hodiè inter ſe diſcrepent, idq; pro mercium juxta & urbium, qvibus conceſſa ſunt ratione: omnia tamen à primâ ſui origine vetus ſtapulæ nomen conſervant, &c.* Conſimili modo proprietates & jura ſtapularum ad Rhenum ita exponit Chriſtophorus Lehmannus *in Chronic. Spirenſ. lib. 4. c. 21.* Solcher Staffel ſind in den Städten am Rheinſtrom Cölln die erſte / Meintz die andere / und Speyer die dritte und haben dieſe Gerechtigkeit / erſtlich / welche Schiffe den Rhein-Strehm auf- und abfahren / und mit ſtaffelbaren Gütern beladen ſeyn / daß ſie daſelbſt aufkehren / dieſelbe aufladen / ins Kaufhaus führen / niederlegen / und davon die Schuldigkeit zahlen müſſen / welche nach entrichteten gebührlichen Accis überſchlagen / das iſt / in andere Schiffe oder auf die Ax geladen / und in die Ober-Rheiniſche Lande verführt werden. Wie denn die Stadt Speyer und deren Schiffleute von Alters her / die Schiffarten auf Straßburg gehabt / und davon vermöge Keyſer Friedrichs Privilegii de dato 1182. nicht mehr denn 13. Heller geben dörffen. Die andere Eigenſchafft oder Gerechtigkeit der Staffel iſt von Alters geweſen und noch / nemlich Kauffhaus / Kranen / Schiffer / und Kärcher /

cher / desgleichen Kauffhaus-Obherrn/ Krahnenmeiſter / und Kauff-haus-Knecht. Die dritte / daß die Kauffhaus Verordnete/ über die aufgeladene und niedergelegte Staffel-Wahre / ob ſie von Würden oder nicht/erkennen und richten / und die ſo unfertig verwerffen / und den fahrenden zu Schiff und der Ax-Ordnungen ausſagen/

LXXIX. Hic tamen probè notandum eſt, jus ſtapulæ qvandoq; ſtrictiùs accipi, & â jure Geranii Kraengerechtigkeit diſtingvi. Jus Geranii enim, (qvod ita dicitur ab inſtrumento tractorio ad flumina & portûs collocato, qvo vaſa mercibus repleta navibus extrahuntur iterumq; imponuntur) propter vectigalia inprimis inſtitutum eſt in utilitatem principis aut Reip. qvandoq; etiam ut fraudibus mercatorum occurratur. Klock *de contribut. cap. 1. n. 12.* Sed jus Stapulæ principaliter reſpicit commercia civitatis, cui id conceſſum eſt. Adhuc diverſum faciunt, qvi accuratè loqvi amant, jus emporii, illudq; pingvius eſſe dicunt jure ſtapulæ, qvippe per qvod commercia cum exteris mercatoribus exerceantur in uſum & commodum civium, cùm jus ſtapulæ etiam in exterorum utilitatem tendat, ita ut promiſcuè unicuivis emere & vendere liceat. Enucleavit iſtam diſtinctionem vernaculo idiomate Leuberus *de jur. ſtap. Magdeb. n. 490.* cujusq; hæc ſunt verba: Das Jus Emporii erſtreckt ſich noch weiter/und iſt vom jure nundinarum und ſtapulæ dergeſtalt unterſchieden / daß wo ermelte nundinæ und ſtapulæ ſeyn / da mag auch ein frembder Wahren zuführen/und ein ander frembder Handelsman von ſolchen frembden Handelsman die Wahren abkauffen/und haben dabey die Einwohner und Bürger des Orts da Jahrmärckte und Stapel gehalten werden mehr nichts denn gute bequehme Gelegenheit zu handeln/und daß der Obrigkeit Zolle/ Wehrgeld / Marckgeldt und Acciſen vermacht wird / und daß die Einwohner und Bürger etlicher Orten den Vorkauf vor andern haben. Aber wo das jus emporii in vollen flor iſt/ da mag ein frembder wohl frembde Wahren zuführen/ ſolche niederlegen / und des Orts verhandeln oder verkauffen/ und zwar allein den Bürgern: Aber an ſolchen Orte dörffen frembde von frembden keine Wahren erhandeln / ſondern die frembden müſſen die jenigen Wahren / ſo ſie erhandeln und erkauffen wollen / allein von den Bürgern des Orts kauffen / erlangen und handeln. Tam ſtrictè tamen vocabulum emporii olim uſurpatum fuiſſe, non arbi-

tror. Videtur enim denotaſſe in genere talem civitatem, in qvam importantur & exportantur merces. Ita de Aqvilejâ Herodianus *lib. 8. c. 2. Aqvileja prius quoq; ut erat ingens urbis ejus magnitudo, populo abundabat: & velut Italiæ qvoddam emporiū ad mare ſita, quaſiq; terminus Illyriæ, copiam rerum è continenti per terram fluviosq; convectam navigantibus mercatoribus ſuggerebat, & ab ipſo mari res ad uſū eorum qui continentem colunt neceſſarias, videlicet ſuperioribus terris propter hyemis aſperitatem minus fertilibus.* &c:

LXXX. Dixi autem, certas tantùm merces juri ſtapulæ ſubjectas eſſe, unde ſtrictiſſimè jus iſtud exponendum, nec ad alias extendendum eſt. Nec arbitror, ulli civitati tàm laxè id competere, ut qvalescunq; promiſcuè merces attinere liceat. Ex qvo diſtingvi ſolent inter ſe Staffelgüter & Meßgüter. Denn der Staffelgüter halber muß man ſich der Stadt Speyer Staffelfreyheiten gewiß halten / und ſtaffel halten; mit den Meßgütern aber / ſo man berechtiget / mag man unausgeladen verbey ſchiffen. Wehner *verb.* Staffelrecht. Merces autem iſtæ qvæ ad ſtapulam pertinent plerumq; ſunt, qvæ ad victum faciunt, ut ſunt vina, ſal & ſalſamenta, frumenta, & ejusmodi alia. Poſſe tamen in aliis qvoq; diverſi generis conceſſionem fieri à principe, dubium non eſt.

LXXXI. De civitatibus, qvibus jus hoc conceſſum eſt, in ſpecie ut agam, & qvo qvæq; gaudeat privilegio ut explicem, parum ad rem facit, neq; noſtrum eſt, curioſè ea inqvirere, qvæ occulta eſſe ipſæmet nonnullæ civitates præoptant, ſoli ſcil. poſſeſſioni & continuo uſui inſiſtentes. Solent etiam inter ſeſe de jure tali ſæpè diſceptare civitates, præſertim ſi adverſus invicem jus iſtud exercere velint, uti de Paſſavii & Ratisbonæ controverſiis ſuperiori ſeculo agitatis referunt Mynſingerus *Reſponſ. 19.* & Herman. Eſ. Roſacorb. *pract. forenſ. cap. 85.* de Hamburgi & Magdeburgi noſtro ſeculo, qvæ motæ fuerunt, litibus Joh. Marqvardus *d. lib. 2. cap. 6 n. 26.* qvas ideò præterire neceſſe eſt, qvia exactiſſimam cognitionem reqvirunt, & cathedram ſcholaſticam traſcendunt. Id tamen ſimul annoto, non ſemper in dijudicandis iſtiusmodi cauſis privilegii conceſſi tenorem exigendum eſſe, cùm ut ſupra dixi, etiam præſcriptione tale jus acqviri poſſit; id qvâ ratione contingat, pluribus exponit Thomas Maulius *de jur. conducend. n. 25.* Sive autem ex privilegio ſive ex

pra-

præſcriptione tale jus competat, non poterit negociator, qvi ad iſtud adſtringitur, ut expoſitionem evitet, novas vias aut eluſiones qværere, ne per indirectum ſeqvatur, qvod directò vetitũ eſt. Maul. *d. l. n.* 23. Knipſchild *de jur. civ. imp. l.* 5. *c.* 22. *n.* 42.

LXXXII. Etſi autem iniqvum videatur jus ſtapulæ reſpectu mercatorum peregrè advenientium, dum mercaturæ qvaſi frenum injicitur, ne libera amplius ſit, ut pro lubitu in terras qvasq; excurrat, ſuſtineri tamen ex ſupra dictis utcunq; poteſt. Dum n. ponis, liberã eſſe debere mercaturam, ego ex adverſo pono, propter utilitatem civitatis libertatem commerciorum nonnihil reſtringendam eſſe, ſed ne reſtrictio ea infinita ſit, ſimul addo, paucis civitatibus id jus permittendum eſſe. Nec verò ægrè ferre iſtud impedimentum debent mercatores, qvippe qvod hâc ratione breviore interdum tempore merces ſuas vendere posſint & qvidem pecuniâ numeratâ & paratâ. Utiq; enim etiam hic locum invenire puto, qvod ſupra ex Fabiano de Monte & Alvaro Valaſco retuli, non cogi poſſe venditorem ut habeat fidem de precio. Dicis: poſſe mercatorem damnũ incidere, dum fortè viliori precio venditur res in loco ſtapulæ, qvã in loco, ex qvo venit. Reſpondeo non cogi mercatorem præcisè ad venditionẽ, niſi tùm qvando præterire civitatem contendit, aliàs n. ubi damnoſam negociationem conjicit, poterit ille libero regreſſu domicilium ſuum repetere etiam non perſoluto ſtato portorio. Limnæ. *in addit. ad lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 130 *tom. V.* Cæterùm minus odioſum exteris erit privilegium ſtapulæ, quo magis ſe commendat civitatis, cui id conceſſum eſt, indigentia. Et hanc privilegii cauſam impulſivam in articulis ſuis urgent Paſſavienſes apud Herm. Roſacorb. *d. l.* Das die Stadt P. zwiſchen zweyen Waſſern der Donau und Oehn gelegen. 2. Dieſelbe Stadt habe auſſer gemelter beyder Waſſerſtröhme keine Straſſen auf dem Lande / daraus ſich die Innwohner beſagter Stadt ernehren möchten. 3. Civitas habe auch kein Feldgebäu umb die Stadt / müſſen alſo ihre Nahrung haben von den 2. Waſſern. 4. Dahero P. durch weyland Römiſche König und Käyſer mit einer Niederlag / Wein / Getreid / Saltz / und andern Gewerb beſagt ſein. &c: Poſſunt de jure ſtapulæ ulterius videri Loccenius *de jur. maritim. l.* 1. *c.* 10. Fr. Stypmann. *de eod. lib.* 5. *cap.* 2. Stammler. *de reſervat. Imp.* §. 61.

LXXXIII. Ab hoc jure ſtapulæ differunt mercatus ſive nundinæ

ſolennes, uti iſtam diverſitatem explicat Leuberus *de jur. ſtap. n. 490.* Wo ſchlechte Jahrmärckte und Meſſen ſeyn / ohne Niederlagen und Stapel Gerechtigkeit, da mag ein jederman Wahren zu und wieder abführen / feil haben / verkauffen / und nicht verkauffen wie er will / er hat deſſen allen guten freyen Willen &c. Conſtituitur tamen etiam inter mercatum & nundinas aliqva differentia. Siqvidem mercatus locus eſt à venalitiis rebus die deſtinato vendendis deputatus, ſeu forus venalis certis diebus deſerviens cum aliquo privilegio: Nundinæ v. dicuntur ſtatuti dies in civitate vel loco mercandi cauſa liberè conceſſæ à principe cum immunitate donatâ. Marcell. Donat. *in Sveton. Claud. cap. 12.* Aliter Auguſtinus Barboſa *C. de nund. Nundinæ*, inqvit, *ſunt mercatus unius vel plurium provinciarum: Mercatus ſunt nundinæ unius civitatis*, cui adſtipulatur Antonius Perez *C. de nundin. Hodiè*, inqvit, *pro majoribus mercatibus ſumuntur nundinæ, pro parvis nundinis mercatus. Sed & aliter nundinarũ vocabulum olim apud Romanos, aliter hodiè accipitur.* Erat n. apud Romanos nonus qvisq; dies ex qvo nundinæ appellabantur, mercatui deſtinatus, qvò ruſtici mercandi vendendiq; cauſa in urbẽ conveniebant. Feſt. Pompej. *lib. 12.* Hodiè v. non ruſticos tantum gratia inſtituuntur nundinæ, ſed maximè mercatorũ. Cæterum in Romanorum nundinis internundinum, ſive ſpacium iſtud temporis, qvod inter duas nundinas intercedebat, qvot dierum fuerit, maximè adhuc diſceptatur, aliis orbem illum nundinalem, ita determinantibus ut in ipſâ ogdoade contineantur nundinæ, & ſeptem tantum dies intermedii ſint, aliis diem nonum ogdoadis orbem proximè ſeqventem pro nundinis habentibus, adeoq; nundinas enneade dierum integrâ claudentib9. Videri eâ de re poterit Joh. Seldenus *de jur. nat. gent. & civ. lib. 3. c. 15.* Wilhelm. Langius *de an. Chriſti lib. 1. cap. 4.* Ad nos ea res nihil pertinet. Id interim obſervo, fuiſſe jam tùm ætate Valentis & Valentiniani Impp. mercatûs & nundinarum vocabula promiſcuè uſurpata, & eodem tempore nundinas non amplius ruſticorum fuiſſe mercatum, ſed negociatorum, uti colligere licet ex *l. un. C. de nundin. & mercat.*

LXXXIV. Talis cum hodiè ſit nundinarum celebritas, dum ſcil. negociatores ex omnibus terræ locis undiq; certo tempore concurrunt, intereſt Reip. ut jus nundinarum à Principe impetretur & ab

ejus

ejus regimine dependeat. *d. l. un. C. de nundin. l 1. ff. eod.* Nec poterunt etiam iſtiusmodi privilegia & immunitates, qvibus hodiè inſigniuntur nundinæ, ab alio, qvàm à principè dari, Petr. Anton. de Petra *de pot. princip. cap. 24. n. 262.* Et in hoc ſcil. differunt nundinæ ſive mercatus ſolennes à mercatibus vulgaribus & hebdomadalibus, gemeinen Wochenmärckten/ qvippe qvi à qvovis magiſtratu municipali ſine Domini ſuperioris conſenſu inſtitui poſſunt, nec ad ea concedenda tantis immunitatibus & privilegiis opus eſt, qvia non tàm mercatûs aut negociationis qvam annonæ gratiâ haberi ſolent. Dn. Parens *p. m. in comm. concluſ. §. civitas, concluſ. 1. n. 12. 13.* Zahn. *in ichnograph. municipal. cap 61. n 3.* Klock. *de contribut. cap. 3. n. 78.* Et his ſcil. ſimiles videntur nundinæ Romanorum antiqvæ, de qvibus ſunt Macrobii, Varronis, & Dionyſii Halicarnaſſei loca paſſim obvia. Colleg. Argentorat. *tit. de nund. n 1.* Qvod ſi extra urbem Romam in prædiis ſuis privatus aliqvis nundinas inſtituere animum olim induxiſſet, impetrandum id fuerat à Senatu, uti de Solerte Viro prætorio refert Plinius *lib 5. Epiſt. ad Valerian.* Atq; ita Claudium Imperatorem legibus publicis ſe ipſum ſubjicientem jus nundinarum in ſua prædia à conſulibus petiiſſe, autor eſt Svetonius *in ejus vit. cap. 12.* Barnab. Briſſon. *lib. 1. antiq cap. 15.* Sed tales nundinæ ferè privatæ erant. Solennes autem & publicæ nundinæ à principe petendæ & concedendæ ſunt. Knich *de Sax. non provoc. jur. verb. DUCUM c. 5. n. 437.* Marcell. Donat. *ad Sveton. d. l.*

LXXXV. Regale tamen hoc plerumq; cum moderamine aliqvo ſolent exercere principes. Hinc eſt qvod nunqvam Imperator conſvevit alicui dare privilegium nundinarum, niſi prius adjacentibus & vicinis civitatibus, qvorum intereſſe poſſet auditis, ſi credendum eſt Gailio, *2. Obſ. 69. n. 25.* Qvod ſi deinceps dat, plerumq; ſolet addi clauſula excluſiva, ne liceat intra duo vel plura milliaria ſimilem mercatum habere, qvalem prohibitionem ad qvindecim usq; milliaria impetravit olim civitas Lipſia. Nec tamen privilegium hoc nundinarum eam vim habet, ut poſſint exteri compelli ad conve-

id non nundinarum tantùm tempore, ſed & aliàs locum habebit, qvoties annonæ caritas id exegerit. Mercatores autem & negociatores, ut ad nundinas veniant compelli nullo modo poſſunt. Et qvid verò opus eſt, ut cogantur illi, qvos lucrum expectatum invitat, ut ſponte veniant, indociles ſcil. pauperiem pati? Ut maximè verò venerint etiam cum intentione vendendi merces ſuas, ſi tamen damnoſam ſibi præviderint negociationem, puto adhuc cogi eos ad expoſitionem & venditionem non poſſe. Nec enim jus nundinarum cum jure ſtapulæ confundi debet, cum illud liberiora permittat commercia, & plerumq; immunitas hæc conceditur, daß alle und jegliche Perſonen/ ſo den Jahrmarckt mit ihren Kaufmanſchaften/ Haab und Gütern beſuchen/ dazu und davon ziehen/ ſich deſſelben Jahrmarcktes/ Gnaden und Freyheiten von allermänniglich unverhindert gebrauchen und genieſſen/ &c. uti habet diploma Cæſareum de nundinis Lipſienſibus.

LXXXVI. Qvod autem Gailius dicit *d. l.* ſi novæ nundinæ à vicino qvodam domino propriâ autoritate ſubditis ſuis permittantur, hoc ad æmulationem alterius & vicinorum locorum fieri intelligi, & ideò à vicinis prohiberi poſſe, ne hoc faciat, in eo rectè notatur limnæo *in addit. ad lib. 4. cap. 8. num. 311. tom. 4.* poſito ſcil. talem mercatum inſtitui, qvalis à principe in ſuo territorio poteſt, præſertim cùm non omnes mercatus in Germaniâ ſolennes ſint & generales, ſed qvamplurimi particulares, à principe tantùm ſine Imperatoris præſcitu aut conſenſu ſpeciali inſtituti. Licet n. in ſuo qvidvis pro lubitu facere, etiam cum damno vicini, ſi tamen non directò animo vicino nocendi, ſed rem ſuam meliorem faciendi id fiat *l. 1. §. 12. ff. de aqv. & aqv. pluv. arcend.* Nec in æmulationem factum dici poteſt, qvod qvovis modo damnum infert vicino, ſed iſtud tantùm, qvando faciens nullam utilitatem ex facto percipit. Auguſtin. Barboſa *ad c. fin num. 7. X. de nov. op. nunc.* Conf. qvæ dixi *exercitat. praced. n. 12. ſeq.*

LXXXVII. Inter privilegia nundinalia primum & præcipuum eſt, qvod mercatores toto eo tempore pro debitis civilibus conveniri aut arreſtari neqveant, *l. un. C. de nundin.* qvod tamen reſtringere communiter ſolent ad debita anteriora, ita ut excipiant debitum in ipſis nundinis contractum. Sichard, *add. l. un. n. 8.* Petr. Peck. *de*

jur.

Jur. ſiſtend. cap. 10. n. 6. Klock. *de contribut. c. 3. n. 83.* id qvod tamen in Electoratu Saxoniæ non obſervari tradit Dan. Moller. *p. 1. conſt. 30. n. 9.* Carpz. *ibid. def 26.* & oſtendit practica fori Lipſienſis durantibus nundinis nullum omninò decerni areſtum ſive reale ſive perſonale, ut maximè debitor de fugâ ſuſpectus ſit, Moller *d. l. n. 6.* Carpzov. *def. 25.* qvo tamen caſu in foro communi extra Electoratum areſtum non denegatur, Berlich. *p. 1. concluſſ. 77. n. 10.* Ergò differentia juris communis & Electoralis Saxonici hactenus in eo eſt, qvod ſecundum illud (1) propter debitum in ipſis nundinis contractum, (2) ſi debitor de fugâ ſuſpectus ſit, areſtum decerni posſit, ſecundum hoc verò neutro caſu posſit. Vicisſim conveniunt in hâc exceptione, qvod areſtum locum habeat, ſi privilegio nundinarum fuerit renunciatum. Petr. Peck. *cap. 12. num. 2.* Johann. Yannez Parlador. *rer. qvotid. c fin. p 5 § 4. num. 13.* Dan. Moller. *d. l. n. 7.* Carpzov. *defin. 27.* Balth. Conr. Zahn *in ichnogr. municipal cap 62. n 8.* Qvod verò Peckius *c. 10. num 3.* porrò ſtatuit, etiam propter juratum debitum ipſo nundinarum tempore areſtum decerni poſſe, vereor ego, ut defendi qveat. Juramentũ enim obligationẽ extrinſecus non àuget, ſed intra ſuos limites manenti vinculum religionis & conſcientiæ annectit. Munnoz de Eſcobar *de ratiocin. adminiſtr. c. 4. n 8.* Hering. *de fidejuſſor. c. 27. n. 43.* Qvia igitur obligatio ipſa privilegio nundinali haud qvaqvam derogat, niſi expreſsè debitor ei renunciaverit, nec juramentum qvidem hoc caſu derogabit. Accedit, qvod privilegium plerumq; ita conceptum ſit, ut, niſi aliter pactum fuerit, creditor prohibeatur nundinarum tempore moleſtiam creare debitori, imò ipſe etiem judex prohibeatur Creditori tale qvid petenti, annuere. Hujus utriusq; obligatio non tollitur per juramentum debitoris.

LXXXVIII. Privilegium de non areſtando, qvin in ipſo nundinarum loco obſervari ſanctè debeat, dubium non eſt, ſed ex facto nuper orta eſt qvæſtio, num etiam in alio ejusdem provinciæ loco idem privilegium obtineat, adeò ut decerni per totum iſtud tempus

eum areſtum petere nundinarum tempore liceat? Et in utramqve qvidem partem in omnibus JCtorum Saxonicorum auditoriis valdè iſta qvæſtio eſt agitata, ut fieri ſolet, qvando de interpretatione privilegii, qvousq; eam extendere liceat, diſceptatur. Pro affirmantibus inprimis facit illud, qvod privilegium nundinale videatur eſſe locale ſoli Urbi aut oppido Lipſienſi conceſſum, cui ita qvaſi affixum ſit, ut nec nundinæ alibi haberi, nec prilegium de non areſtando extra urbem obſervari debeat, idq; inter alia patere ex eo, qvod in ſolâ urbe Lipſiâ per campanam ſignum detur, ut ſciatur, qvando incipiat aut deſinat uſus privilegii. (2) Qvod privilegium iſtud præter perſonas merces tantùm reſpiciat, qvæ vel inferantur vel exportentur, nec igitur extendi debere ad bona alibi ſita, ſive immobilia ea fuerint ſive mobilia, dum modo ne ſint merces ad negociationem pertinentes. (3) qvod textus in *l. un. C. de nundin.* non ſit abſolutè & ſimpliciter intelligendus, ſed cum temperamento aliquo ex differentiâ perſonarum convenientium petito. Loqvitur enim reſcriptum ſecundum gloſſam de impetrantibus mercatum, hoc ſenſu, quod venientes ad nundinas non poſſint conveniri â facientibus eas, ſive ab iis, qvi nundinas impetrarunt â principe, ſed conveniri tamen poſſint ab aliis mercatoribus itidem peregrè venientibus. Auguſtin. Barboſa *ad d. l. un. n. 3.* Videtur igitur reſcriptum ſolis mercatoribus extraneis favere, non civibus, nec igitur ad præſentem caſum, qvo de mercatoris Lipſienſis bonis diſceptabatur trahi poſſe. (4) quod areſtum tali caſu non ideò quæratur, ut negociatio impediatur, ſed tantùm ut jus prioritatis impetretur, omni interim ulteriori executione ſive in perſonam ſive in bona debitoris ſuſpensâ, aut dilatâ. (5) qvod privilegia ſtrictè ſint interpretanda, nec extenſio fieri debeat de causâ ad cauſam de perſona ad perſonam, aut de loco ad locum, præſertim ſi qværatur de jure tertii. Andr. Gail. *2. Obſ. 1. n. 14.* Sig. Scaccia *de judic. l. 2. c. 7. num. 582.* Jac. Marchiſell. *qv. 59. n. 2. 3.* Cacheran. *deciſ. 90 n. 11.* & qvando tertius ille jus ſuum perſeqvi per privilegium iſtud impeditur. (6) qvod major ſit ſecuritas & libertas commerciorum, ſi in decoctores, qvi commercia ſuâ improbitate impediunt areſta & proceſſus decernantur, qvam ſi privilegia illis applicentur, qvibus ſe planè indignos reddiderunt.

LXXXIX.

LXXXIX. Scholæ diverſæ ſectatores pro ſententiâ negativâ adducebant. (1) textum in *d. l. un.* generalem eſſe, & loqvi in genere de mercatoribus, qvod nullus eorum in mercatibus atq; nundinis côveniri debeat, quæ verba non patiuntur, ut excludantur illi mercatores qvi cives ſunt. (2) Conſtitutionem Saxonicam *30. part. 2.* itidẽ generalem eſſe in verbis: Wir wollen aber ſonderlich/daß in allen Fällen innerhalb der offentlichen Märckte der Handel und Werbung halben die Freyheit gehalten/kein Areſt ſtat haben/auch Bürgerlicher Sachen uñ Obligation wegen niemand angehalten werden ſoll. Notentur verba in allen Fällen / quæ nec exceptionem qvidem propter locum fieri volunt, it: daß die Freyheit gehalten; atqvi libertas dici neqvit, bona ubi areſto gravantur, & debitor propter ea judicio pulſatur. (3) nundinas Lipſienſes non ſimplicem eſſe unius civitatis mercatũ, uti ſunt, qvi in oppidis adjacentibus ſtato tempore habentur, ſed eſſe totius provinciæ, imò totius imperii, uti loqvitur Cujacius *ad d. l. un.* Atqvi tales qvæ ſunt, earum privilegia ſi non in toto imperio, ſaltem in provinciâ iſta etiam extra civitatem, cui nundinæ iſtæ deſtinatæ ſunt, obſervari debere. Eaq; res fecit penes quosdam Doctores, ut ſtatuerent, nec in illis qvidem locis, per qvos Mercatores ad nundinas tranſire, vel finitis iis redire ſolent, areſta decerni poſſe. Petr. Peck. *de jur. ſiſtend. cap. 10. n. 4.* quorum ſententiam confirmant verba privilegii Cæſarei Lipſienſibus dati. Deßgleichen die Wahren und Güter/ ſo zu und von beſtimbten Märckten und Niederlagen getrieben und geführet werden/nicht ſollen auffgehalten / verhindert/ oder rechtlichen areſtirt werden &c. Iſtud tamen non obſervari dicit Mollerus *p. 2. conſt. 30. n. 9.* & uſu contrario immutatum eſſe, Carpzovius *ibid. def. 28. in fin.* Nihilominus hoc oſtendunt dicta privilegii verba, mentem invictisſimi concedentis fuiſſe, etiam alibi ſanctè coli debuiſſe nundinas Lipſienſes, non in provinciâ tantùm, ſed per totum imperium. (4) ipſos Electores & Duces Saxoniæ Sereniſſimos privilegia hæc urbi Lipſienſi impetraſſe. At diſertè jam dici in ſæpè citatâ *l. un. C. de nund.* eos, qui exercendorum mercatu-

(5) non ita ad locum reſtringi privilegium nundinale, ut non etiam extra locum operetur, idq; inprimis patere ex eo, quod Lipſia intra qvindecim milliaria jus prohibendi habeat, ne ſimiles nundinæ celebrentur. (6) areſtum in Cancellariâ Principis impetratum propter univerſalem effectum afficere ipſas etiam merces Lipſiæ extantes, quæ tamen vi privilegii ab omni moleſtiâ debent eſſe immunes. Idq; (7) multo minus concedendum eſſe, ſi debitum, propter qvod areſtum petitur, ex negotiatione aut propter eam fuerit contractũ. (8) per tale areſtum omnem poſthac negociationem ex parte debitoris impediri, & hinc fieri, ut çum per nundinas contrahendo eluctari forte æs alienum potuiſſet debitor, poſt areſtum bonis ſuis indictum omnem ſidem perdat, nec integrum ipſi ſit, cum ullo creditore tranſigere aut paciſci, qvia ſc: illi, qvi areſtum impetravit, tale jus qvæſitum eſt, quod ipſi nullo modo interverti poteſt. (9) fieri igitur hinc, ut per indirectum conveniatur & moleſtiâ afficiatur, qvi directò, ubi ſubſiſti non potuit.

XC. Nos inter diverſas has ſectas non decet vel judicum vel arbitrorum partes ſuſtinere, ſed interim dum Electoralis deciſio expectatur, ne præjudicium faciamus, totam eam rem Lectoris cenſuræ ſubmittimus, parati interim, ſi qva porrò nata fuerint dubia, in cathedrâ excipere, eademq; vel diluere vel explicare, prout dubitãtis vel controvertentis intentio admiſerit. Nec enim infreqventes ſunt in juris prudentiâ noſtrâ ejusmodi qvæſtiones, quæ in utramq; partem diſputari tamdiu ſolent, donec ſupremus Legislator certum qvid definiverit.

XCI. Diximus hactenus, quæ ratione loci principis eſſe posſint partes circa commercia. Qvò & illud pertinet, qvod certas fines interdum & limites determinari ſoleant, quos egredi non licet vicinis inter ſe populis. Ita ſcil. Honorius & Theodoſius Impp. ſeverè prohibuérunt, ne qvis mercatorum Romanorum ultra Niſibin, Callinicum, & Artaxatan emendi ſeu vendendi cauſa ad Perſas proficiſcatur, etiam judici indictâ pœnâ, per cujus limites commeaverint. *l. 4. C. de commerc. & merc.* Simile eſt, quod ſingulæ civitates jure Saxonico fundatum de jure habeant privilegium hoc, ne infra milliare circumcirca habeatur vinum vel cereviſia extranea

vena-

venalis, & ne fiant braſia aut decoctiones hujusmodi, neq; habitare permittantur artifices vel mechanici in villis adjacentibus. Zobel. *in gloſs. lat. ad art. 66. lib. 3.* LandR. Circa qvam tamen materiã memini diſceptatum aliquando fuiſſe, qvæ ſit juſta milliaris Germanici menſura, & quot virgas ſeu perticas connumerare neceſſe ſit ad conficiendum unum milliare. Scabini Lipſienſes veteres in ſententiâ quæ habetur poſt Weichbild *ſub tit:* Ob Edelleut auf ihren Lehngütern mögen Bier brauen &c: ita reſpondérunt, daß eine Meile von rechts wegen haben ſoll 60. Gewende/und ein teglich Gewende 60. Ruthen/und eine Ruthe 7½ Ele. Seqvitur Zobelius *d. l.* & Georg. Schultz *ad tit. Inſt. de excuſ. tut. in fin.* Sed oſtendimus nos, hâc computatione non unum, ſed duo cum dimidio ferè milliaria mediocria confiei, prodeunt n. 3600. virgæ, ſive 54000 pedes, qvorum qvindecim unam faciunt virgam, qvinq; unum paſſum geometricum: Et ſic igitur paſſus geometrici 10800. requirerentur ad milliare Germanicum, cũ tamen ſufficiant ad commune paſſus 4000, ad magnum 5000, ad mediocre 4500. Joh. Bapt. Ricciol. *in Geograph. lib. 2. c. 8. n. 11.* Qvamvis autem diverſitas ſit in magnitudine pedum pro diverſitate locorum, uti docuérunt Wildebrordus Snellius *in Eratoſth. Batav.* Angelocrator, Jacobus Capella & alii, ipſa etiam milliaria paſſim in Germaniâ varient, nullibi tamen ad immenſam iſtam ab JCtis definitam longitudinem ullum milliare excurret. Qvocirca rem ita determinare maluimus, ut ad unum milliare Germanicum mediocre connumerentur virgæ 1500. qvarum unaquæq; conficiat pedes 15, ſive ulnas 7½ quo temperamento iniqvitas qvæ aliàs ex hoc privilegio naſci videtur, præſcinditur.

XCII. Circa tempus, quo haberi debeant mercatûs & nundinæ, non minor debet eſſe cura principis, inprimis in eo, ut diebus feſtis in gloriam nominis divini inſtitutis omnis qvieſcat negociatio. *c. 1. X. de fer.* In quo articulo admodum prolixus & ſubtilis eſt Conradus Summenhart *de contractib. qvæſt. 51.* Nobis examinare ea

moderandas eſſe ait, ut ſaltem negociationes ſeu nundinationes non fiant ante rem divinam peractam. Rectius ſereniſſimus Saxoniæ Elector omnem illam conſvetudinem rejicit & exterminat in der erneuerten Polycey Ordnung *de ann. 1601. tit. 2. §. 5.* Und weiln an etlichen Orten durch die Jahr und Wochen Märckte/wenn dieſelbe auf die Sonn- und Feyertage gefallen/der Gottesdienſt von vielen mit Aergernis hindan geſetzet / und verſäumet wird / So ſollen dergleichen Jahr- und Wochen-Märckte auf die Wercktage verleget / und alſo niemand umb der Krämerey willen/an ſeiner devotion gehindert/oder davon abgehalten / viel weniger die gewöhnlichen Predigten deswegen eingeſtellet werden. Principis eſt, uti dixi talia prohibere, non Epiſcopi, ut vult Auguſtinus Barboſa *ad c. 1. X. de fer. n. 5.* Cujus n. eſt condere ferias *l. 4. C. de fer.* ejus etiam eſt, qvicqvid adverſus ferias facit, prohibere; qvam ob cauſam etiam luxationem Pontificis Romani in Calendario factam rectè repudiárunt principes Germaniæ, poteſtatis ſuæ tenaciores, qvorum cauſam agit Ludovicus de Monte ſperato *in vindic. pacif. Osnabr. §. 15. n. 157. ſeq.*

XCIII. Extra circumſtantias loci & temporis, etiam in ulnis & menſuris, in conſtitutione precii, ne ex avari & turpilucricupidi venditoris placito augeatur, in uſuris determinandis, item in adſecurationum & ſponſionum modo ponendo, in privilegiis mercatoribus concedendis multa ſemper & magna fuit principis poteſtas, ſed qvæ omnia ſingulatim perluſtrare, pagellæ hæ, qvæ jam tùm juſtam exercitationem exceſſérunt, non patiuntur. Finimus igitur, & DEO ter opt. max. pro commerciis, qvibus noſtra floret Germania immortales agimus gratias, eumq; ut integra ea conſervare velit porro, calentibus votis & ſuſpiriis precamur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DEO SOLI GLORIA.